

מפת דרכים לזכויות להט"ב

תכנית העבודה של
הקהילה הגאה מול
הכנסת והממשלה

יוני 2021

מהדורה 2

קואליציית ארגוני הקהילה הגאה בישראל

קואליציית ארגוני הקהילה הגאה מונה 18

ארגונים הפועלים במשותף לקידום מדיניות

ציבורית המבטיחה שוויון זכויות ומענה הולם

לצרכי הציבור הלהט"בי

האגודה למען הלהט"ב – מייצגת את הקהילה הגאה בישראל משנת 1975 כדי לקדם את מעמדה החברתי והמשפטי עד לשוויון זכויות מלא. האגודה מספקת לחברי/ות הקהילה מענים שונים וסויע ברמת הפרט, ובנוסף מתפקדת כפלטפורמה מתכללת לארגונים וקבוצות העוסקות בקידום הקהילה הגאה בישראל.

📞 03-6205590
🌐 Aguda@gbt.org.il
📘 TheAGUDA

הבית הפתוח בירושלים לגאווה ולסובלנות – ארגון לשינוי חברתי המפעיל מרכז קהילתי, טיפולי וחינוכי רב תחומי, במטרה להפוך את ירושלים לעיר שבה לכל אדם יהיה החופש להיות הוא עצמו ולחיות את חייו ולבנות חברת מופת ישראלית ליברלית ופולרליסטית, בה שוויון זכויות מלא לקהילה הגאה.

📞 02-625-0502
🌐 director@joh.org.il
📘 jerusalemopenhouse1

בת קול – ארגון נשים לטב"קיות דתיות – ארגון הנשים היחיד בארץ המשמש בית וקהילה לנשים, הפועל למען קול נשי גאה הן בקהילה הגאה והן בחברה הדתית. שותפה בקואליציית ארגוני הקהילה הדתית. הגאה.

📞 050-6449419
🌐 info@Bat-Kol.org
📘 batkolorg

הבית הגאה בבאר שבע ובדרום – בית חם לקהילת הלהט"ב בבאר שבע ובדרום,וארגון הגג לארגוני הקהילה הגאה בדרום. מתקיימות בו פעילויות חברתיות, תרבותיות וקהילתיות. הבית פועל באופן אקטיביסטי במסגרת מאבק הקהילה הגאה בישראל לשוויון זכויות וכן מייצג את הקהילה הגאה הדרומית.

📞 052-5456088
🌐 lgbt.bsh@gmail.com
📘 proudHouseBS

תהל"ה – עמותה המספקת תמיכה רגשית וחברתית להורים ובני משפחה של להט"ב. לתהל"ה קבוצות תמיכה למשפחות בכל הארץ, כמו כן קבוצות ייחודיות למגזר הדתי וקבוצות להורים של טרנסג'נדרים. הורה בקפה, מפגש עם צעירים המשתתפים בקבוצות איגי. כמו כן תהל"ה פועלת בהסברה ע"י סיפור אישי בכל רחבי הארץ.

📞 09-8855822
🌐 www.tehila.org.il
📘 Tehila תהל"ה

חברותא – ארגון גברים מקהילת הלהט"ב, בני התברה הדתית, חרדית ומסורתית, הפועלים לבניית ולהעצמת קהילה דתית גאה ולשילוב להט"ב בחברה הדתית.

📞 050-3693868
🌐 info@havruta.org.il
📘 proudHouseBS

בית הקהילות – בית הקהילות לגאווה וסבלנות הוא מרכז עירוני לקהילות הגאות בחיפה והצפון. הבית משמש כמרחב בטוח ומזמין. מטרתו היא ליצור קהילה גאה משגשגת ומשמעותית,באמצעות פיתוח תרבות גאה, בינוי קהילה חזקה ומענה מגוון העונה על הצרכים הייחודיים של קהילת גאה.

📞 04-665-7668
🌐 Hillassia@gmail.com
📘 בית הקהילות לגאווה וסובלנות בחיפה

LGBTech – הארגון המקדם גיוון והכללה לקהילה הגאה בשוק התעסוקה בישראל. הייעוד שלנו הוא להבטיח שלמעסיקים בכל התעשיות בישראל, יש ידע מקצועי מספק על הצרכים התעסוקתיים הייחודיים של להט"ב, ואת האמצעים למלא צרכים אלו.

📞 054-3388023
🌐 info@lgbtech.com
📘 LGBTech

מסגרות הלהט"ב של אותות – עמותת אותות מפעילה רשת של מענים חוץ ביתיים לנוער ולצעירים בסיכון. לעמותה קורות גג, שלטרים ומסגרות לנוער וצעירים להט"ב: בית דרור (קורת גג לנוער להט"ב), הגג הורוד (שלטר לצעירים להט"ב), אבני דרך (הוסטל ארוך טווח לצעירים להט"ב) ודירות לטרנסג'נדרים/ות. המסגרות מספקות דיור, מערכת תמיכה, טיפול ומסגרות לימודים ותעסוקה.

📞 03-5164621
🌐 yael@otot-il.org.il
📘 אותות

איגי – ארגון הנוער הגאה בישראל, פועל במאות קבוצות, מוקדים ומועדונים בב- 45 רשויות מקומיות מקריית שמונה בצפון ועד אילת בדרום. באיגי כ- 4000 חניכות וחניכים מגיל 12 עד גיל 23 ומעל 400 מתנדבות ומתנדבים. איגי נוסד בשנת 2001 והוא ארגון נוער מוכר על ידי משרד החינוך.

📞 03-6102142
🌐 Office@igy.co.il
📘 IGYIsrael

מעברים לקשת הטרנסית – עמותת מעברים לקשת הטרנסית מחזקת אנשים על הקשת באמצעות ידע ומשאבים. העמותה פועלת על מנת להנגיש ידע לאנשים על הקשת הטרנסית, חבריהן ומשפחותיהן, ואנשי מקצוע; לפתח פעילות ומענה מקומיים; ולקדם מדיניות ציבורית מיטיבה לקשת ולמגוון מגדרי.

📞 052-4776707
🌐 info@maavarim.org
📘 Maavarim

חושן – ארגון החינוך וההסברה של הקהילה הגאה בישראל. מטרת הארגון לקדם סובלנות בנושאים של נטייה מינית וזהות מגדר, למגר את הלהט"בפוביה בחברה הישראלית ולהכשיר אנשי וגשות מקצוע לעבודה עם הקהילה הגאה. חושן פועלות באוכלוסיות מגוונות חלמידים, מורים, גננות,אוניברסיטאות, אנשי וגשות טיפול ורפואה, כוחות הביטחון, חברות עסקיות ובכל מקום בו רוצים לקדם את הפתיחות כלפי הקהילה הגאה. לוקחים חלק בפעילות חוש"ן כ- 100,000 איש.

📞 052-6533060
🌐 office@hoshen.org
📘 hoshen.il

המרכז הגאה – הבית לקהילה הגאה בת"א ומסגרת גג לפעילות ארצית, מוביל תהליכי בינוי קהילה ומענה לצרכי קבוצות רבות לא מאוגדות. במרכז קבוצות חברתיות וטיפוליות, הצגות, הופעות, מסיבות ותערוכות, פרויקט המפיג בדידות למבוגרים, מנטורינג ומרכז תעסוקה לטרנס, מרפאה לרפואת להט"ב ועוד.

📞 03-6102142
🌐 office@lgbtqcenter.org.il
📘 TLV LGBTQ Center

הוועד למלחמה באיידס – הוועד למלחמה באיידס הוא הארגון הוותיק ובעל המשקל הרב ביותר בתחום ה-HIV/איידס בישראל. העמותה מפעילה זרועות חינוך והסברה, שירותים פסיכו-סוציאליים עבור אנשים החיים עם HIV, עוסקת בקידום מדיניות ותלונות על אפליה, מפעילה קו פתוח למידע ומרכזי בדיקות אנונימיות ומהירות ל-HIV ומחלות מין.

📞 03-5613000
🌐 mankal@aidsisrael.org.il
📘 IsraelAIDSTaskforce

אבות גאים – העמותה נוסדה בשנת 2013 במטרה לענות על הצורך של אבות גאים בישראל, למימוש זכותם להורות, באופן שוויוני להורים אחרים בישראל. העמותה פועלת למימוש זכות ההורות לאבות גאים בכל הדרכים המקובלות: בפונדקאות, באימוץ ובהורות משותפת; כיחידים וכזוגות, ובכל דרך בה יבחרו להפוך להורים.

📞 052-3259665
🌐 Gpapisrael@gmail.com
📘 עמותת אבות גאים

מועדון ספורט גאה ישראל – פועל להטמעת וחיזוק השילוב בין הקהילה הגאה ועולם הספורט תוך העצמת פעיליו, התמקצעותם ויצירת מרקם קהילתי ביניהם וקידום עולם הספורט למכיל, שוויוני וגנשי יותר לקהילה הגאה.

📞 053-6298158
🌐 info@tlvsportsclub.com
📘 tlvsport

שב"ל – ארגון חינוך והסברה הפועל למען קבלתם של להט"בים בחברה הדתית. הארגון מקיים מפגשי הסברה וסדנאות במוסדות חינוך (ישיבות, אולפנות, מדרשות ומכינות) וקהילות דתיות. הארגון שותף בקואליציית ארגוני 'קהילה הדתית הגאה'.

📞 058-5464004
🌐 info@shovalgroup.org
📘 שבל – חינוך לסובלנות בציבור הדתי

פרויקט גילה – פרויקט גילה להעצמה טרנסית הוקם ב-2011 ומהווה בית לחלומות, עזרה הדדית, שינוי מדיניות והנגשה של שירותים, משאבים והזדמנויות לקהילה הטרנסית. הפרויקט מציע הכשרות לצוותים מקצועיים, ליווי לא.נשים על הקשת הטרנסית, עזרה משפטית, וכן הפרויקט מעורב בתהליכי שינוי מדיניות תוך דגש על הצרכים והרצונות של טרנס מהפריפריה החברתית-כלכלית – גיאוגרפית-לאומית.

📞 054-3485934
🌐 ceo@gilaproject.org
📘 פרויקט גילה להעצמה טרנסית

הגיעה העת שהקהילה הגאה תקבל את הזכויות המגיעות לה.

מיגור האפליה כלפי חברות וחברי הקהילה הגאה הוא צעד מחויב המציאות לא רק בגלל התמיכה הרחבה בדעת הקהל הישראלית, ולא רק מפני שזה ממילא הכיוון שאליו מתקדם העולם. **מיגור האפליה מתחייב בעיקר משום שזהו הדבר הנכון והצודק מוסרית עבור כל מי שמאמינים ומאמינות בקדושת האדם ובערך השוויון בין בני האדם.**

מסמן זה הוא תוצר עבודה משותפת של קואליציית ארגוני הקהילה הגאה, המונה 18 ארגונים שפועלים בזירות מגוונות למען אוכלוסיית הלהט"ב. מטרת המסמן להציג בפני נבחרי ומשרתי הציבור מפת דרכים מפורטת לזכויות להט"ב בכל תחומי החיים. האפליה הממוסדת נגד להט"ב קיימת בזירות רבות – בחקיקה, בתקנות, בתקציבים ובפרקטיקות שלטוניות. **מסמן זה ממפה את 50 הזירות המרכזיות הללו, ומציב מולן פתרונות קונקרטיים שאימוצם יביא את מדינת ישראל לעידן חדש של פתיחות, קבלה ושוויון.**

זאת המהדורה השנייה של תכנית העבודה שמתפרסמת כשנה לאחר פרסום המהדורה הראשונה. בפרק הזמן הזה, חרף חוסר היציבות הפוליטית והמשבר הכלכלי, לקחנו חלק בקידום מספר הישגים בולטים עבור הקהילה הגאה. נציין את חלקם: הצעת החוק לאיסור "טיפולי המרה" אושרה בכנסת בקריאה מוקדמת; משרד העבודה והרווחה השיק שורה של פרויקטים חדשים בתחום הלהט"ב בהשקעה של עשרות מיליוני ש"ח (הקמת מסגרות הלנת חירום ללהט"ב ללא עורך משפחתי, סיוע סוציאלי ללהט"ב מהחברה הערבית, הכשרה תעסוקתית ללהט"ב בסיכון ועוד); במסגרת חלוקת הכספים הקואליציוניים בכנסת ה-23, מיליוני ש"ח הוקצו בהחלטת ממשלה לטובת חיזוק ופיתוח מענים מגוונים ללהט"ב במשרד הבריאות, במשרד התרבות והספורט ובמשרד לשוויון חברתי; בנוסף, שלושה נהלים חשובים שגובשו ואומצו במערכת הבריאות ובביטוח הלאומי מסייעים בהפחתת האפליה והסטיגמה כלפי אנשים על הקשת הטרנסית, ובהסרת חסמים בתהליכי התאמה מגדרית.

הישגים אלה נותנים מענה לחלק קטן מהצרכים שהעלינו בפני מקבלי ההחלטות. בגרסה הנוכחית התייחסנו להתפתחויות עדכניות והשתדלנו לכסות צרכים נוספים שהוצפו בפנינו. תמונת המצב שעולה מהעמקה במסמן זה היא שהקהילה הגאה אמנם עברה כברת דרך במאבקה לשוויון זכויות מלא - אך דרך ארוכה מאוד עדיין ניצבת לפנינו.

כיצד החוברת בנויה?

לאחר תוכן העניינים יופיע פירוט מלא של הפעולות השלטוניות הנדרשות לטובת קידום זכויות להט"ב בחלוקה נושאית לשלושה פרקים: (1) מאבק בלהט"בופוביה; (2) חיי משפחה, זוגיות והורות; (3) מעני רווחה, בריאות ותעסוקה.

נדגיש שסדר הצגת הנושאים במסמן אינו משקף סדרי עדיפויות. כמו כן, לא מדובר ברשימה ממצה וסופית של כל הפעולות לטובת קידום זכויות ללהט"ב.

מכיוון שלא מדובר בחיבור אקדמי אלא במסמן עבודה המיועד למקבלי ההחלטות, השתדלנו להציג את הטענות והדרישות באופן ממוקד ותמציתי.

פירוט הארגונים שלקחו חלק בגיבוש המסמן ופרטי הקשר עמנו מופיעים בהמשך. נשמח לשתף פעולה ולספק מידע נוסף.

נבקש להודות לכל מי שלקחו חלק בגיבוש המסמן, במתן הערות והארות, ובהפניית זרקור לנושאים חשובים.¹

בברכה,

אור קשת,

מנהל קשרי ממשל של ארגוני הקהילה הגאה

¹. תודה מיוחדת לד"ר גל וגנר וד"ר רותי גופן מהחברה לרפואת להט"ב בהסתדרות הרפואית, לעו"ם אורי הייק ועו"ם גיא ישראל יוסף, לנטע וולף, ליעל סיני, לעורכות הדין דניאלה יעקובי, חגי קלעי, מיכל עדן, איריס שינפלד וויקטוריה גלפנד, לעורך הדין עידו קטרי, למתנדבי מחלקת קשרי ממשל באגודה למען הלהט"ב ובפרט לדרור מנואל ציפורי, וכמובן לשותפים והשותפות הרבות בארגוני הקהילה הגאה.

מאבק בלהט"בוכוביה

עמוד

1. הרחבת תקנת חינוך לסובלנות במשרד החינוך.....7
2. הטמעת חוזר מנכ"ל להתאמה ונגישות של מערכת החינוך ללהט"ב.....7
3. הטמעת תכני לימוד במערכות החינוך.....8
4. איסור "טיפול המרה" לקטינים.....8
5. אישור ויישום מסקנות הצוות הבין-משרדי לקידום הקהילה הטרנסית.....9
6. שינוי סעיף המין על בסיס הגדרה עצמית.....9
7. אישור חוק לאיסור אפליה בדיור.....10
8. תיקון חוק יסודות התקציב (איסור תמיכה ממשלתית בגופים המעודדים אפליה).....11
9. טיפול בפשעי שנאה המופנים כלפי קהילת הלהט"ב.....11
10. הכרה בנפגעי פשעי שנאה.....12
11. מאבק בהסתה ובסטיגמה כלפי הקהילה הגאה.....12
12. סובלנות בספורט.....12
13. הקצאת תקציב ייעודי לתקנת ארגוני הנוער.....13
14. הנגשת טפסים ממשלתיים ללהט"ב.....14
15. תיקון חוק הפרשנות (הגדרת עילת הפליה על רקע נטייה מינית וזהות מגדרית).....14
16. מערכת ההשכלה הגבוהה.....15

חיי משכחה, זוגיות והורות

17. נישואים אזרחיים.....17
18. תיקון חוק האזרחות.....17
19. תיקון חוק האימוץ.....18
20. פתיחת אפיקים חדשים של אימוץ בין-ארצי.....18
21. תיקון חוק הפונדקאות.....19
22. פונדקאות בחו"ל.....20
23. רישום הורות לבנות ובני זוג מאותו מין.....21
24. צו הורות פסיקתי.....21
25. הכרה במשפחות גאות שהביאו ילדים לעולם לפני שנת 2015.....22
26. תרומת ביציות בין בנות זוג.....22
27. אישור חוק להסדרת פעילות בנקי הזרע.....23
28. הכרה בהורה שלישי/רביעי בהורות משותפת.....23
29. רישום תעודות הלידה.....24
30. תיקון חוק הירושה.....25
31. תיקון חוק הביטוח הלאומי (ביטול האבחנה בין עקר בית לעקרת בית).....26

מעני רווחה, בריאות ותעסוקה ללהט"ב

עמוד

32. הקצאת 150 מיליון ₪ בבסיס תקציב המדינה לטובת פיתוח מענים לקהילה הגאה.....28
33. סיוע להורים ומשפחות המתקשים להתמודד עם יציאה מהארון של קרוביהם.....28
34. מסגרות חוץ-ביתיות ללהט"ב.....29
35. הרחבת מערך התמיכה הפסיכו-סוציאלי של משרד הרווחה בלהט"ב.....30
36. הרחבת היקף הפעילות של עו"ס רכזי תחום להט"ב ועו"ס טרנס.....32
37. מענים ללהט"ב בחברה הערבית.....33
38. מענים ללהט"ב בחברה החרדית והדתית.....34
39. מענים ללהט"ב בגיל השלישי.....35
40. יישום מלא של מעני סיוע ושיקום ללהט"ב בזנות במסגרת חוק איסור צריכת זנות.....36
41. טיפול באפליית להט"ב בשוק התעסוקה.....37
42. תמיכה ממשלתית בפעילות להט"ב ברשויות המקומיות ובמרכזים גאים.....38
43. טיפול במבקשי מקלט להט"ב.....39
44. טיפול בבעיית ההתמכרויות בקהילה הגאה.....40
45. פיתוח מענים ייעודיים ללהט"ב במערכת הבריאות.....41
46. נגישות לטיפול התאמה מגדרית.....42
47. תיקון מדיניות כליאת אנשים על הקשת הטרנסית בשירות בתי הסוהר.....44
48. קידום מיניות בריאה בקהילה הגאה.....45
49. רווחה ובריאות בקרב אנשים שחיים עם HIV.....47
50. התייחסות ללהט"ב במסגרת עבודת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.....48

פרק 1: מאבק בלהט"בופוביה

1. הרחבת תקנת חינוך לסובלנות במשרד החינוך

בשנת 2016 נפתחה במשרד החינוך "תקנת הסובלנות" (תקנה מספר 11-03-46-20) המאפשרת לארגוני הקהילה להעביר לתלמידים.ות ולצוותים חינוכיים סדנאות הסברה בנושאי להט"ב. מאז שנפתחה התקנה העבירו ארגוני הקהילה אלפי פעילויות לתלמידים.ות ולצוותים חינוכיים. פעילות זו תורמת למיגור הלהט"בופוביה ולחיזוק הביטחון העצמי של תלמידים ותלמידות להט"ב במערכת החינוך, וכך תורמת לשיפור האקלים החברתי הבית ספרי.

גובה התקנה המוגבל (בשנת 2016 עמד על 1.5 מיליון ש"ח) מוצה במהרה ובשנים העוקבות לא פגש את היקף הביקושים לפעילויות בית-ספריות. מסיבה זו הושגה בשנת 2019 הסכמה עקרונית מול משרד האוצר על הרחבת התקנה להיקף של 3,167,000 מיליון ש"ח, אך עקב ההגבלות שהטיל החשב הכללי על הוצאות משרדי הממשלה נוכח היעדר תקציב מדינה, מיצוי התקנה הגיע לכ-2 מיליון ש"ח לשנת הלימודים תש"פ (2019-20). מהמידע שבידינו, תקציב התקנה עומד על 1.5 מלש"ח החל משנת הלימודים תשפ"א (2020-21). מדובר בתקציב קטן מדי שלא עונה על הביקושים ההולכים וגדלים לפעילויות בבתי הספר. לפי ארגון חוש"ן, בשנה האחרונה למעלה מחצי מהבקשות לקיים פעילות בבתי הספר נדחו מראש על רקע היעדר תקציב.

הפעולה הנדרשת

הרחבת תקנת החינוך לסובלנות לגובה של 8 מיליון ש"ח עבור פעילויות לתלמידים ומורים בכל בתי הספר בחינוך הממלכתי ברחבי הארץ, כולל פעילויות צוותי חינוך ביסודי ובגנים.

2. הטמעת חוזר מנכ"ל להתאמה ונגישות של מערכת החינוך ללהט"ב

למחנכים ומחנכות רבות במערכת החינוך אין כלים חינוכיים ומקצועיים להתמודד עם קשיים טיפוסיים של תלמידות ותלמידים להט"ב: כיצד עליהם לנהוג כאשר תלמיד "נגרר" אל מחוץ לארון בניגוד לרצונו? כאשר תלמידה טרנסית מבקשת לכבד את זהותה המגדרית למרות התנגדות הוריה והצקות מצד חברה לכיתה? כאשר תלמיד נחשף להטרדות מצד חבריו לכיתה בגלל נטייתו המינית?

בנוסף, למערכת החינוך אין התייחסות לזכויות של הצוות החינוכי הלהט"בי (למשל, כאשר מורה להט"ב יוצא מהארון בפני עמיתיו ותלמידיו או מתחיל בתהליך התאמה מגדרית). כמו כן, אין כלים חינוכיים להתמודדות עם מצב בו אחד מהורי התלמידים יוצא מהארון כלהט"ב.

לפני מספר שנים החל תהליך פנימי בשפ"י (שירות פסיכולוגי ייעוצי במשרד החינוך) שמטרתו הייתה גיבוש ופרסום קווים מנחים עבור מחנכים ומחנכות בעניין זה, אך תהליך זה נבלם משיקולים שאינם מקצועיים ולכן לא הבשיל. אנו משוכנעות שלא די בפרסום של קווים מנחים, אלא באימוצם במסגרת מחייבת של חוזר מנכ"ל.

הפעולה הנדרשת

פרסום חוזר מנכ"ל שיגדיר כללים מחייבים בנושא התמודדות עם קשיים טיפוסיים של תלמידים.ות, הורים ומורים.ות להט"ב, ויחייב את כלל המחנכים והמחנכות לקיים פעילות חינוכית בנושא; חוזר זה ינוסח לאחר התייעצות עם ארגוני הקהילה הגאה, ועליו להסדיר בין היתר את ההיבטים הבאים:

א. קיום הכשרת חובה לכלל אנשי הצוות החינוכי בנושאי להט"ב, לרבות במסגרות ההכשרה להוראה. בכלל זאת, מתן אפשרות לארגוני הקהילה לקיים הכשרות למורים שיוכרו בגמול השתלמות, בסוגיות להט"ב.

ב. חובת העברת מערכי שיעור בנושא להט"ב במסגרת שיעורי החינוך.

ג. הסדרת מענים מערכתיים מפורטים להתמודדויות וקשיים טיפוסיים של להט"ב במערכת החינוך: טיפול במקרי אלימות והטרדות להט"בופוביות בכתלי בית הספר, קשיים הנלווים ליציאה מהארון, הפניית הורים ל"טיפול" המרה, ניכור מצד בני משפחה, נגישות למתקנים ופעילויות התואמים את המגדר בו מזדהים תלמידים על הקשת הטרנסית, קבלת ילדים שנולדו למשפחות להט"ב וכיוצא בזה.

פרק 1
מאבק
בלהט"בופוביה
מפת דרכים לזכויות להט"ב

ד. הגנה על הזכויות של מורים ומורות להט"ב, לרבות בהקשר של יציאה מהארון בפני התלמידים והצוותים החינוכיים.

ה. ביטול/תיקון חוזר מנכ"ל מספר חוזר מנכ"ל תשס"ב/2 (א) 2.1-2 "התמודדות מערכת החינוך עם פגיעה מינית של תלמידים בתלמידים" הכולל הנחיות להט"בופוביות ומיושנות בדבר חובת דיווח של מורות ומורים על "יחסי מין שלא כדרך הטבע" בין תלמידים ותלמידות בגיל ההסכמה.

ו. קביעת נוהל המאפשר שינוי פרטים לבוגרי מערכת החינוך על הקשת הטרנסית (שם ורישום מין אם ישנו) בתעודות רלוונטיות (תעודות בגרות לדוגמא) וזאת כדי למנוע אפליה בתעסוקה ובלימודי המשך.

3. הטמעת תכני לימוד במערכות החינוך

ביטחון אישי מתחיל בחינוך לסובלנות והכרת האחר כבר מגיל צעיר. להט"בופוביה בבתי ספר היא הקושי המרכזי שניצב בפני ילדים ובני נוער להט"ב במערכת החינוך. מידע שנאסף בארגוני הקהילה הגאה חושף שרוב התלמידים והתלמידות הלהט"ב חשופים בבתי הספר לגילויי שנאה, לבריונות, להטרדות מיניות ולאלימות רגשית ופיזית, וזאת בשל נטייתם המינית או זהותם המגדרית. לצוותים החינוכיים לרוב אין ידע וכלים להתמודד עם התופעות הללו, ולמרבה הצער בחלק מן המקרים הצוותים החינוכיים בעצמם נגועים בבורות ובדעות קדומות כלפי להט"ב.

למרות הצורך הדחוף להיאבק בלהט"בופוביה ולעצב סביבת לימודים בטוחה ומכבדת לתלמידים ותלמידות להט"ב, מערכת החינוך הממלכתית טרם השכילה להטמיע בחומרי הלימוד תכנים שמתייחסים לכך (למעט בהיבט המצומצם של חינוך מיני). במסגרת תחומי הדעת, תלמידי ותלמידות ישראל נחשפים לשלל סוגיות חברתיות אקטואליות ואף רגישות (כגון זכויות נשים, זכויות המיעוט הערבי, המתחים הקיימים במדינת ישראל בשל היותה מדינה יהודית ודמוקרטית) - אך נושא הלהט"ב עדיין נתקל בהתעלמות מוחלטת בפן הפדגוגי. התעלמות זאת מעבירה מסר סמוי, הן לצוותים החינוכיים והן לתלמידים, שכל שיח בנושא הלהט"ב הוא בגדר טאבו, וכמובן שאין בכך כדי לסייע בצמצום הלהט"בופוביה ובהקניית ידע המבוסס על עובדות. בהקשר זה חשוב לציין שבעשרות מדינות דמוקרטיות בעולם התקבלו וישמו בעשור האחרון החלטות שלטוניות המחייבות הטמעה של תכני לימוד שעוסקים בלהט"ב במערכות החינוך הציבוריות, וניסיון רב הצטבר בנושא.

הפעולה הנדרשת

א. החלטת ממשלה מחייבת בדבר הטמעת תוכן המתייחס ללהט"ב, מגיל גן ועד חינוך על-יסודי, בשיעורי החינוך וכן בתחומי הדעת (כגון היסטוריה, אזרחות, סוציולוגיה, וספרות) בכל המגזרים של החינוך הממלכתי.

ב. תקצוב הנושא ויישומו על ידי המזכירות הפדגוגית במשרד החינוך.

4. איסור "טיפול המרה" לקטינים

במדינת ישראל אין מקום ל"טיפול המרה" לשינוי נטייה מינית או זהות מגדרית. "טיפולים" אלה הוכחו כמסוכנים ופוגעניים, וגופי המקצוע המובילים בארץ ובעולם, כולל משרד הבריאות הישראלי וההסתדרות הרפואית הישראלית, פרסמו חוות דעת מנומקות וניירות עמדה המזהירים מהשלכותיהם. עשרות מדינות מתקדמות בעולם בחרו להוציא טיפולים אלה מחוץ לחוק ולהטיל סנקציות כלפי שרלטנים העוסקים בכך.

בתאריך 22.7.2020 אושרה בקריאה מוקדמת, בכנסת ה-23, הצעת החוק לאיסור טיפולי המרה של חברי הכנסת ניצן הורוביץ ומרב מיכאלי, חרף התנגדות עזה מצד מפלגות מסוימות בקואליציה. הצעת החוק זכתה לחשיפה תקשורתית רבה, והיא מבטאת את ההסכמה הציבורית הרחבה בדבר היעדר הלגיטימציה של "טיפולים" אלה. למרבה הצער, בשל שיקולים פוליטיים צרים של חלק ממפלגות הקואליציה, הצעת החוק נבלמה ולא קודמה לדיון והצבעה בוועדת העבודה והרווחה של הכנסת.

בנוסף, למרות שכאמור משרד הבריאות אימץ עמדה מקצועית הקובעת כי "טיפול המרה" מזיקים, וההסתדרות הרפואית פרסמה נייר עמדה המבהיר כי "טיפולים" אלה לא הוכחו כיעילים ואף עלולים להזיק ולגרום לדיכאון, שנאה עצמית, חרדה ואובדנות - ידוע לנו שבפועל לא ניתן להגיש תלונות לוועדת התלונות של מועצת הפסיכולוגים במשרד הבריאות שלמעשה אינה מתפקדת. הוועדה לא מתכנסת או שאינה מעוניינת לטפל בתלונות הללו, גם לאחר שהתקיים בעניין זה דיון מיוחד בוועדה לענייני ביקורת המדינה בשנת 2017.

הפעולה הנדרשת

קידום מחדש של הצעת חוק לאיסור "טיפול המרה" בקטינים וקטינות שתכלול את העקרונות הבאים:

א. קביעת ההגדרה שכל "טיפול" שמטרתו להביא לשינוי הנטייה המינית או את הזהות המגדרית של קטינה - אינו טיפול מותר לפי החוק.

ב. אנשים שמבצעים "טיפול" המרה בקטינים וקטינות יהיו חשופים לעונש פלילי מרתיע.

ג. מטפלים מורשים (כגון פסיכולוגים, פסיכיאטרים ועו"סים) שיבצעו במטופליהם טיפולי המרה, יפנו את מטופליהם לטיפול המרה או ישדלו את מטופליהם לעבור טיפולי המרה, יהיו חשופים לסנקציות משמעתיות כבדות עד כדי אובדן רישיונם.

ד. קטין שעבר טיפולי המרה יהיה רשאי לתבוע מ"המטפל" בהליך אזרחי פיצוי מוגדל ללא הוכחת נזק, בדומה להסדרים המשפטיים הקיימים בהקשר של הטרדות מיניות ופגיעה בפרטיות.

ה. אימוץ החוק ילווה בקמפיין הסברה באשר למשמעותו והשלכותיו.

ו. בנוסף, תוטל חובה על וועדת התלונות של מועצת הפסיכולוגים לתת דין וחשבון כאשר מוגשות תלונות על אנשי מקצוע שעוסקים בטיפול המרה.

5. אישור ויישום מסקנות הצוות הבין-משרדי לקידום הקהילה הטרנסית

בתאריך 20.10.12 מונה ע"י שרי המשפטים והרווחה צוות בין-משרדי לקידום האוכלוסייה הטרנסית. בראשות הצוות עמדו המשנה ליועמ"ש דינה זילבר והמשנה למנכ"ל משרד העבודה והרווחה אבי מוטולה, ולקחו בו חלק שלושה משרדי ממשלה: הבריאות, הרווחה והמשפטים. הצוות פעל בדיאלוג עם ארגוני הקהילה הטרנסית וגיבש שורה של מסקנות שיישומן יביא לשיפור ניכר בחייהם של אנשים על הקשת הטרנסית. בין היתר, המליץ הצוות לערוך שינויים בפעילות הוועדה של משרד הבריאות לאישור ניתוחי התאמה מגדרית; להקל על אנשים המעוניינים בשינוי פרט המין במרשם האוכלוסין ובתעודות הזיהוי; לפתח מערכי השמה והכשרה תעסוקתית עבור אנשים על הקשת הטרנסית הסובלים מאפליה תעסוקתית, לערוך הכשרות מסודרות לעובדי מדינה ונותני שירותים בנושא זה, ועוד. מסקנות הביניים של הצוות הוצגו לשרים בתאריך 20.12.20, ומאז עברו מספר סבבים של ליטוש ודיוק מול גורמי המקצוע במשרד המשפטים עד לנוסח סופי. ניתן לעיין במסקנות הביניים שפורסמו באופן בלתי רשמי כאן.

נכון ליוני 2021, המסקנות הסופיות מונחות על שולחנו של היועץ המשפטי לממשלה וממתנות לאישור השרים.

הפעולה הנדרשת

א. שרי הרווחה והמשפטים יאשרו לאמץ ולפרסם את מסקנות הצוות.

ב. שרי הרווחה, המשפטים והבריאות יפעלו ליישום מלא של מסקנות הצוות בתחומי משרדיהם, בלוחות זמנים מוגדרים וברורים, ותוך ביצוע עבודת מעקב שיטתית.

6. שינוי סעיף המין על בסיס הגדרה עצמית

שינוי סעיף המין במרשם האוכלוסין ובמסמכי הזיהוי הוא אחד מהנושאים המרכזיים שנדונו במסקנות הצוות הבין-משרדי לקידום הקהילה הטרנסית (ראו סעיף 5 למעלה). מכאן חשיבות נושא זה נבקש להרחיב את ההתייחסות:

כיום, אנשים על הקשת הטרנסית המבקשים לשנות את סעיף המין במרשם האוכלוסין על מנת שיהלום על זהותם המגדרית, נדרשים לקבל תעודה ציבורית מהוועדה להתאמה מגדרית של משרד הבריאות. על מנת לקבל את האישור, הפונה נדרשת לעבור תהליך בירוקרטי מפרך הכרוך בהגעה לראיונות ופגישות עם אנשי הוועדה בבית החולים "שיבא" בתל השומר. כאשר הפונה מעוניינת לעבור ניתוחים להתאמה מגדרית, התהליך בוועדה נמשך שנה. כאשר הפונה אינה מעוניינת בניתוחים, התהליך עשוי להיות קצר מכך.

על אף שבמהלך העשור האחרון חל שיפור ניכר בדרכי עבודתה של הוועדה להתאמה מגדרית, אנו כופרים בעצם הרעיון שאדם נדרש לעבור תחקור בדבר זהותו המגדרית על ידי וועדה של משרד הבריאות, כאילו מדובר בעניין

פתולוגי. התפיסה המקובלת כיום בקרב גורמי מקצוע בארץ ובמדינות מתקדמות, היא שזהות מגדרית מצויה בלב האוטונומיה של כל אדם, בדיוק כמו נטייה מינית. לכן, לשיטתנו אין מקום לדרוש מאדם לעבור דרך ועדות על מנת לשנות את סימון מינו במרשם האוכלוסין. תפקיד הוועדה להתאמה מגדרית של משרד הבריאות אמור להצטמצם לליווי של פונים ופונות שעוברות ניתוחי התאמה מגדרית ומעוניינים בייעוץ, בשל ההיבטים הרפואיים הכרוכים בהם. לרישום המנהלי של סעיף המין, לעומת זאת - אין היבטים רפואיים, ועל כן יש להוציאו מהמישור הפתולוגי ולהשאירו במישור המנהלי. זהות מגדרית אינה "מחלה", ואינה תלויה בקיומם או בהיעדרם של הליכים כירורגיים או הורמונליים מסוימים.

הפעולה הנדרשת

א. יישום המנגנון המומלץ במסקנות הצוות הבין-משרדי: הנפקת תעודה ציבורית לצורך שינוי מרשם המין גם ללא ניתוח, על בסיס הגשת בקשה לאפוטרופוסה הכללית, בצירוף הצהרה עצמית של הפונה שתאומת בתצהיר עו"ד.

ב. במקרה של קטינים תינתן האפשרות להגיש בקשה דומה, בכפוף להסכמת שני ההורים.

ג. במקביל, יש לתקן את סעיף 2 לתקנות מרשם האוכלוסין (רישומים בתעודת זהות) ולמחוק את סעיף המין מתעודת הזהות, אלא אם בעל התעודה מבקש להשאירו (כפי שקיים ביחס לסעיף הלאום). אין כל הצדקה לכפות על אדם לשאת תעודת זהות המציינת את מינו. כפייה כזו עשויה לחולל אפליה ואלימות כלפי אנשים על הקשת הטרגית.

ד. שירותי הרווחה יפעלו לכיבוד זהותם המגדרית של ילדים על הקשת הטרגית. שירותי הרווחה יסייעו וילוו קטינים על הקשת הטרגית מעל גיל 16 המעוניינים לשנות את שמם, את סעיף המין או להתחיל בתהליכי התאמה מגדרית - גם כאשר הוריהם מתנגדים. במקרה של התנגדות מצד הורי הקטינה, על שירותי הרווחה להפגין מעורבות פרו-אקטיבית באמצעות הכלים המשפטיים העומדים לרשותם.

7. אישור חוק לאיסור אפליה בדיוור

קורת גג היא זכות בסיסית עבור כל אדם.

יחד עם זאת, במערכת המושתתת על קניין פרטי ושוק דיור חופשי (הדיוור הציבורי מהווה נתח זניח ומזערי מכלל השוק), מציאת קורת גג בישראל תלויה במשא ומתן בין הצדדים (המוכר והקונה, או המשכירה והשוכרת) וברצונם הטוב.

בשנים האחרונות התרבו הדיווחים על סירוב למכור או להשכיר דירה לאדם מסוים בשל מוצאו, דתו, נטייתו המינית או זהותו המגדרית. בחלק מהמקרים האפליה נחשפה באופן בוטה וישיר, ובפעמים אחרות באופן סמוי יותר, תוך היאחזות בתירוצים חסרי בסיס. בארגוני הקהילה הגאה מתקבלים בכל שנה עשרות דיווחים של להט"ב שהופלו בשוק הדיור. זאת אפליה מכוערת וקשה שאין שום דרך להתמודד איתה במישור המשפטי.

במרצות השנים המחוקק הישראלי החיל איסור אפליה ביחס למגוון שירותים ומוצרים אך שוק הדיור נותר פרוץ לגמרי וחשוף לנורמות פוגעניות שחותרות תחת עקרון השוויון.

אין ויכוח על כך שקיים מתח תמידי בין זכות הקניין הפרטי לבין הזכות לשוויון, אך נקודת האיזון הרצויה במתח הזה צריכה להיות שונה מזו הקיימת היום. מצד אחד, אדם שבבעלותו נכס נהנה מאוטונומיה רחבה לעשות בנכס ברצונו, אך מצד שני - לאוטונומיה הזו צריכים להיות גבולות.

סקירה השוואתית של מרכז המידע והמחקר של הכנסת מספטמבר 2020 שהוזמנה ע"י ח"כ איתן גינזבורג חושפת שבמדינות רבות המאופיינות במנגנון של שוק חופשי קיימים הסדרים חוקיים נגד אפליה בדיוור, כך למשל בארה"ב, בריטניה, קנדה וגרמניה. במדינות אלה הצטבר ניסיון רב במלאכת האיזון העדינה בין חופש הקניין לזכות לשוויון, וגובשו הסדרים מפורטים המגדירים במדויק תחת אילו נסיבות סירוב למכור או להשכיר נכס לאדם מסוים תיחשב לאפליה אסורה המלווה בסנקציות.

הפעולה הנדרשת

אישור הצעת חוק לאיסור הפליה בדיוור, כדוגמת הצעת חוק (פ/1943/23), בהתבסס על הניסיון המצטבר במדינות מתקדמות.

8. תיקון חוק יסודות התקציב (איסור תמיכה ממשלתית בגופים המעודדים אפליה)

מדי שנה הממשלה מאשרת ל-4,000 עמותות וארגונים תקציבי תמיכה על סך 3 מיליארד ₪. מנגנון התמיכות מוסדר בסעיף 3א לחוק יסודות התקציב, והוא אחד מ"צינורות החמצן" החשובים ביותר למגזר השלישי.

המחויבות של המדינה לסייע תקציבית לארגונים חברתיים חשובה, אך יש לה גבולות והיא אינה מתקיימת בכל מצב. סעיף 3א לחוק יסודות התקציב מונה מספר עילות המאפשרות לשר האוצר, בהתייעצות עם גורמים נוספים, לשלול את סכומי התמיכות הניתנות לגוף מסוים. עילות אלה כוללות, למשל, הסתה לגזענות, אלימות והפעלת טרור מצד הגוף המבקש תמיכה; תמיכה במאבק מזוין נגד המדינה; שלילת קיומה כיהודית ודמוקרטית, ועוד.

יחד עם זאת, לא קיימת עילה המאפשרת לשלול תקציבי תמיכה מגופים שמסיתים נגד להט"ב ונגד קבוצות מיעוט אחרות באוכלוסייה (למעט אם מדובר בהסתה על בסיס גזענות אתנית המכוסה כאמור בלשון החוק).

ללקונה הזאת יש מחיר: בשנים האחרונות, נחשף במספר הזדמנויות שארגונים המסיתים נגד הקהילה הגאה (ובפרט נגד משפחות גאות) זוכים לתקציבי תמיכה ממשלתית. באחד המקרים, נחשף שהמשרד להשכלה גבוהה מימן פרסום והפקה של הגדה לפסח המיועדת לציבור הרחב מטעם ארגון הידוע בפרסומיו המסיתים נגד משפחות גאות, ושמסריו אף מצאו את דרכם לתוכן ההגדה.

הפעולה הנדרשת

יש לתקן את סעיף 3א בחוק יסודות התקציב, על ידי הוספת עילה המאפשרת שלילת תקציבי תמיכה מארגון שמעודד אפליה האסורה על פי חוק (כגון אפליה על רקע מין וזהות מגדרית, נטייה מינית ועילות נוספות הקיימות בדין הישראלי).

9. טיפול בפשעי שנאה המופנים כלפי קהילת הלהט"ב

סעיף 144 בחוק העונשין, המסדיר את הענישה הפלילית, קובע כי אדם שביצע עבירות מסוימות כלפי אנשים "מחמת דת, קבוצה דתית, מוצא עדתי, נטיה מינית או היותם עובדים זרים" – יוטל עליו עונש כבד פי שניים מכפי שנקבע לאותה עבירה, או עונש מאסר של עשר שנים – לפי הקל מביניהם.

הכבדת הענישה כלפי מבצעי "פשעי שנאה" נועדה להבהיר שפגיעה באדם על רקע זהותו או השתייכותו החברתית היא מעשה חמור כפליים החותר תחת ערכיה הבסיסיים ביותר של החברה.

יחד עם זאת, סעיף זה מתעלם מן האפשרות של פשעי שנאה על רקע זהות מגדרית – כזאת המופנית כלפי אנשים על הקשת הטרגית, וכלפי נשים בכלל.

בנוסף, ידוע לנו שהמשטרה אינה מנהלת רישום של פשעי שנאה על רקע להט"בופובי ואינה משקיעה משאבים באכיפת ההוראה הפלילית בשטח. בעניין זה נעשו מספר פניות למשרד הבט"פ ולמשטרה.

הפעולה הנדרשת

א. תיקון סעיף 144 בחוק העונשין על ידי הוספת עילה של זהות מגדרית.

ב. הקמת צוות משטרי קבוע שמטרתו לפעול לניהול רישום, שיפור האכיפה, להגברת הדיווח ולהבטחת טיפול רגיש וראוי במקרים של פשעי שנאה. בכלל זאת, מינוי איש/אשת קשר בכל תחנת משטרה לענייני להט"ב.

10. הכרה בנפגעי פשעי שנאה

חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה מעניק פיצויים וסעדים שונים לקורבנות של טרור לאומני, וכן ולבני משפחותיהם. לעומת זאת, קורבנות טרור שאינו לאומני אינם מוכרים בחוק, ולמעשה אינם זכאים לפיצויים או לסעדים שונים מהמדינה. האבחנה הזאת, בין סוג אחד של טרור לבין סוג אחר של טרור, לחלוטין אינה מוצדקת וגורמת לתוצאות אבסורדיות. מדוע משפחתו של אדם שנרצח משום שהוא יהודי זכאית להכרה בחוק, בזמן שמשפחתה של נערה שנרצחה ממניע להט"בופובי במצעד הגאווה אינה מוכרת בחוק? לפי השכל הישר, על המדינה לקחת אחריות על כל פשעי השנאה המופנים כלפי כל בן אדם - בין שמדובר במניע גזעני, דתי, אתני או להט"בופובי. השנאה הקטלנית שמופנית לאנשים מסוימים בשל השתייכותם לקבוצה לאומית או אתנית, אינה שונה מהשנאה המופנית לאנשים מסוימים בשל היותם להט"ב.

בכנסת ה-23 נעשה ניסיון לקדם הצעת חוק פרטית ברוח זו בהובלת ח"כ איתן גינזבורג על ידי ח"כים ברוב סיעות הבית. ניסיון זה נבלם על ידי וועדת השרים לענייני חקיקה.

הפעולה הנדרשת

תיקון חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה באופן שישווה את מעמדם של קורבנות פשעי שנאה למעמד קורבנות טרור על רקע לאומני (למשל הצעת חוק כ/1292/23).

11. מאבק בהסתה ובסטיגמה כלפי הקהילה הגאה

ככל שהמאבק של הקהילה הגאה להכרה ולשוויון צובר תאוצה ומתנחל בלבבות, כך צפים משולי החברה קולות מכוערים ומסיתים שמכנים אותנו "לא בריאים", "לא טבעיים", ואף קוראים לפגוע בנו. אנשי ציבור, פוליטיקאים ורבנים מפיצים נגדנו שנאה עיוורת שיכולה גם להרוג (רצח ניר כץ ז"ל וליז טרובישי ז"ל בברנוער, וכן רצח שירה בנקי ז"ל במצעד הגאווה בירושלים). במקרים רבים להט"ב שהותקפו פיזית ומילולית נדחפו לקצה, לעיתים עד כדי ייאוש ואובדנות.

ההסתה מופצת בין היתר על ידי אנשים הנמצאים בתפקידים ציבוריים ורשמיים הנסמכים על כספי משלם המיסים, כגון חברי כנסת, ראשי רשויות ורבני ערים. אסור לאפשר מצב שבו אדם הנמצא בתפקיד ציבורי מנצל את תפקידו כדי להפיץ דברי שנאה כלפי הקהילה הגאה, בדיוק כפי שהפצת עמדות גזעניות גוררת סנקציות משמעותיות כבדות, עד כדי סילוק מתפקיד.

במסגרת ההסכמים הקואליציוניים בכנסת ה-23, הוקצו 1,050,000 ש"ח לטובת קמפיין נגד להט"בופוביה שתוביל היחידה לתיאום המאבק בגזענות של משרד המשפטים (תיקון להחלטת ממשלה 366 מדצמבר 2020). עקב נסיבות הקשורות בהיעדר תקציב מדינה, תקציב זה לא אושר על ידי החשב הכללי באוצר וירד לטמיון.

הפעולה הנדרשת

הקצאה מחדש של תקציב ייעודי ומשמעותי למאבק בלהט"בופוביה לאור אי-מימוש התקציב הייעודי לכך בשנה החולפת.

12. סובלנות בספורט

מציאות בה "הומו" ו"קוקסינל" הן הקללות הנפוצות ביותר במגרשי הספורט, נערים ונערות נאלצים לבחור בין יציאה מהארון לבין התקדמות בעולם הספורט המקצועי, וספורטאים גאים חוששים שיציאה מהארון תחסל את הקריירה שלהם - היא מציאות המעידה על מרחב שאינו בטוח ללהט"ב ולעיתים להט"בופובי.

במציאות זו להט"ב רבים ורבות אינם מרגישים בנוח כספורטאים עממיים ומקצועניים, כמאמנים, כשופטים וכעובדים בעולם הספורט וגם כצופים.

בדצמבר 2020, במסגרת הקצאת הכספים הקואליציוניים בכנסת ה-23 (החלטת ממשלה מס' 366), הוקצו 1,200,000 ש"ח לטובת מאבק בלהט"בופוביה בספורט. במשרד התרבות והספורט החל תהליך למימוש חלק מהתקציב לטובת קמפיין נגד להט"בופוביה בשיתוף לשכת הפרסום הממשלתית (לפ"מ) ובדיאלוג עם חלק מארגוני הקהילה הגאה. למרות זאת, למרבה הצער תקציב זה לא אושר על ידי החשב הכללי באוצר וירד לטמיון.

בנוסף, הוקצו 400,000 ש"ח לתמיכה בפעילות ספורט המייצרת מרחב בטוח ומקדמת השתתפות להט"ב בעולם הספורט. חלק מסכום זה אכן מומש והגיע לייעודו באמצעות מועדון הספורט הגאה.

הפעולה הנדרשת

א. מימוש התקציבים שאושרו בהחלטת ממשלה מס' 366 על ידי משרד התרבות והספורט, ובכלל זאת התקציב המיועד לקמפיין נגד להט"בופוביה.

ב. פתיחת תקנה תקציבית המקדמת השתלבות להט"ב בעולם הספורט על ידי הדרכות לספורטאים ולגופי הספורט, הקמת קבוצות ייעודיות ללהט"ב וקידום אירועים המאפשרים נראות והשתתפות בספורט עממי.

ג. קביעת נהלים לשילוב ספורטאים על הקשת הטרנסית בספורט תחרותי (בדומה לנוהל הוועד האולימפי).

ד. תיקון סעיף 15 בחוק איסור אלימות בספורט שבו מוגדרת התנהגות גזענית כ"קריאה של מילים, צלילים או נהמות, וכן התבטאות חזותית, על ידי אדם, לבדו, יחד עם אחר או במקהלה, שיש בהם משום איום, השפלה, ביזוי, גילוי איבה, עוינות, אלימות או גרימת מדנים כלפי אדם, ציבור או חלקים של האוכלוסייה, והכל בשל צבע או השתייכות לגזע, לדת או למוצא לאומי-אתני". יש להרחיב את האיסור על התבטאות גזענית הקבועה כיום בחוק ולהוסיף לה גם איסור הפליה מטעמים של זהות מגדרית או נטייה מינית.

13. הקצאת תקציב ייעודי לתקנת ארגוני הנוער לטובת עידוד עיסוק בסוגיות של נטייה מינית

וזהות מגדרית בקרב הארגוני הנוער

המאבק בלהט"בופוביה הוא מאבק בשינוי תפיסות ודפוסי התנהגות של אנשים ונשים רבים בחברה, ולטובת זאת עלינו להרחיב את שדה המאבק כל הזמן ולחנך בכל מקום ובכל מרחב אפשרי. כיום רוב ארגוני הנוער בישראל אינם עוסקים בנושאי זהות מגדרית ונטייה מינית כחלק מפעילותם השוטפת. תקנת ארגוני הנוער של משרד החינוך מאפשרת באמצעות סעיף מיוחד להקצות תקציב נוסף על מנת לעודד עיסוק בנושאים ספציפיים. הקצאת כסף "צבוע" לתקנה לטובת עיסוק חינוכי בנושאים של נטייה מינית וזהות מגדרית תאפשר את הרחבת העיסוק בנושאים אלו גם לחינוך הבלתי פורמלי, בנוסף לחינוך הפורמלי. יש חשיבות אדירה לייצור אמירה חינוכית-ערכית אחודה וכוללת אשר תלווה את הילדים ובני הנוער במהלך הפעילות בכל המסגרות החינוכיות, הפורמליות והבלתי-פורמליות, ולכל אורך שנות הלימודים.

הפעולה הנדרשת

הקצאת 2 מיליון ש"ח לתקנת ארגוני הנוער (תקנה תקציבית 49-14-24) במטרה לעודד פעילות חינוכית בתחום להט"ב, נטייה מינית וזהות מגדרית.

14. הנגשת טכסים ממשלתיים ללהט"ב בדגש על בני ובנות זוג מאותו מין, אנשים על הקשת הטרגנסית ומשפחות גאות

הבירוקרטיה פוגשת אותנו בכל מקום והיא בדרך כלל כרוכה במילוי טפסים, תצהירים והמצאת מסמכים. בירוקרטיה ידועה לשמצה כמחוללת תסכולים ו"כאבי ראש", אך עבור להט"ב בירוקרטיה לעיתים קרובות מחוללת בנוסף לאלה גם תחושות ניכור והשפלה. טפסים רבים הנדרשים לפעולות יומיומיות אינם מונגשים לציבור הלהט"בי. כך למשל, טפסים רבים אינם מכירים באפשרות קיומם של בני זוג מאותו המין ושל אנשים על הקשת הטרגנסית. המחיר שאנו משלמים על כך אינו מסתכם "רק" בתחושות ניכור ואי-נעימות, אלא בחוסר אונים וקושי להצהיר על נתוני אמת מול מנגנוני רישום ודיווח.

בתאריך 28.10.2020 הובאה להצבעה במליאת הכנסת הצעת חוק פרטית של ח"כ יוראי להב-הרצנו שמטרתה הסדרת שינוי רוחבי בכל הטפסים הממשלתיים, כך שיונגשו להורים להט"ב. הצעת החוק אמנם לא אושרה, אך חוללה דיון ציבורי רחב והתניעה תהליך חיובי בחלק ממשרדי הממשלה. בחודשים שלאחר מכן, מספר משרדי ממשלה (הביטחון, העבודה והרווחה, המשפטים) הפנימו את הצורך הזה, ובהנחיית השרים הרלבנטיים החלו לבצע התאמות פשוטות בטופסיהם על מנת שיונגשו ללהט"ב. גם רשויות מקומיות רבות בכל רחבי הארץ ביצעו התאמות כאלה במסגרת השירותים העירוניים הניתנים לתושביהן.

הפעולה הנדרשת

כל משרד ממשלתי יקיים עבודת מטה במטרה למפות ולתקן את מערך הטפסים הממשלתיים, בדגש על הנגשתם לאנשים על הקשת הטרגנסית, בני ובנות זוג מאותו המין, ומשפחות גאות.

15. תיקון חוק הפרשנות (הגדרת עילת הפליה על רקע נטייה מינית וזהות מגדרית)

בשנת 1992 מדינת ישראל הגדירה לראשונה איסור אפליה על רקע נטייה מינית בתוך חוק שוויון הזדמנויות בעבודה. בהמשך תוקנו גם מספר חוקים נוספים העוסקים באיסור אפליה (חוק איסור הפליה במוצרים ושירותים ובכניסה למקומות ציבוריים, חוק איסור לשון הרע, חוק זכויות החולה, חוק זכויות התלמיד, חוק שירות התעסוקה, וחוק חובת מכרזים).

החשיבות של החקיקה בדבר איסור אפליה נגד להט"ב עצומה. חקיקה כזו משדרת מסר חברתי של שוויון, ונותנת לבתי המשפט כלים לפסוק פיצויים ללהט"ב שנפגעו כתוצאה מאפליה.

יחד עם זאת, מצבור החקיקה העוסקת באיסור אפליה אינו שלם, וזאת משתי סיבות: ראשית, עדיין קיימים מספר חוקים העוסקים באפליה שאינם כוללים עילה מפורשת בנושא להט"ב (כגון חוק ההסגרה, חוק הירושה, חוק עזרה משפטית בין מדינות). שנית, מלבד חוק אחד (חוק זכויות התלמיד) – כל החוקים שצוינו מגדירים אך ורק עילת אפליה על רקע נטייה מינית אך אינם מתייחסים לאפליה על רקע זהות מגדרית (למשל, אפליית אנשים על הקשת הטרגנסית). בפסיקת בתי הדין לענייני עבודה אמנם נפסק שאפליה של אנשים על הקשת הטרגנסית אסורה מכח העילה הקיימת והמפורשת של איסור אפליה על בסיס מין. פסיקת בתי הדין לעבודה חשובה וערכית, אך רק תיקון רוחבי ומפורש בחקיקה ראשית יבטיח את עיגון הנורמה באופן הראוי ביותר.

על מנת לפתור באופן רוחבי את שתי הבעיות הללו (אי-הכללת עילת האפליה על רקע נטייה מינית בכל החוקים העוסקים באפליה, וההתעלמות הכמעט מוחלטת מאפליה על רקע זהות מגדרית), גובשה הצעת חוק לתיקון חוק הפרשנות המבהירה כי המונח "הפליה" בחוק יוגדר באופן הבא:

"הפליה" – לרבות הפליה על רקע נטייה מינית או זהות מגדרית, בשים לב למטרות החיקוק;".

הצעת החוק (פ/2488) אף אושרה בקריאה מוקדמת בכנסת ה-20 בתאריך 19.6.2018, אך לא קודמה מעבר לכך עקב התנגדות קואליציונית.

הפעולה הנדרשת

יש לקדם מחדש את הצעת חוק הפרשנות (הגדרת עילת הפליה על רקע נטייה מינית וזהות מגדרית) במתכונת שהוגשה בכנסת ה-20.

16. מערכת ההשכלה הגבוהה

מחקר שנערך בשנת 2017 מראה כי כמחצית מהסטודנטים והסטודנטיות מהקהילה הגאה אינם חשים ביטחון במוסד הלימודים, אינם חושפים את זהותם המינית והמגדרית במסגרת הלימודים (60%) וכן חשופים בשיעורים של יותר מ-26% להטרדות מיניות במסגרת הלימודים.

מחקרים שנערכו במוסדות להשכלה גבוהה בחו"ל מוכיחים כי לאקלים ולתרבות ארגונית במוסדות להשכלה גבוהה יש השפעה גדולה לתרומה להישגים של סטודנטים, ליצירתיות ולקידום מטרות ההשכלה הגבוהה. על פי המחקרים הללו, אקלים מיטבי יכול גם יצירה של סביבה בה מתקיים גיוון של סטודנטים ושל מרצים, בין היתר מבחינת זהות מגדרית ונטייה מינית.

הפעולה הנדרשת

א. על המל"ג להקצות משאבים עבור מלגות מחקר, הכשרות לסגלים בנושאים הנוגעים לקהילה, תוכניות ייעודיות עבור הקהילה הגאה ויצירת קבוצת שווים בקמפוס עבור הקהילה הגאה.

ב. הוספת יחידות חובה של תוכן מותאם בנושא להט"ב לכל מסלול לימודים אקדמי שעוסק בטיפול באנשים: רפואה, לימודי סיעוד, מקצועות פרה-רפואיים (פיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק וכו'), עבודה סוציאלית, טיפול באומנויות, קרימינולוגיה, פסיכולוגיה, חינוך והוראה.

ג. הטמעת נוהל המאפשר שינוי שם ומין (גם רטרואקטיבית) בתעודות הניתנות ממוסדות אקדמיים, וזאת כדי למנוע אפליה בתעסוקה, ובלימודי המשך.

פרק 2: חיי משפחה, זוגיות והורות

17. נישואים אזרחיים

החוק הקיים חוסם את האפשרות להינשא בארץ בפני קבוצות רבות ומגוונות בחברה הישראלית: בני זוג להט"ב, בני זוג מדתות שונות וכן זוגות שבהם אחד מבני הזוג אינו נחשב יהודי על פי ההלכה האורתודוקסית. ציבור נוסף שנפגע כתוצאה מחוק זה הם "פסולי חיתון": ממזרים, מסורבי גט, נשים עגונות ואזרחים שנולדו מהפרייה מלאכותית (בחלק מהמקרים).

בנוסף, ישנן קהילות נוספות, כגון רפורמים, קונסרבטיבים ויהודים חילוניים, המורשים להתחתן בישראל, וחרף זאת רבים מהם אינם מעוניינים בקיום טקס אורתודוקסי. זוגות אלו נאלצים לקיים טקס נישואין אורתודוקסי בניגוד לרצונם על מנת לזכות בהכרה מצד הממסד וזאת מהטעם הפשוט שהאלטרנטיבה היחידה עבורם היא נישואין בחו"ל או מיסוד הקשר באמצעות מסלול של "ידועים בציבור" שאינו מקנה את כלל הזכויות הניתנות לנישואים.

קיומו של הליך נישואין אזרחי, לצד הליך האורתודוקסי הקיים דרך הרבנות, ייתן מענה לחלקים רבים באוכלוסייה שכיום אינם יכולים להתחתן בישראל, וייתן לציבורים אחרים את הזכות לבחור את אופי טקס חתונתם.

הפעולה הנדרשת

אישור חוק נישואים אזרחיים כפי שהוצע לקדם מספר פעמים בעבר (למשל הצעת חוק כ/20/2026).

18. תיקון חוק האזרחות

סעיף 7 בחוק האזרחות מפלה בין בני זוג הטרוסקסואלים לבני זוג מאותו המין, בקובעו כי:

"בעל ואשתו שאחד מהם אזרח ישראלי או שאחד מהם ביקש להתאזרח ונתקיימו בו התנאים שבסעיף 5(א) או הפטור מהם, יכול השני לקבל אזרחות ישראלית על ידי התאזרחות, אף אם לא נתקיימו בו התנאים שבסעיף 5(א)."

מלשון החוק נגזר יחס מפלה בהסדרת מעמד לבן או בת זוג זרה של אזרחים ואזרחיות להט"ב. לכן, רשות האוכלוסין מסרבת להפנות בני זוג מאותו מין (בין שנישאו כדין בחו"ל ובין שהוכרו כידועים בציבור), לאפיק ההסדרה המוצע לבני זוג הטרוסקסואליים. אמנם, בעקבות התערבויות משפטיות רוכזו וצומצמו במהלך השנים הפערים בין אפיקי ההסדרה השונים, אך בחסות הלשון המפלה של חוק האזרחות פערים אלה לא בוטלו לחלוטין. מלבד האפליה הברורה כלפי זוגות חד-מיניים, לשון החוק מפלה בין בני זוג ידועים בציבור לבין כאלה שנישאו, וזאת ללא שום הצדקה. כל עוד נישואין בארץ אפשריים רק באמצעות בתי הדין הרבניים וכפופים להלכה, המדינה חייבת לאפשר לבני זוג (בין שהם להט"ב או הטרוסקסואליים) למצות את זכויותיהם באופן זהה גם אם בחרו שלא להתחתן ברבנות.

הפעולה הנדרשת

תיקון סעיף 7 בחוק האזרחות: במקום "בעל ואשתו" יש לשנות ל"בני זוג נשואים או ידועים בציבור".

פרק 2

חיי משפחה, זוגיות והורות

מפת דרכים לזכויות להט"ב

19. תיקון חוק האימוץ

סעיף 3 בחוק האימוץ נוקט בשפה מפלה כלפי בני ובנות זוג מאותו המין:

- "אין אימוץ אלא על ידי איש ואשתו יחד; ואולם רשאי בית משפט ליתן צו אימוץ למאמץ יחיד – (1) אם בן זוגו הוא הורה המאומץ או אימץ אותו לפני כן; (2) אם הורי המאומץ נפטרו והמאמץ הוא מקרובי המאומץ ובלתי נשוי."

הררי מילים נכתבו על האפליה המקוממת באימוץ שהציתה מחאה ציבורית ביולי 2017. לאפליה זו ביטוי ממשי בשטח: השירות למען הילד במשרד הרווחה מוסר בכל שנה עשרות ילדים לאימוץ בישראל לבני זוג הטרוסקסואליים, בזמן שזוגות מאותו מין המבקשים לאמץ ילד נדחקים לסוף "רשימת ההמתנה" כך שאפשרות האימוץ חסומה בפניהם כמעט הרמטית. בשנת 2017 הוציאה ההסתדרות הרפואית נייר עמדה בנושא זה, הנשען על חוות דעת מקצועית של מספר איגודים רפואיים ובהם איגוד הפסיכיאטריה בישראל, האיגוד הישראלי לפסיכיאטריה של הילד והמתבגר והחברה לרפואת להט"ב. בנייר זה נקבע שהורים להט"ב כשירים לאמץ ילדים בדיוק כמו הורים הטרוסקסואלים ויש לשים קץ לאפליה על בסיס נטייה מינית הקיימת בנושא זה. מספר ניסיונות לשינוי חקיקה באמצעות הצעות חוק פרטיות נדחו במליאת הכנסת.

באוגוסט 2019 פרסם משרד המשפטים תזכיר הצעת חוק ממשלתית שבין היתר מבטלת את האפליה בחוק האימוץ, אך מכיוון שההצעה פורסמה בתקופת מעבר בין בחירות, היא לא הובאה לדיון ולהצבעה בכנסת. ב-3.11.20 התקיים בוועדה לענייני ביקורת המדינה דיון נוקב בסוגיית האפליה באימוץ. בדיון זה הבטיחו כל הגורמים הרלבנטיים ממשרדי הרווחה והמשפטים שתזכיר חוק מתוקן יופץ לאישור השרים "בשבועות הקרובים". מאז חלפו חודשים רבים אך תזכיר החוק עדיין לא פורסם, בין שמשיקולים פוליטיים, חוסר תפקוד ממשלתי או מסיבות אחרות.

הפעולה הנדרשת

א. ביטול התנאי "איש ואשתו יחד" בסעיף 3 לחוק האימוץ.

ב. בהתאם לכך, ננדרשת הכשרה מקיפה לכלל הגורמים האמונים על הליכי אימוץ בישראל בכדי ליישם את החוק בשטח ולוודא שזוגות להט"ב מקבלים יחס שוויוני לזוגות הטרוסקסואליים בגישה לאימוץ ולאומנה.

20. פתיחת אפיקים חדשים של אימוץ בין-ארצי

בעשורים האחרונים מדינות רבות סגרו את שעריהן לאימוץ בין-ארצי (אימוץ ילדים בידי תושבים ממדינה זרה). כיום, עמותות ישראליות הפועלות בהרשאת משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מפעילות קשרים מוגבלים בהיקפם עם מספר קטן של מדינות מזרח-אירופאיות שאינן מתירות אימוץ בידי זוגות מאותו מין. כתוצאה מכך, רק בני ובנות זוג הטרוסקסואליים רשאים לפנות להליכי אימוץ בחו"ל. בעולם קיימות מספר מדינות המתירות אימוץ בין-ארצי בידי הורים יחידניים או בני/בנות זוג מאותו המין (דרום אפריקה ומקסיקו למשל), אך מדינת ישראל מעולם לא פעלה על מנת למצות אפיקים אלה.

הפעולה הנדרשת

הקמת צוות מקצועי משותף של משרד החוץ ומשרד הרווחה שיפעל למיסוד קשרי אימוץ עם מדינות המתירות אימוץ בידי להט"ב, תוך הצבת יעדים ולוחות זמנים ברורים.

21. תיקון חוק הפונדקאות

האפליה המובנית בחוק הפונדקאות הציתה מחאה גאה חסרת תקדים בקיץ 2018. למרות זאת, כל הניסיונות מאז לתקן את החוק – נדחו על ידי הכנסת. האפליה מעוגנת בהגדרה הקבועה בסעיף 2 לחוק:

"הורים מיועדים שהם בני זוג" – איש ואישה שהם בני זוג, המתקשרים יחד עם אם נושאת לשם הולדת ילד;

עקב האפליה בחוק, בני זוג מאותו המין אינם רשאים לפנות להליכי פונדקאות בארץ ונאלצים לפנות להליכים במדינות זרות בעלויות כספיות גבוהות בהרבה מהעלויות המקובלות בארץ, תוך חשיפה לקשיים בירוקרטיים ורגשיים מורכבים.

בבג"צ 781/15 נקבע בהחלטה תקדימית שההסדר בחוק הפונדקאות מפלה ושעל הכנסת לתקן את החוק בתוך שנה (כלומר, עד לפברואר 2021). הכנסת לא עמדה בלוחות הזמנים שבבג"צ הגדיר ונכון ליוני 2021 למעלה משנה מאז התקבלה בבג"צ - האפליה בחוק הפונדקאות עדיין קיימת בניגוד להכרעת בג"צ.

פעולות נדרשות:

א. בהתאם לפסיקת בג"צ, נדרש לבטל את האפליה נגד גברים יחידניים ובני זוג מאותו מין באמצעות תיקון סעיף 2 לחוק הסכמים לנשיאת עוברים: שינוי הגדרת "הורים מיועדים" ל"הורים מיועדים שהם בני זוג וכן אם מיועדת יחידנית או אב יחידני"; וכן שינוי הגדרת "הורים מיועדים שהם בני זוג" ל"בני זוג המתקשרים יחד עם אם נושאת לשם הולדת ילד".

ב. בשים לב לרווחתן של נשים פונדקאיות, במהלך תיקון החוק יש לשקול בחיוב מתן אפשרות לקרובות משפחה להתנדב מרצון החופשי להיות אמהות נושאות במסלול פונדקאות אלטרואיסטי: לפי סעיף 5 לחוק, קרובת משפחה של אדם הפונה להליך פונדקאות אינה רשאית להיות אם נושאת באופן אלטרואיסטי. לשון החוק אינה לוקחת בחשבון שפונדקאות אלטרואיסטית עבור קרוב משפחה עשויה להיות פתרון ראוי לחלק מהזוגות (חשוב לזכור שהאם הנושאת אינה תורמת הביצית ולכן אינה קשורה גנטית לילוד), ובלבד שהאם הנושאת שמתנדבת לכך עומדת בכל תנאי הסף הכלכליים, הפסיכולוגיים והבריאותיים הנדרשים. כך מקובל במספר מדינות בעולם.

ג. בשים לב לרווחתן של נשים פונדקאיות, יש לבחון מחדש את האיסור המוטל על נשים נושאות להיות אמהות פונדקאיות, מלבד במצב שבו ועדת האישורים בחרה להעניק אישור מיוחד "אם הוכח להנחת דעתה כי לא עלה בידי ההורים המיועדים, במאמץ סביר, להתקשר בהסכם לנשיאת עוברים עם אם נושאת שאינה נושאה" (סעיף 5 בחוק). אין היגיון בהתייחסות לנישואין כקריטריון כשירות עבור אמהות פונדקאיות, ומוצע לבטל זאת ולהתמקד בקריטריונים רלבנטיים כגון מצבה הבריאותי, הנפשי והכלכלי של האם הנושאת.

22. פונדקאות בחו"ל

בכל שנה טסים מאות אזרחים ואזרחיות למדינות שונות על מנת לממש את חלום ההורות באמצעות הליך פונדקאות מורכב ויקר. חלקם עושים זאת בשל האפליה הקיימת בחקיקה כנגד גברים מקהילת הלהט"ב, וחלקם זוגות הטרנסקסואלים שנאלצים לעשות זאת בשל חסמים שונים במימוש הליך הפונדקאות בארץ. הורים מיועדים שבוחרים בנתיב הזה חשופים לקשיים אובייקטיביים האופייניים לפונדקאות חו"ל: התקשרות עם אם נושאת בארץ זרה, טיסות לחו"ל לצורך ביצוע ההליך ולאחר מכן סביב מועד הלידה, התמודדות עם חוקים ונהלים מקומיים בסביבה זרה, וכל זאת בזמן שהם רחוקים מהמעטפת המשפחתית והקהילתית, ומנותקים ממקור פרנסתם.

אך יש סוג אחר של קשיים הנערמים על גבי הקשיים האובייקטיביים - אלה הקשיים שמדינת ישראל מעמידה בפני ההורים המיועדים בנקודות זמן שונות לאורך התהליך. למרות שפונדקאות-חו"ל משמשת כאפיק משמעותי עבור מאות ישראלים וישראליות בכל שנה, מדינת ישראל טרם השכילה להפנים זאת ולגבש מערך פעולה אפקטיבי, רגיש ושקוף מול מי שבוחר באפיק זה.

ישנן דרכים רבות להקל על ההורים המיועדים - בהוכחת ההורות הגנטית, בניתוק הזיקה מהאם הנושאת, בהסדרת מעמד הילוד ומעמדם ההורי כלפיו ובשיפוי הוצאות רפואיות (שהיו זוכות לשיפוי אילו היה מדובר בפונדקאות או בטיפולי פוריות המתבצעים בארץ).

בתאריך 16.7.19 פסק בית המשפט לעניינים מנהליים בת"א שעל משרד הפנים ורשות האוכלוסין לפרסם נוהל מסודר בקשר לפונדקאות חו"ל, וזאת עד לחודש ינואר 2020. על אף שהמדינה החלה לגבש את הנוהל, מאז היא ביקשה מבית המשפט מספר הארכות בתואנה שחוסר התפקוד הממשלתי לא מאפשר לעמוד בלוחות הזמנים. בית המשפט קיבל את טענת המדינה ונתן למדינה מספר ארכות, האחרונה שבהן עד ספטמבר 2021. משרד המשפטים מוביל את גיבוש הנוהל מול משרדי הממשלה ואף פרסם ב-20.2.20 קול קורא לקבלת הערות מן הציבור בעניין זה. הערות ארגוני הקהילה הועברו למשרד המשפטים ויוצגו כאן בתמצית.

הפעולה הנדרשת

א. בגיבוש נוהל פונדקאות חו"ל יש להביא להסדרת הסוגיות הבאות תוך התייעצות עם ארגוני הקהילה הגאה:

1. ביטול הדרישה לבדיקת רקמות גנטית כתנאי לאזרוח הילד; מתן אזרחות ישראלית באופן אוטומטי לילדים שנולדו להורים ישראלים בהליכי פונדקאות בחו"ל מכוח כללי המשפט הבינלאומי, בהתאם לדין המקומי במדינת המוצא, וכן מכוח סעיף 4 בחוק האזרחות הישראלי שבו נקבע כי:

"אלה יהיו, מיום לידתם, אזרחים ישראליים מכוח לידה:
(1) מי שנולד בישראל כשאביו או אמו היו אזרחים ישראליים;
(2) - מי שנולד מחוץ לישראל כשאביו או אמו היו אזרחים ישראליים"

ב. התרת כניסת הילד לארץ על בסיס אזרחותו הישראלית ולחלופין על סמך מסמכים המוכיחים שהתבצע הליך פונדקאות תקין בהתאם לדין המקומי.

ג. מתן זכויות סוציאליות מלאות לילד שנולד בפונדקאות חו"ל מרגע לידתו, גם אם מסיבה כלשהי מדינת ישראל לא הנפיקה לו אזרחות ישראלית.

ד. ניתוק זיקה מהאם הנושאת בהתאם לדין המקומי במדינת המוצא.

ה. איחוד שני ההליכים המשפטיים שכל אחד מההורים נדרש לעבור בנפרד - צו אבהות וצו הורות פסיקתי - לכדי הליך מאוחד ומשותף לשני ההורים, באופן שיזרז וייעל את הדיון בבקשות וכן יפחית מהנטל הכספי המוטל על ההורים בתשלום אגרות בית משפט והסתייעות ביועץ משפטי.

ו. פרסום הנוהל באופן שקוף וידידותי, תוך הנגשת טפסים נוחים למבקשים.

23. רישום הורות לבנות ובני זוג מאותו מין

בנות ובני זוג הטרנסקסואלים (נשואים או ידועים בציבור) המבקשים להירשם כהורים לילדם המשותף עושים זאת בקלות ובפשטות, על סמך הודעתם המשותפת בבית החולים מיד לאחר הלידה. לעומת זאת, בנות ובני זוג מאותו מין נדרשים לעתור לבית משפט עבור "צו הורות פסיקתי". מדובר בהליך מסורבל ומיותר הכופה על ההורים הטריים הוצאה כלכלית של אלפי ש"ח (שכירת עורך דין ותשלום אגרות לבית משפט) ועמידה בקריטריונים שרירותיים ובלתי רלוונטיים (למשל, עליהם להוכיח שהיו בזוגיות במשך פרק זמן העולה על 9 חודשים) - וכל זאת רק כדי להירשם כהורי הילד. ההליך המשפטי עשוי להימשך חודשים ארוכים שבמהלכם הרשויות מכירות רק בהורה בעל הזיקה הגנטית לילד, בזמן שההורה השני נטול זכויות וחובות כלפי הילד כאילו הוא זר לו לחלוטין. מדובר במצב בלתי נסבל הפוגע בעקרון טובת הילד, למשל אם חלילה מיד לאחר הלידה מתרחשת פרידה או טרגדיה משפחתית המשליכות על האחריות ההורית כלפי הרך הנולד.

חשוב לזכור שאבות בקשר הטרנסקסואלי נרשמים כהורים לילדים שנולדים לבנות זוגם מבלי להידרש לבדיקת רקמות. נשים הנזקקות לתרומת ביצית כדי להביא ילדים לעולם נרשמות כאמהות באופן זהה לאמהות בעלות זיקה גנטית, כלומר על בסיס הצהרה בבית החולים בסמוך ללידה. דווקא אל הורים להט"ב שאינם ההורים בעלי הזיקה הגנטית, מופנית הדרישה "להוכיח" את זכותם להירשם כהורים באמצעות הליך משפטי.

הפעולה הנדרשת

תיקון חוק מרשם האוכלוסין באופן שיאפשר רישום הורה שהוא בן או בת זוג של ההורה הביולוגי - באותם תנאים שבו נרשמים הורים שהם בני זוג הטרנסקסואלים (למשל ברוח הצעת חוק כ/712/23).

24. צו הורות פסיקתי

צו ההורות הפסיקתי הוא כלי משפטי שעוצב כבירית מחדל בשל היעדר חקיקה מסודרת המאפשרת רישום של הורה להט"ב שהוא בן או בת זוג של ההורה הביולוגי. צו ההורות הפסיקתי אומץ לראשונה בפסיקת בית המשפט העליון, ובהמשך גובשו במסגרתו קריטריונים על ידי היועץ המשפטי לממשלה. לפיכך, הקריטריונים שיצק היועץ המשפטי לממשלה כתנאי לקבלת צו פסיקתי יוצרים מעין "מסלול" רישום ייחודי הרלבנטי לזוגות להט"ב (בין שמדובר בזוגות נשים המביאות לעולם ילד באמצעות תרומת זרע אנונימית, ובין שמדובר בזוג גברים המביאים ילד לעולם באמצעות פונדקאות בחו"ל).

כפי שהוסבר בסעיף הקודם, פרקטיקת צווי ההורות הפסיקתיים מכבידה על הורים להט"ב ומייצרת קשיים שאינם קיימים בהליך רישום ההורות הפשוט והנוח של בני זוג הטרנסקסואליים. בשנת 2018 הוקם על ידי שר העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, חיים כץ, צוות בין-משרדי במטרה לבחון מחדש את הסדרי צו ההורות הפסיקתי. על אף שבנושאים מסוימים הצוות המליץ על "הקלות" נקודתיות, לצערנו מרבית הטענות המהותיות של ארגוני הקהילה הגאה - שגובו גם בחוות דעות שהוגשו לוועדה על ידי מומחים - נדחו על ידי הצוות ללא הנמקות מבוססות.

המלצות הצוות הממשלתי אומצו על ידי היועץ המשפטי לממשלה, ומשתקפות היטב בעמדת פרקליטות המדינה בהליכים משפטיים לקבלת צווי הורות (ככלל, המדינה תמיד מצטרפת כצד להליך המשפטי וביכולתה להערים קשיים על ההורים ואף לסכל את קבלת צו הורות).

בשנה האחרונה, בזכות מעורבות שרי המשפטים והרווחה, אישר היועץ המשפטי לממשלה להאריך במספר חודשים את פרק הזמן להסדרת צו ההורות בקרב בנות זוג מאותו המין מכפי שהיה נהוג. מדובר בהקלה מבורכת אך בלתי מספיקה. כאמור, עמדת ארגוני הקהילה היא שרישום הורות להט"ב צריך להתבצע באופן פשוט וזדה לרישום הורות של בני זוג הטרנסקסואליים. כאשר זו תהיה עמדת המדינה לא יהיה עוד צורך בצווי הורות פסיקתיים. יחד עם זאת, עד שהנושא יוסדר בחקיקה - וכל זמן שרישום אחד ההורים תלוי בצווי הורות פסיקתיים - יש להקל על הורים גאים עד כמה שניתן באמצעות ביטול/שינוי של קריטריונים מכבידים ובלתי רלוונטיים.

הפעולות הנדרשות

משרדי הממשלה הרלוונטיים (משרד המשפטים ומשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים) יפעלו להקלה משמעותית ופשוט ההליכים לצו הורות פסיקתי, ובפרט בסוגיות הבאות:

א. ביטול הקריטריון השרירותי בדבר הוכחת פרק זמן של 9 חודשי זוגיות של ההורים כתנאי לקבלת צו הורות פסיקתי.

ב. התרת האפשרות לנהל הליך משפטי בנושא צו הורות לפני הלידה, כך שתתאפשר החלטה שיפוטית עקרונית בדבר קבלת הצו באופן מותנה אשר ייכנס לתוקף ביום הלידה.

- ג. החלת צו ההורות באופן רטרואקטיבי עד ליום הלידה ברישום עד שנה ממועד הלידה, בדומה לכללים החלים על זוגות הטרוסקסואלים.
- ד. החלת ההליך גם במקרה שאחד מבני/בנות הזוג אינו אזרח ישראלי.
- ה. ויתור על הדרישה שההורים יופיעו בבית משפט (אלא במקרים חריגים).
- ו. פרסום והטמעה של טפסים ותצהירים אחידים שיאפשרו להורים לעתור לקבלת צו הורות באופן פשוט ומבלי להיות תלויים בייעוץ משפטי.

25. הכרה במשפחות גאות שהביאו ילדים לעולם לפני שנת 2015

האפשרות של משפחות גאות לקבל הכרה במעמד המשפטי כלפי ילדיהם המשותפים התפתחה רק בשנים האחרונות, בעיקר בזכות פסיקת בתי המשפט. עד 2006 אפשרות זו כלל לא הייתה קיימת. לבן או בת הזוג של ההורה הביולוגי לא הייתה שום אפשרות לקבל הכרה כהורה שני. משנת 2006, בזכות פסיקה משפטית, הותר לבני ובנות זוג מאותו המין לאמץ את ילדי בן או בת זוגם, אך בכפוף להליך אימוץ ממושך ופולשני. בתקופה זו, בני ובנות זוג שמגדלים את ילדיהם ביחד נאלצו לעבור תסקירים וביקורי בית על ידי עו"סים ולהמתין חודשים ארוכים עד ששירותי הרווחה "אישרו" את כשירותם ההורית. הורים רבים מקהילת הלהט"ב בחרו לוותר על פניה לדרך האימוץ, לעיתים מראש ולעיתים תוך כדי התהליך, במחאה על ההכבדה והקשיים הכרוכים בהליך זה, גם במחיר היעדר הכרה משפטית באחד ההורים. משנת 2015, לאור התפתחויות בפסיקה, אומץ ההסדר המכונה "צו הורות פסיקתי" (ראו סעיף קודם) כחלופה להליך האימוץ. על אף החולשות והבעיות הרבות בצו הורות פסיקתי, אין ספק שמדובר בהליך עדיף על אימוץ. בעקבות זאת, חלה עלייה חדה במספר ההורים הלהט"ב המסדירים את רישומם. השתלשלות העניינים הזו יצרה מצב אבסורדי: להערכתנו, קיימות ברחבי הארץ מאות משפחות גאות שהביאו לעולם ילדים לפני שנת 2015 מבלי שמעמד המשפטי של אחד ההורים הוסדר. הצוות הבין-משרדי לבחינת התנאים למתן צו הורות פסיקתי אשר בחן את הנושא והגיש את מסקנותיו לממשלה בשנת 2018, התייחס לנושא זה וקבע כי:

"לפיכך, המלצת חברי הצוות היא להגדיר פרק זמן מוגבל של שנה, שבמסגרתו יתאפשר לבנות זוג שילדה של אחת מהן נולד לפני שנת 2015 ואשר יחסי ההורות של בת הזוג שלה עמו טרם כוננו, לפנות בבקשה למתן צו הורות פסיקתי, וזאת מבלי לעמוד על התנאי של מועד הגשת הבקשה. במסגרת דיוני הצוות הוצע מתווה להסדרת המעמד ההורי ביחס לאוכלוסייה זו."

המלצה זו אומצה ע"י שר העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים ועל ידי היועץ המשפטי לממשלה. בנוסף, בתאריך 14.2.21 בית המשפט העליון הכריע (בע"מ 5544/18) שעל המדינה להקצות פרק זמן של תשעה חודשים לטובת הסדרת רישום ההורות של זוגות להט"ב שמעמדם טרם הוסדר באמצעות צו הורות פסיקתי. משרד הרווחה גייס לשם כך תקנים מיוחדים בשירות למען הילד, ולמרות זאת המתווה להסדרת רישום המשפחות הוותיקות טרם פורסם לציבור.

הפעולה הנדרשת

בהתאם להכרעת בית המשפט, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים יפרסם לציבור הנחיות ברורות להסדרת רישום הורות בקרב משפחות גאות שהביאו לעולם ילדים לפני שנת 2015, וזאת מבלי להידרש להליך אימוץ אלא לצו הורות פסיקתי בלבד.

26. תרומת ביציות בין בנות זוג

בנות זוג המעוניינות להביא ביחד ילד לעולם נתקלות לעיתים בקשיים בהליכי הפרייון. כאשר לאחת מבנות הזוג יש בעיה רפואית להתעבר, בת זוגה רשאית לפי חוק תרומת ביציות, התש"ע-2010, לתרום לה ביצית, על מנת שתישא ברחמה את ילדם המשותף. אך החוק אינו מתיר סיטואציה "הפוכה", כלומר החוק מונע מאישה שסובלת מבעיה רפואית לתרום ביצית לבת זוגה שאינה סובלת מבעיה רפואית. צורך זה עשוי להתעורר כאשר לאחת מבנות הזוג יש ביציות אך היא אינה יכולה להיכנס להיריון מסיבות רפואיות, ולכן מחליטות בנות הזוג במשותף

שבת הזוג הנתרמת תופרה מהביצית של בת הזוג התורמת. מקרים כאלה הגיעו בעבר לבתי המשפט, עד שנפסק בבג"צ 5771/12 כי חוק תרומת ביציות אינו מכסה את המצב הייחודי הזה. גם חוק הפונדקאות אינו מסגרת מתאימה להסדרת הסוגיה. בשל כך, עקב המחסום המשפטי, בנות זוג המעוניינות לממש את הזכות להורות באופן הזה, נאלצות ליסוע לחו"ל על מנת לבצע את השתלת העובר המופרה ברחמה של בת הזוג הנתרמת. המשמעות מבחינת בנות הזוג במקרה כזה, מעבר לתחושת האפליה, האטימות והעלבון, היא גם נשיאה בהוצאות כלכליות כבדות הכרוכות בביצוע הליכי פרייון יקרים בחו"ל שאינם מכוסים בסל שירותי הבריאות.

הפעולה הנדרשת

תיקון סעיף 11 בחוק תרומת ביציות על מנת לאפשר תרומת ביציות בין בנות זוג בהתאם לנוסחים שהוגשו בעבר (כגון כ/ 186/22).

27. אישור חוק להסדרת פעילות בנקי הזרע

פעילות בנקי הזרע מוסדרת כיום בנוהל פנימי ומיושן של משרד הבריאות. נוהל זה מעגן אפליה כלפי בנות זוג מאותו המין לעומת בני זוג הטרוסקסואלים; במקרה של בני זוג הטרוסקסואלים הנדרשים לתרומת זרע משום שלגבר יש בעיות פרייון, הנוהל מאפשר לאב המיועד לחתום על הצהרה משפטית הקובעת שלמרות היעדר הזיקה הגנטית לילד שיוולד לבת זוגו מזרע התורם האנונימי – הוא ייחשב כאביו לכל דבר ועניין. זאת בניגוד לסיטואציה זהה של בנות זוג מאותו המין, שעל פי נוהל איננה מאפשרת הכרה בהורות של בת הזוג. בנוסף, הנוהל מאפשר תרומת זרע אך ורק במסלול אנונימי, מבלי שיש אפשרות להכיר את התורם בשום שלב, אלא רק על בסיס קריטריונים טכניים הנמסרים לנתרמת. ידוע לנו שחלק מבנות הזוג המעוניינות להביא ילדים לעולם באמצעות תרומת זרע, מבקשות לעשות זאת בעזרת תורם המוכר להן (למשל, חבר משותף). תרומה הנעשית באופן כזה, על דעתו של התורם, וכאשר כל הצדדים מסכימים מראש שאין בכך כדי להקנות לתורם מעמד הורי כלפי הילד העתידי להיוולד מזרעו, היא פרקטיקה מקובלת ונפוצה בכמה מדינות מערביות בעולם. למרות זאת, פרקטיקה כזאת אסורה בארץ. בנות זוג הבוחרות להיכנס להיריון מתורם מוכר באמצעות הזרעה ביתית מסתכנות בסיבוכים משפטיים עתידיים, משום שעל פי הדין הישראלי לכל אחד מהצדדים תעמוד עילה לתבוע הכרה באבהותו של התורם כלפי הילד.

על המדינה לכבד את האוטונומיה ואת הזכות להורות של בנות זוג המבקשות להביא ילד לעולם באמצעות תרומה מתורם מוכר. מבחינת המדינה, לא צריך להיות הבדל בין תורם מוכר לבין תורם שאינו מוכר. בשני המקרים מדובר בתרומת זרע הניתנת לא מתוך כוונה לכוון קשרי הורות – אלא על מנת לסייע לבנות זוג להביא ילד לעולם. לכן, על המדינה להסדיר בחוק מסלול נוסף שיפתח את האפשרות הזאת בפני בנות זוג המעוניינות בכך.

פעולות נדרשות:

א. בחוק להסדרת בנקי הזרע יאומץ מינוח שונה מהמינוח המפלה בנוהל שמסדיר כיום את פעילות בנקי הזרע: יש להטמיע את המינוח "נתרמת ובן או בת זוגה".

ב. בחוק להסדרת בנקי הזרע יתווסף מסלול נוסף של תרומה פתוחה, שתהא מותנית בהצהרה משותפת של בנות הזוג והתורם על ויתור בלתי הפיך של כל טענה בדבר אבהות של התורם.

הסדרים אלה אומצו בהצעת חוק כ/23/22 שהונחה על שולחן הכנסת אך לא קודמה. ככל שלא תקודם הצעת חוק בעניין הזה, השינויים יתבצעו בנוהל משרד הבריאות.

28. הכרה בהורה שלישי/רביעי בהורות משותפת

בנוסף למשפחות גאות שבהן שתי אמהות או שני אבות, קיימות משפחות גאות שבהן שלושה או ארבעה הורים: למשל בני זוג מהקהילה הגאה שמביאים לעולם ילד יחד עם שותפה, או בנות זוג שמביאות ילד יחד עם שותף. לעיתים גם מדובר בשני בני זוג שמביאים לעולם ילדים ביחד עם שתי בנות זוג. במציאות כזאת הילד נולד אמנם לתוך שני משקי בית נפרדים, אך מדובר בתא משפחתי אחד שיש בו שלושה/ארבעה הורים שמגדלים את הילד ביחד ואינם מייחסים חשיבות לשאלה למי מהם קשר גנטי לילד. התופעה הזאת זכתה לכינוי "רב-הורות" (multi-parenting) והיא צומחת לא רק בארץ, אלא גם בקהילות הגאות בחו"ל. קיימות סיבות מגוונות לבחירה של אנשים מהקהילה הגאה להביא לעולם ילדים באופן זה. חלקן יכולות להיות אישיות (למשל רצון להעניק לילדים מעטפת של שלושה או ארבעה הורים מטפלים ותומכים), וחלקן יכולות להיות מערכתיות (למשל חוסר הנגישות

של להט"ב להילכי אימוץ ופונדקאות עקב האפליה בחוק).

במספר מדינות בעולם (כגון מדינת קליפורניה בארה"ב, פרובינציית אונטריו בקנדה) תאים משפחתיים אלה זכו להסדרה בחקיקה במהלך העשור האחרון. בישראל, לעומת זאת, הרשויות מסרבות בתוקף להכיר בהורה שאינו ההורה הביולוגי בתוך תא משפחתי כזה. שאלה זו אף התגלגלה לבתי המשפט עד שבית המשפט המחוזי קיבל את העמדה המתנגדת של המדינה בעניין עמ"ש 19-05-23848.

חלופה חלקית לרישום ההורה הנוסף היא הגדרתו כאפוטרופוס של הילד. סעד האפוטרופסות הוא חלקי ובלתי מספק משום שהורות משפטית - בניגוד לאפוטרופסות - היא קשיחה, בלתי ניתנת לביטול ונושאת בחובה אגד של זכויות וחובות רבות ביחס לילד ולהורים האחרים (זכות למשמורת, קצבת שארים, ירושה, מזונות, וכן זכויות שנועדו לשמור על הקשר ההורי עם הילד במצב של פרידת ההורים). סעד האפוטרופסות החלקי כבר אושר בבית המשפט לענייני משפחה (תמ"ש 1540-12-18) אך בערעור מטעם המדינה, פסק הדין בוטל על ידי ביהמ"ש המחוזי (עמ"ש 52453-02-20). על הכרעה זו הוגשה בקשת רשות ערעור שנדחתה על ידי ביהמ"ש העליון.

בזמן שהסוגיה מתגלגלת בין בתי המשפט ונתקלת בחומה בצורה של התנגדות המדינה, הורים וילדיהם במשפחות רב-הוריות ממשיכים להיות חשופים לסיכונים משפטיים משמעותיים במהלך חייהם.

על מדינת ישראל לפעול להכרה שוויונית בתאים המשפחתיים הללו, וזאת בהתבסס על הניסיון החשוב שהצטבר במדינות אחרות שסללו את הדרך בנושא זה.

בתאריך 15.3.21 פנינו בכתב למשרד הרווחה בדרישה לקיים בנושא זה דיון מקצועי ומקיף ובמסגרתו לקחת בחשבון שיקולים חברתיים ומשפטיים מגוונים שתומכים בהכרה במשפחות רב-הוריות. למרות שהובטח לנו שדיון כזה יתקיים - הדבר טרם קרה.

הפעולות הנדרשות

קידום חקיקה, בהתייעצות עם ארגוני הקהילה הגאה, על מנת לאפשר הכרה פורמלית בהורה שלישי/רביעי, וזאת על סמך הניסיון המצטבר בקליפורניה ובקנדה שאימצו חקיקה התומכת במשפחות רב-הוריות, ובדגש על העקרונות הבאים:

- ההכרה תינתן לבן או בת הזוג של ההורה בעל הקשר הגנטי לילד, בהתבסס על הסכם משפטי כתוב ומשותף המבטא הסכמה של כל הצדדים.**
- מעמדו המשפטי של ההורה הנוסף, וכן חובותיו וזכויותיו כלפי הילד, יהיו זהים לאלה של ההורים האחרים.**
- הכרה בהורה הנוסף תתאפשר בסמוך ללידה או לאחריה.**
- הליך הרישום יהיה פשוט ככל הניתן.**

29. רישום תעודות הלידה

רשות האוכלוסין וההגירה מסרבת לרשום בני ובנות זוג מאותו המין בתעודת הלידה של ילדיהם המשותפים, ומוכנה לרשום את ההורה הביולוגי בלבד. במקרה של בני זוג שאחד מהם על הקשת הטרגית, גם כאשר מדובר בהורות ביולוגית, ישנם קשיים בירוקרטיים ברישום הלידה וההורות הכרוכים בהשפלת ההורים.

הרשות טוענת שתעודת הלידה אמורה לציין את הוריו הגנטיים של הילד ביום היוולדו, אך אין בכך אמת, משום שבני זוג הטרוסקסואלים הנעזרים בטכנולוגיות פריון (כגון תרומת ביצית או תרומת זרע) נרשמים בתעודת הלידה, על אף שלאחד ההורים אין קשר גנטי לילד.

מעבר להדרה הפוגענית הנובעת מהעדר אזכור של אחד ההורים במסמך רשמי של המדינה, במקרים מסוימים מדובר גם בפגיעה ממשית במשפחה. כך למשל במקרה שההורה שאינו רשום בתעודת הלידה מבקש להשיג עבור ילדיו מעמד במדינה זרה על בסיס אזרחותו הזרה. מדינות רבות תסרבנה לדון בבקשה כזאת להסדרת מעמד בהעדר רישום הקושר בין ההורה לילדו בתעודת הלידה הרשמית.

עבור אנשים על הקשת הטרגית, הצגת תעודת לידה שאינה משקפת את המגדר שבו הם מזדהים כפי שגם נרשם במרשם האוכלוסין, תוביל במקרים רבים לחשדנות ודחייה מצד הרשויות, ואף להתנהלות משפילה ומפלה. עד לאחרונה, רישומו של גבר טרנס לאחר שילד התבצע על פי המין בו סומן בלידתו (נקבה), במקום במגדר שבו הוא מזדהה (גבר), וזאת גם אם שינה את סעיף המרשם. יתרה מכך, הופנתה לאב הטרי דרישה משפילה לפנות במהלך ההיריון לוועדה לשינוי מין במשרד הבריאות כדי לקבל אישור שמינו לא השתנה בחזרה. במידה שהאב לא פנה כדי לבקש זאת, מינו שונה לנקבה בניגוד לרצונו.

האפליה של גברים טרנסים בתעודת הלידה הגיעה עד לבג"צ (3148/18 יונתן מרטון נ' שר הפנים). בעניין זה הוכרע, בניגוד לעמדת משרד הפנים, שאבות טרנסים יירשמו כ"הורה" בתעודת הלידה (בניגוד לאב/אם המקובלים ביחס ליתר האוכלוסייה). לצד זאת, בית המשפט לא ביטל את המדיניות הדורשת מהאב לפנות לוועדה להתאמה מגדרית כדי "לאמת" מחדש את זהותו המגדרית נוכח הלידה.

יש לציין שבמדינות רבות בארה"ב ניתן לשנות את רישום המין והשם רטרואקטיבית גם בתעודת הלידה, אך בישראל לא קיימת אפשרות כזו.

הפעולה הנדרשת

אימוץ מדיניות חדשה על ידי רשות האוכלוסין:

- ציון שני ההורים בתעודת הלידה, גם במקרה של בני ובנות זוג מאותו המין.**
- לא ישונה סעיף מין במרשם האוכלוסין בשל כניסה להריון של אדם על הקשת הטרגית.**
- בתעודת לידה של ילד לאב טרנס, הוא יצוין כאב; בתעודת לידה של ילד לאמא טרנסית, היא תצוין כאם, בהתאם לזהות המגדרית.**
- תוטמע אפשרות לשנות את רישום המין והשם בתעודת הלידה רטרואקטיבית, בדומה למקובל במדינות אחרות וזאת כדי למנוע אפליה של אנשים על הקשת הטרגית.**

30. תיקון חוק הירושה

במשך שנים רבות הרשויות הפלו בני ובנות זוג להט"ב שבחרו לחיות במשק בית משותף, ומנעו מהם זכויות כלכליות הניתנות לבני זוג הטרוסקסואלים כגון מזונות וירושה במקרה של מוות. העילה לאפליה במקרה הזה היא חוק הירושה – חוק הנוקט בלשון מפלה ומדירה כלפי זוגות להט"ב.

ברבות השנים השכילו בתי המשפט להעניק פרשנות תכליתית לחוק ולהכיר בזכויות מזונות וירושה גם עבור זוגות להט"ב שבחרו לקשור את חייהם ביחד וניהלו משק בית משותף.

לצד זאת, המוסד לביטוח לאומי פתח מסלול "ידועים בציבור" עבור זוגות הטרוסקסואלים וזוגות להט"ב שאינם יכולים או אינם מעוניינים להינשא. מסלול זה דורש התעסקות בירוקרטית מסוימת והשלמתו עשויה להימשך מספר חודשים, אך בסיומו המוסד לביטוח לאומי מכיר בזוג לעניין הזכויות הכלכליות הנגזרות מכך.

אין ספק שגישת בתי המשפט, וכן פתיחת מסלול הידועים בציבור, סייעו להקל על המצוקה של זוגות רבים בהקשר הזה.

יחד עם זאת, לא מדובר בפתרונות אידיאליים, משלוש סיבות מרכזיות: ראשית, כל עוד לשון החוק המפורשת מפלה בני זוג להט"ב וטרם נפסקה הלכה של בית המשפט העליון בעניין זה – כל הפתרונות שהושגו עד כה למעשה בלתי יציבים מבחינה משפטית. שנית, מסלול הידועים בציבור מטיל נטל בירוקרטי על בני הזוג שאינו מוטל על בני זוג הרשאים להתחתן, ואף הוא אינו בהכרח "גובר" על לשון החוק במידה ששאלה בדבר זכאות של בן זוג ספציפי נתונה במחלוקת. שלישית, יש לציין שגם התרת נישואים אזרחיים לזוגות להט"ב בארץ לא תפתור את הבעיה עבור זוגות להט"ב מבוגרים וכאלה אשר פשוט אינם מעוניינים להינשא. עיגון הזכויות הכלכליות של בני ובנות זוג המקיימים משק בית משותף צריכה להתאפשר במנותק מהסדרי הנישואים, בדיוק כפי שמתאפשר בחוק ביחס לזוגות הטרוסקסואלים.

הפעולה הנדרשת

- תיקון סעיף 55 לחוק הירושה; במקום "איש ואשה החיים חיי משפחה במשק בית משותף אך אינם נשואים זה לזה" יש לכתוב "בני זוג החיים חיי משפחה במשק בית משותף אך אינם נשואים זה לזה".**
- תיקון סעיף 57 לחוק הירושה באופן זהה.**

פרק 3 מעני רווחה, בריאות ותעסוקה ללהט"ב

מפת דרכים לזכויות להט"ב

31. תיקון חוק הביטוח הלאומי (ביטול ההבחנה בין עקר בית לעקרת בית)

בסעיף 238 בחוק הביטוח הלאומי נקבעה ההגדרה לעקרת בית:

"עקרת בית" – אישה נשואה, למעט עגונה, שבן זוגה מבוטח לפי פרק זה, שאינה עובדת ואינה עובדת עצמאית, ובכלל זה אישה כאמור שהיא חברת קיבוץ מתחדש;

על פי החוק, אישה שאינה עובדת המוגדרת כעקרת בית זכאית לפטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי בריאות, בתנאי שבן זוגה עובד. הסדר זה נשען על ההיגיון שעקרת בית אינה מובטלת אלא אישה שעוסקת במטלות הבית השוטפות (גידול ילדים, ניהול משק הבית). לעיסוק במטלות הבית, בדומה לעבודה מחוץ לבית, יש ערך כלכלי ראוי להכרה, משום שמצב זה מאפשר לבן הזוג לעבוד מחוץ לבית ולחסוך עלויות כספיות אדירות שנאלצות להוציא משפחות בהן שני ההורים עובדים מחוץ לבית.

האפליה מתבטאת בכך שלפי נוסח החוק הקיים רק אישה יכולה להיות עקרת בית. הסדר זה מפלה לרעה גברים עקרי בית שבנות זוגן עובדות, וכן בני זוג מאותו מין שאחד מהם מתפקד כעקר בית. לכן, הביטוח הלאומי דוחה על הסף פניות מצד גברים המבקשים הכרה כעקרי בית. יש לציין שגם המושג "עקרת בית" (והנגזרת שלו – "עקר בית") אינו הולם את רוח התקופה ויש להחליפו.

מעבר לכך, ההסדר המיושן הזה כלפי עקרות בית נגוע בבעייתיות פנימית גם אם יחול כלפי גברים. זאת משום שהחוק יוצר תלות בין מעמדה של האישה כעקרת בית לבין היותה בזוגיות עם בן זוג שמתפרנס ומשלם ביטוח לאומי. תלות כזו תאפיין גם משקי בית של בני זוג מאותו המין ותוצאה כזו אינה אופטימלית. במדינות אחרות קיימים מנגנונים מתקדמים ששוברים את התלות הזאת ומבססים זכאות עצמאית לביטוח לאומי של אדם שעוסק בעבודות הבית, ללא קשר בסטטוס הזוגי שלו.

לא רק ביטול אפליה של בני זוג מאותו המין, אלא גם ביטול האפליה המגדרית – יחד ולחוד – מצדיקים את תיקון החוק באופן ההולם את המאה ה-21.

הצעות חוק ברוח זו הונחו בעבר על שולחן הכנסת, אך לא קודמו (פ/966), (פ/539), (פ/4508/20).

הפעולה הנדרשת

תיקון סעיף 238 לחוק הביטוח הלאומי באופן המקדם שוויון מהותי בין גברים ונשים שעיקר עיסוקם בעבודות הבית ומסדיר את זכאותם לביטוח לאומי.

פרק 3: מעני רווחה, בריאות ותעסוקה ללהט"ב

32. הקצאת 150 מיליון ₪ בבסיס תקציב המדינה לטובת פיתוח מענים לקהילה הגאה

הקהילה הגאה אינה מופלית רק ברמה החוקית והמשפטית אלא גם ברמה התקציבית. למרות שמדובר בקהילה המונה מאות אלפי אזרחים ואזרחיות בכל מגזרי האוכלוסיה - ועל אף שלהט"ב נאלצים ונאלצות להתמודד עם קשיים ייחודיים - המדינה מקצה מעט מדי משאבים לטובת העניין.

עד שנת 2016 עמד התקצוב הממשלתי המוקצה למענים ייחודיים עבור הקהילה הגאה על סדר גודל של שני מיליון ₪ בשנה – סכום עלוב בכל קנה מידה.

בשנת 2016 הודיע משרד התיירות שישקיע 11 מיליון ₪ לטובת עידוד תיירות גאה מחו"ל לישראל במסגרת אירועי חודש הגאווה. הודעה זו הציתה מחאה חריפה בקהילה הגאה שזכתה לכינוי "מחאת המטוס" (על שם הרעיון למתן מטוס מיוחד בצבעי הגאווה במסגרת המיזם של משרד התיירות). הטעם למחאה היה חוסר הלגיטימציה ברעיון להקצות כספים עבור עידוד תיירות גאה מחו"ל, בזמן שהקהילה הגאה סובלת מאפליה תקציבית קשה ובזמן שלהט"ב מופקרים ללא מענים מתאימים.

המחאה הצליחה להוביל לשינוי מסוים. תודות להירתמות של מספר נבחרי ציבור, משרד האוצר בהנהגת השר משה כחלון הזמין, לראשונה בהיסטוריה, את ארגוני הקהילה הגאה לדיאלוג בנושא ההקצאה התקציבית לקהילה הגאה. כתוצאה מהדיאלוג, סוכם על הגדלת ההקצאה המופנית לקהילה הגאה ל-11 מיליון ₪ בשנה, שחולקו בין מגוון מטרות ופרויקטים.

בחמש השנים שחלפו משרד האוצר ומשרדי הממשלה עמדו בסיכום באופן חלקי בלבד, כפי שגם עולה [מדן וחשבון מפורט שביצע המרכז להעצמת האזרח](#). חלק מהכספים הגיעו ליעדם, חלק "נתקעו", וחלקם הוקצו למטרות אחרות בשיח מתמשך של ארגוני הקהילה הגאה מול משרד האוצר.

במהלך כהונת הכנסת ה-23 הוקצו מעבר לכך 18.5 מיליון ש"ח בקירוב לצרכי הקהילה הגאה, וזאת במסגרת ההסכמים הקואליציוניים. פירוט ההקצאות מופיע בהחלטת ממשלה מס' 366 מדצמבר 2020. עקב המשבר הפוליטי שהתבטא בפזיזות הכנסת, כהונת ממשלת המעבר והיעדר תקציב מדינה מאושר, נוצרו קשיים בירוקרטיים רבים במימוש חלק מההקצאות. נכון ליוני 2021, רק חלק מתקציב זה הגיע ליעודו.

חמש שנים לאחר "מחאת המטוס", הגיעה העת לחדש את "השולחן העגול" עם משרד האוצר ולהגיע לסיכומים חדשים ההולמים את חלקה היחסי של הקהילה הגאה בציבור הכללי את האתגרים הייחודיים המלווים אותה. הקצאה של 150 מיליון ₪ בבסיס התקציב השנתי היא הוצאה סבירה שלהבנתנו עשויה לכסות חלק מהמענים ההכרחיים והמגוונים המפורטים לאורך מסמך זה, ובעיקר המענים הנדרשים בתחומי הרווחה, הבריאות, החינוך, התעסוקה וההסברה.

הפעולה הנדרשת

משרד האוצר יקצה 150 מיליון ₪ בבסיס תקציב המדינה השנתי לטובת מענים ללהט"ב, שיחולקו בין משרדי הממשלה הרלבנטיים, בדיאלוג עם ארגוני הקהילה הגאה.

33. סיוע להורים ומשפחות המתקשות להתמודד עם יציאה מהארון של קרוביהן

יציאה מהארון, בין שרצונית או כפויה ("אאוטינג"), עשויה להיות תהליך קשה, כואב ואף טראומתי ללהט"ב כאשר המשפחה אינה מקבלת זאת. היעדר קבלה על ידי בנות ובני המשפחה היא ככל הנראה הגורם הראשון והמשמעותי ביותר להידרדרות במצב הרגשי, החברתי והכלכלי של להט"ב. בין שמדובר בהיעדר קבלה המלווה ברדיפה, הפעלת אלימות והשפלה או בהיעדר קבלה "סמויה" יותר המתאפיינת בניכור והתרחקות של המשפחה מהאדם שזהותו נחשפה - מדובר בתופעה הרסנית ששירותי הרווחה אינם יכולים להשלים עמה.

עד שנת 2018 פעלה בת"א בלבד, במשך מספר שנים, תכנית לבני נוער להט"ב והוריהם שהתקשו לקבל את נטייתם המינית או המגדרית של ילדיהם. התכנית פעלה בתחילה באמצעות מיזם של הקרן למפעלים מיוחדים והשתתפו בה זמנית כ-8-10 משפחות. המפגשים נערכו על ידי עו"ס מטפלים באמצעות פגישות פרטניות עם בני הנוער ועם ההורים בנפרד, וכן בפגישות משותפות של בני הנוער והוריהם עם המטפל. תכנית זו בוטלה כאמור. כיום, קיימים שני ארגונים בלבד שעוסקים במתן שירותי ליווי ותמיכה מתמשכים לבני ובנות משפחה של להט"ב. הראשון הוא ארגון תהל"ה שמכשיר מדריכים ומדריכות לליווי קבוצתי מתמשך של בנות ובני משפחה (בעיקר הורים ללהט"ב) בעשרות מוקדים בכל רחבי הארץ. הארגון השני הוא "ברית הלביות", הורים לילדים וילדות על הקשת הטרגית, שכמובן נתקלים באתגרים ייחודיים הנוגעים להליכי התאמה מגדרית וקבלתם על ידי הסביבה.

למרות שהפעילות הזאת תורמת תרומה אדירה לרווחתם של להט"ב ובני משפחותיהם, לעיתים קרובות עד כדי כך שמדובר ב"טיפול מניעתי" שמסייע לשמור על המרקם המשפחתי ולבלום הידרדרות למצבי סיכון ואובדנות, המדינה אינה מקצה שום משאבים לטובת הפעילות הזאת. כך, על אף שרשויות הרווחה רק "מרוויחות" מכך שהפעילות המבורכת הזאת מצמצמת את ההזדקקות של להט"ב ובני משפחותיהם לשירותיהם, היא אינה עושה דבר על מנת לתמוך בה.

הפעולה הנדרשת

משרד העבודה והרווחה ו/או המשרד לשוויון חברתי יגבשו ויפרסמו מבחני תמיכה/תקנה/מכרז לשירותי ליווי ותמיכה מקצועיים למשפחות של להט"ב, וזאת בתנאי שבבסיס הפעילות עומדת הכרה באוטונומיה המוחלטת ביחס לנטייה מינית ולזהות מגדרית.

34. מסגרות חוץ-ביתיות ללהט"ב

להט"ב הנאלצים לעזוב את בתיהם ונרדפים בקהילותיהם ברגע שנטייתם המינית או זהותם המגדרית נחשפת היא לצערנו תופעה יומיומית. האוכלוסיות העיקריות החשופות לסיכון כזה הם א.נשים על הקשת הטרגית, להט"ב בחברה הערבית ובחברה החרדית. כמענה לקושי האדיר עמו מתמודדים להט"ב בסיכון, הוקמו ברבות השנים במרכז הארץ חמש מסגרות הלנת חירום לנוער וצעירים מקהילת הלהט"ב (בית דרו, אבני דרך, הג הורוד, ושתי דירות מעבר לטרנסים וטרנסיות). מדובר במסגרות מצילות חיים שנעשית בהן עבודת קודש בידי מטפלים ומטפלות מסורות, אך הן אינן מסוגלות לספק מענה למכלול הצרכים:

ראשית, אחת הבעיות המרכזיות היא היעדר המענה ללהט"ב במצוקה מעל גיל 25, בדגש על א.נשים על הקשת הטרגית. מדובר בתופעה שראויה לתשומת לב: מצוקת הדיור של א.נשים מהקשת הטרגית נמשכת לעיתים "עמוק" אל תוך החיים הבוגרים, משום שבניגוד לקבוצות אחרות בתוך קהילת הלהט"ב, המצוקה של אנשים על הקשת הטרגית לא קשורה אך ורק להיעדר עורף משפחתי בגיל צעיר, אלא לנסיבות מורכבות יותר. אנשים מהקשת הטרגית חשופים לאפליה קשה במיוחד בשוק התעסוקה ובשוק הדיור, כך שגם בגיל הנחשב במונחים יחסיים ל"מבוגר", ואפילו כאשר קיימת מסוגלות אישית גבוהה, נוצר לעיתים קושי אדיר לשכור או לקנות דירה בשוק החופשי. ברחבי הארץ קיימות אמנם מסגרות "כלליות" (שאינן ייעודיות ללהט"ב) להלנת חירום לגילאי 30+, אך הן לא מתאימות לא.נשים מהקשת הטרגית. מסגרות מסוימות סוגרות עצמן מלכתחילה בפני טרנסים וטרנסיות, בעוד שבמסגרות אחרות שמוכנות לקבל אותם. הם נתקלים ביחס טרנספובי ולעיתים אף באלימות מצד השוהים. כתוצאה מכך, למרות שברחבי הארץ פרוסות למעלה מ-20 מסגרות להלנת חירום עבור דרי רחוב ("הומלסים"), בפועל אף אחת מהן אינה מתאימה לאנשים על הקשת הטרגית. המחסום הגילאי קיים גם במסגרות הלנת החירום הייעודיות ללהט"ב שבהגדרה אינן מספקות מענה מערכתי לא.נשים מעל גיל 25 (אם כי במקרים פרטניים משרד הרווחה מאשר הלנה של גילאי 25-30, אך לא מעבר לכך).

שנית, להט"ב מתמודדי נפש אינם זוכים למענה במסגרות הקיימות. חמש המסגרות הקיימות ללהט"ב אינן מיועדות וערוכות לטיפול במתמודדי נפש ונאלצות לפיכך לדחות אותם. מסגרות הדיור הקיימות ב"סל שיקום" שבאחריות משרד הבריאות מיועדות למתמודדי נפש באוכלוסייה הכללית - אך אינן מותאמות לקהילה הטרגית. מדובר במצב בלתי נסבל שבו ללהט"ב מתמודדי נפש, וביתר שאת לטרנסים וטרנסיות מתמודדי נפש - אין מענה בתחום הדיור והם נדונו "ליפול בין הכיסאות". בדומה לכך, ישנן מסגרות חוץ ביתיות רבות של משרד הרווחה הנותנות מענה למצבי חיים וצרכים ייחודיים (כגון מסגרות גמילה, תחלואה כפולה, חלופת אשפוז לנכגעות ועוד) שלא מאפשרות לא.נשים מהקשת הטרגית ליהנות מהטיפול המוצע בהן.

שלישית, ממידע שהתקבל ממנהלי המסגרות, התברר שחלק מהמסגרות מלאות עד אפס מקום ונאלצות בחוסר ברירה לדחות פניות מבלי לברר האם הן מוצדקות.

רביעית, כל חמש המסגרות ממוקמות בגוש דן (ארבע מתוכן בת"א, אחת בחולון). ריכוזן בגוש דן קשור לכך שאזור המרכז, ותל אביב בפרט, מאופיינים בפתיחות גדולה יותר כלפי להט"ב מאשר אזורים אחרים בארץ, וכן לעובדה שעיריית תל אביב מספקת מעטפת תומכת למסגרות. אך לצד זאת, בהיעדר הפיזור הגיאוגרפי טמון קושי עבור שוהים ושוהות מאזורי פריפריה המעוניינים לשמור על קשרים חברתיים וזיקה למסגרות בקהילות וביישובים שמהם הגיעו. למעשה, על חלק מהשוהים והשוהות נכפית הרחקה בלתי רצויה ממסגרות וקשרים חברתיים שמילאו תפקיד חיובי בחייהם. באופן פרדוקסלי, הרחקה זאת עשויה לעורר קשיים, למרות שהמטרה מלכתחילה היא דווקא להקל על חייהם של השוהים והשוהות.

חמישית, לא נבנה למסגרות אלו תעריף תקציבי ייחודי המאפשר מתן מענה מיטיבי ומותאם לצרכים הייחודיים בהקשר הליווי הרפואי וכוח האדם הנדרש במסגרות ללא הפרדה מגדרית.

בתאריך 8.4.21, בעקבות שיח מתמשך ומעמיק עם משרד הרווחה במסגרת תכנית העבודה שלנו, פורסם מכרז להקמת 8 מסגרות חוץ-ביתיות חדשות ללהט"ב ללא עורך משפחתי בתקצוב של למעלה מ-5 מיליון ₪ בשנה. ביניהן לראשונה הוסטל אחד במחוז ירושלים ללהט"ב בגילאי 25-35, ושבע דירות מעבר (מסגרת קטנה של עד 4 שוהים/שוהות) הצפויות להיפתח בספטמבר 2021 בכל ארבעת המחוזות – חיפה, תל אביב, ירושלים והדרום. כמו כן, דירת המעבר בחיפה תהיה ייעודית ללהט"ב מהחברה הערבית. המכרז החדש עשוי לעבור שינויים בהמשך, אך בינתיים מסתמן שהוא צפוי לתת מענה לחלק מהצרכים שצינו לעיל, אך לא לכולם.

הפעולה הנדרשת

- א. ביצוע המכרז להקמת 8 מסגרות חדשות חוץ-ביתיות ללהט"ב ללא עורך משפחתי, תוך הבטחת תקצובן בבסיס התקציב.
- ב. פתיחת שלטר (גגון) ללהט"ב מעל גיל 30, ולחלופין התאמה של אחד השלטרים הקיימים כך שיוכל לתת מענה מוגן לצרכים של חסרי.ות בית שגילם עולה על 30.
- ג. פתיחת מסגרת חוץ-ביתית ללהט"ב קטינים וקטינות עד גיל 18 בירושלים.
- ד. הוספת מענה ארוך טווח לנוער מהקהילה הלהט"בית בדגש על הקשת הטרנסית והחברה הערבית במסגרת שירות ילד ונוער (כיום פועלת במסגרת השירות וועדת היגוי לנושא בשיתוף ארגוני הקהילה).
- ה. משרד הבריאות יפתח מענים ייעודיים בסל שיקום ללהט"ב בדגש על טרנסים וטרנסיות, וינגיש מענים קיימים באמצעות הכשרות ונהלים, תוך הפניית מקור תקציבי לשם כך.
- ו. הכשרת אנשי צוות בנושא נוער על הקשת הטרנסית במעונות של חסות הנוער ובמסגרות פוסט-אשפוזיות.
- ז. חיוב כל המסגרות הרווחה הנותנות מענה למצבי חיים וצרכים ספציפיים לעבור הכשרה, כך שיהפכו למותאמות להענקת טיפול ללהט"ב ובפרט לאנשים מהקשת הטרנסית, ותקצוב הכשרות אלו.

35. הרחבת מערך התמיכה הפסיכו-סוציאלי של משרד הרווחה בלהט"ב

משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים מודע לקשיים והאתגרים של להט"ב ובמהלך השנים אף פיתח שלושה מענים חשובים: הראשון – מסגרות חוץ-ביתיות ללהט"ב (ראו סעיף 34). השני – עו"ס להט"ב ברשויות המקומיות (ראו סעיף 36). המענה השלישי, ברמה הארצית, הוא מערך התמיכה הפסיכו-סוציאלי לנוער וצעירים להט"ב, המבוצע באמצעות איגי והאגודה למען הלהט"ב מכוח מכרזים. בזכות המערך הפסיכו-סוציאלי, מאות בני נוער וצעירים להט"ב עד גיל 26 מקבלים בכל שנה ליווי פרטני ומקצועי מעו"סים שהוכשרו לכך בארבעה מוקדים ברחבי הארץ (באר שבע, ירושלים, חיפה ותל אביב). במהלך השנים האחרונות שילוב שלוש המענים עבד היטב אך מספר היבטים חשובים בלטו בהיעדרם: ראשית, המענים תחומים ליישובים מסוימים (ערים גדולות וערים שהקצו תקן לעו"ס להט"ב) ולכן פחות נגישים ללהט"ב מהפריפריה הגיאוגרפית. שנית, רק חלק קטן מהעו"סים שעובדים בשירותי הרווחה (ברמה הארצית והמקומית) רוכשים ידע והיכרות בסיסית עם סוגיות להט"ב. שלישית, המערך הפסיכו-סוציאלי התמקד בנוער וצעירים להט"ב (על גיל 26) במצבי סיכון המוגדרים כקיצוניים, ולכן אינו נגיש ללהט"ב בגילאים מבוגרים יותר ולמשפחות גאות. כתוצאה מהדיאלוג מול משרד העבודה והרווחה, הורחב בשנה האחרונה התחום הפסיכו-סוציאלי גם למשפחות להט"ב, כאשר בשיתוף פעולה עם האגודה למען הלהט"ב, הושקו ארבע קליניקות בערים הגדולות לטיפול במשפחות גאות. יחד עם זאת, מערך זה עדיין אינו נותן מענה ללהט"ב בגיל השלישי.

הפעולה הנדרשת

- א. משרד העבודה והרווחה יפתח תקנה/מכרז להכשרת בעלי תפקידים רלבנטיים במשרד בסוגיות להט"ב (בדגש על עו"ס ונותני שירות).
- ב. הרחבת מכרז 189/2018 "להפעלת שירותי ליווי, טיפול והדרכה, עבור קהילת הלהט"ב המצויים במצבי מצוקה, סיכון וסכנה, בפריסה ארצית" בשלושה היבטים: (1) המכרז ייתן מענה גם ללהט"ב בגיל השלישי; (2) בנוסף יורחבו מספר תקני העו"ס והפריסה הגיאוגרפית של מתן שירותי הייעוץ והטיפול ליישובים נוספים בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית; (3) הרחבת התקנים של עו"ס מחוזי במכרז לצורך הובלת הנושא ברמה הארצית.

ג. הרחבת מכרז 105/2018 "להפעלת תכנית למניעה ולהתמודדות עם מצבי סיכון בקרב בני נוער וצעירים עם אפיונים ייחודיים בקהילת הלהט"ב, בפריסה ארצית" המופעל על ידי איגי, כך שיוכל לתת מענה למספר גדול יותר של חניכות וחניכים בפריסה ארצית רחבה יותר. באמצעות מכרז זה הוקמו קבוצות טיפוליות שונות (קבוצות של 15-20 משתתפים.ות. ובסך הכל 300 משתתפים.ות) ללהט"ב בחברה החרדית, הערבית ואנשים על הקשת הטרנסית. בינואר 2019 סוכם על הגדלת תקצובו ב-0.450 מיליון ₪ מתוכם 0.25 מ"ח לטובת עבודה עם אנשים על הקשת הטרנסית, אך כאמור לא די בכך.

ד. המל"ג בתיאום עם משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים יפעל להכנסת תכני חובה בסוגיות להט"ב במסגרת לימודי עבודה סוציאלית בכל בתי הספר לעבודה סוציאלית במוסדות ההשכלה הגבוהה.

הקליניקה הלהט"בית בבאר שבע

36. הרחבת היקף הפעילות של עו"ס רכזי תחום להט"ב ועו"ס טרנס

בשנת 2017 יצא משרד הרווחה במיזם מבורך שזכה לכינוי "מעגל להט"ב". במסגרת המיזם, הפיץ משרד הרווחה "קול קורא" לכלל הרשויות המקומיות בהצעה להקצות תקן ייעודי עבור עו"ס שיעבוד במחלקת הרווחה המקומית ויתמחה בציבור הלהט"ב. על מנת לתמרץ את הרשויות לגייס תקן, המשרד הציע לרשויות לממנו במלואו למשך תקופת ניסיון של שנה וחצי. לאחר מכן, מימון התקן עבר למודל מטצ'ינג (75% מממן על ידי המדינה, 25% מממן על ידי הרשות).

40 רשויות מקומיות בקירוב נענו לקול הקורא והקצו תקן רכז תחום להט"ב ייעודי, אך מאות רשויות בחרו לא להשתתף במיזם (בחלק מהמקרים מסיבות תקציביות, וכנראה שבחלק מהמקרים מסיבות להט"בופוביות). הצורך דחוף במיוחד ברשויות מקומיות בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית של מדינת ישראל. במקומות אלה להט"ב חווים לעיתים קרובות קשיים רבים יותר, מבלי שיש להם כתובת ידידותית ברשות המקומית. לצערנו, מעט מדי רשויות מקומיות בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית בחרו/יכלו להשתתף במיזם המבורך.

מודל ההפעלה של התכנית כולל הפעלת עו"ס ייעודי במשרה חלקית בהתאם למספר ההשמות המוקצות ליישוב. העו"ס אמון על האיתור, הליווי והטיפול באוכלוסייה ובבני המשפחה. כחלק מתהליך העבודה, העו"ס הייעודי מקיים תהליך מיפוי ראשוני, בו מזהים הארגונים השונים המסייעים לאוכלוסיית הלהט"ב ברשות, בשאיפה למסד דפוסי שיתוף פעולה קבועים בין המחלקה לשירותים חברתיים לבין העמותות הקיימות, לשם קידום תהליכי האיתור ויצירת תכלול מענים לאוכלוסייה. העו"ס מקיים תהליכי טיפול אישיים עם האוכלוסייה המזוהה ובני המשפחה הרלבנטיים. ביישובים בהם יאותרו מעל לעשרה להט"ב, העובד יפעיל קבוצה טיפולית ייעודית כמענה משלים לטיפול והליווי הפרטני. לשם קידום יכולותיו הטיפוליות, העו"ס הייעודי משולב בקורס הכשרה ייעודי לטיפול באוכלוסיית הלהט"ב, אשר מתקיים בבית הספר המרכזי לעבודה סוציאלית.

על פי נתוני משרד הרווחה, נכון לספטמבר 2020 פועלת התכנית בהיקפים שונים ב-34 רשויות מקומיות. במקביל לכך פועלת תכנית "מעבר לקשת" בפקיח ובתמיכת משרד העבודה והרווחה המופעלת על ידי עמותות מעברים לקשת הטרנסית. התוכנית פועלת בשני צירים: הציר הראשון הוא מערך עו"ס טרנס המופעל ומאויש על ידי צוות מקצועי של עובדים סוציאליים עם התמחות בקשת הטרנסית. המענה כולל מענה ראשוני לכל שאלה בנושאים הקשורים לקשת הטרנסית, ליווי ממוקד קצר טווח, סיוע ומיצוי זכויות סוציאליות, רפואיות, הכוונה והדרכה לאנשי מקצוע ותקציב סיוע חירומי. המערך פועל להנגשת מידע קריטי לאנשים על הקשת הטרנסית, לבני משפחותיהם, ולאנשי מקצוע המלווים אותם, באמצעות אתר, מענה במייל, טלפון, ובפגישות פרונטליות. הציר השני הוא "הכשרות על הקשת" - מערך קורסים דיגיטליים להכשרה מגדרית שיעניקו לאנשי מקצוע כלים לטיפול הולם באנשים על הקשת הטרנסית. המערך יכלול קורס מבוא המיועד לכלל עובדי הרווחה והעמותות העולות לבוא במגע עם מוטבים על הקשת הטרנסית, וכן קורס מתקדם המיועד לעובדי רווחה ועמותות שמלווים אנשים על הקשת הטרנסית לאורך זמן. התכנית מיועדת לפעול במשך שנתיים בקירוב, עד סוף נובמבר 2023, ותקציבה עומד על 2,890,000 ש"ח לכל התקופה.

הפעולה הנדרשת

א. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים יחדש את התמריץ לצרף רשויות מקומיות נוספות למעגל הרשויות שמקצות תקן ייעודי לעו"ס רכזי תחום להט"ב, באמצעות מימון מלא של התקן לתקופת ניסיון ממושכת של מספר שנים.

ב. יש להרחיב את התקנים הקיימים, להעלות אחוזי משרה (רוב רכזי הלהט"ב עובדים במשרה חלקית ביותר), על מנת לאפשר לרכזים לנקוט בפעולות יזומות נוספות כגון יישוג (reaching out) והסברה, מעבר לעבודה הבסיסית ביותר המתבצעת על פי הועדות.

ג. יש לאפשר ללהט"ב לקבל טיפול לפי מקום המגורים בפועל ולא לפי הכתובת בתעודת הזהות שלעיתים שונה ממקום המגורים בפועל.

ד. משרד הרווחה יממן באופן מלא עו"ס להט"ב לרשויות מקומיות מאשכולות חברתיים-כלכליים נמוכים; אחוז התקן ייגזר מגודל האוכלוסייה ביישוב.

ה. הכפלת התקציב לרכיב עו"ס טרנס של תוכנית "מעבר לקשת".

ו. הכפלת מספר השעות המוקצות לקורס להכשרת עו"ס רכזי תחום להט"ב - מהיקף של 60 שעות להיקף של 120 שעות.

37. מענים ללהט"ב בחברה הערבית

מצב הלהט"ב בחברות שהן ברובן שמרניות/מסורתיות הוא בדרך כלל קשה, וכך גם בחברה הערבית. לצערנו, אין מחקרים בנושא להט"ב בחברה הערבית וקיימים מעט מאוד נתונים זמינים על כך. אך ממה שידוע היטב לשירותי הרווחה ולארגוני הקהילה הגאה, להט"ב בחברה הערבית סובלים לעיתים קרובות מאלימות פיזית ומילולית קשה, מפגיעות מיניות ומהתנכרות משפחתית וקהילתית. רבים מהם מידרדרים לזנות ולהתמכרויות. בשנים האחרונות, כ-40% בקירוב מהשוהים והשוהות במסגרות החוץ-ביתיות ללהט"ב בסיכון הם מהחברה הערבית (כלומר, בערך פי 2 מחלקם היחסי באוכלוסייה הכללית במדינת ישראל). רובם הם גברים, חלקן נשים טרנסיות, ומיעוטן נשים סיסג'נדריות וגברים טרנסים. נתון זה לבדו מעיד על גודל הבעיה.

במשך שנים ארוכות התקיים מעין "קשר שתיקה" בנושא זה מצד מנהיגי ונבחר ציבור, ראשי רשויות וגורמי רווחה. על אף שמקרים מזעזעים של התעללות קשה בלהט"ב - לעיתים עד כדי חטיפה, כליאה, אונס וניסיונות לרצח - היו ידועים ומוכרים היטב במעגלים רבים, לא התקיים כמעט כל דיון ציבורי או תקשורתי בנושא.

אך בשנתיים האחרונות קשר השתיקה החל להיסדק: שורה של פרשיות שזכו לפרופיל תקשורתי גבוה "שטפו" את החברה הערבית בזו אחר זו, ויצרו, לראשונה, שיח פומבי חסר תקדים בנושא להט"ב.

האירוע הראשון אירע ביולי 2019, כאשר נער להט"ב ערבי שברח ממשפחתו ושהה במסגרת חוץ-ביתית של שירותי הרווחה בתל אביב, נדקר באכזריות על ידי אחיו ממניע להט"בופובי וכמעט נרצח.

האירוע השני אירע חודשיים לאחר מכן, באוקטובר 2019, כאשר תאגיד השידור הציבורי "כאן" הפיק פרק מיוחד על להט"ב ערבים במסגרת הסדרה "סליחה על השאלה". בפרק זה נחשפו בשמם ובפנים גלויות מספר הומאים ולסביות ערביות ששיתפו את סיפורם.

האירוע הקשה הבא אירע כחצי שנה לאחר מכן, במאי 2020, כאשר אחד מהמשתתפים בפרק המדובר של "סליחה על השאלה", הרקדן המחונן אימן ספיה, מצא את מותו בטביעה, לאחר שניסה להציל חברה שנקלעה למצוקה ברחצה בים. בנסיבות רגילות, כנראה שמותו של ספיה - הומו מוסלמי ורקדן מחול מודרני שחי מחוץ לארון - היה מושתק בחברה הערבית. אלא שמותו - ובעיקר הלוחיות - עוררו שיח סוער בחברה הערבית. ספיה המנוח זכה להלוויה מפוארת בנוכחות אלפי משתתפים. הטקס לא התנהל לפי הקודים האסלאמיים אלא נשא גוון חילוני לבקשת המשפחה. מכובדים, ראשי מועצות וחברי כנסת נכחו בהלוויה וחלקם אף ספדו לו בכבוד. מנגד, מובילי דעת קהל המזוהים עם התנועה האסלאמית יצאו בהתקפות חריפות ובוטות על המנוח ומשפחתו.

כחודשיים בלבד לאחר מכן, ביולי 2020, פרשת "טחינת אלארז" התפוצצה בקול אדיר. טחינת אלארז היא אחת מחברות הטחינה המובילות בארץ, בבעלות משפחה ערבית מנצרת. החברה נענתה לפניה מצד האגודה למען הלהט"ב והתחייבה לתרום כסף לטובת הקמת קו קשב טלפוני בשפה הערבית עבור להט"ב במצוקה. חשיפת הדבר בתקשורת הציתה במשך ימים ארוכים "קרבות תקשורתיים" בין תומכי המהלך לבין מתנגדיו.

עוצמת השיח אילצה את נבחר הציבור הערבים לחרוג ממנהגם ולהתבטא ביחס לסוגיה. יו"ר הרשימה המשותפת, ח"כ אימן עודה, גינה את הקריאה להחרים את חברת אלארז, אך מבלי לציין את הרקע הלהט"בופובי לפרשה. ח"כ עאידה תומא סלימאן הייתה היחידה מבין 15 חברי הכנסת של הרשימה המשותפת שהוציאה הודעת תמיכה חד משמעית בטחינת אלארז - בערבית ובעברית, כולל שימוש מפורש במילה "להט"ב".

בטרם שכחה פרשה זו, צצה פרשה חדשה סביב הצעת חוק לאיסור "טיפול המרה" לשינוי נטייה מינית. הצעת החוק הפרטית, שהובאה למליאת הכנסת לקריאה מוקדמת, החריפה את המתח בין זרמים שמרניים לזרמים ליברליים בחברה הערבית, כפי ששוב השתקף בוויכוח המתוקשר שהתנהל ברשימה המשותפת.

אין לנו ספק שרצף האירועים המתואר מסמן נקודת מפנה שתשפיע עמוקות על מציאות חייהם של להט"ב בחברה הערבית. קשר השתיקה ביחס ללהט"ב נסדק, ועל כן צפויה עלייה בשיעורי הלהט"ב הערבים שיצאו מהארון גם במחיר של עימות עם משפחותיהם, וימצאו עצמם נזקקים לסיוע נרחב מצד רשויות הרווחה.

למרות האתגרים האדירים של להט"ב בחברה הערבית, הממשלה מעמידה מעט מאוד מענים ייעודיים עבורם. מעט המענים הקיימים פותחו בעיקר בשנים האחרונות, בעקבות התגברות המודעות לנושא זה במשרד הרווחה ובארגוני הקהילה הגאה. במסגרת מענים אלה ניתן למנות את הסיוע התקציבי של משרד הרווחה לפרויקט "אלוואן" ("צבעים" בערבית) המופעל על ידי איגי. במסגרת הפרויקט, הוקמו קבוצות חברתיות לבני ובנות ונוער להט"ב מהחברה הערבית בארבע הערים המעורבות הגדולות (ת"א, חיפה, באר שבע וירושלים) והן זוכות לליווי והדרכה צמודה (ראו סעיף 35). בנוסף, משרד הרווחה החל לממן השנה, לראשונה, תקן של עו"ס ללהט"ב לחברה הערבית באמצעות האגודה למען הלהט"ב. כמו כן, מכרז הרווחה פרסם לאחרונה מכרז להקמת 8 מסגרות חוץ ביתיות חדשות ללהט"ב (ראו סעיף 34), ובתוך כך, לראשונה, מסגרת מסוג "דירת מעבר" ייעודית ללהט"ב מהחברה הערבית שמיועדת לקום בחיפה.

מעני חינוך ורווחה ללהט"ב, כגון הדרכות בבתי ספר (תקנת חינוך לסובלנות, סעיף 1), עו"ס להט"ב (סעיף 36)

ותמיכה ממשלתית בפעילות להט"ב ברשויות המקומיות ובמרכזים גאים (סעיף 42) בפועל אינם מסייעים ללהט"ב בחברה הערבית, מפאת חוסר הנכונות של רשויות מקומיות ערביות לשתף פעולה. המשמעות היא שמענים אלה משרתים כמעט אך ורק להט"ב בחברה היהודית, אך לא בחברה הערבית.

הפעולה הנדרשת

א. הנגשה לשונית ותרבותית של מענים כלליים ללהט"ב גם ללהט"ב מהחברה הערבית

הנגשה כזו יכולה להתבצע למשל, באמצעות חובת איוש של אנשי צוות ערבים/דוברי ערבית במסגרות חוץ-ביתיות ללהט"ב ובמענים נוספים המתקצבים על ידי המדינה; הקמת מסגרות חוץ-ביתיות נוספות בערים מעורבות שבהן ריכוזי אוכלוסייה ערבית (ראו גם סעיף 34); וכן בחינת הקמת מסגרות חירומיות נוספות ייעודיות ללהט"ב מהחברה הערבית, כפי שהוכרע לאחרונה ע"י משרד הרווחה באשר להקמת "דירת מעבר" בחיפה.

ב. יצירת מבחני תמיכה גמישים להתארגנויות להט"ב ערביות

על המדינה לתמוך בהתארגנויות וביוזמות של להט"ב ערבים, על בסיס קריטריונים גמישים ותוך מתן חופש פעולה מרבי. ככלל, התארגנויות אזרחיות המבקשות ליהנות מתמיכה תקציבית של המדינה נדרשות לעמוד במבחנים מורכבים וקשיחים (כגון מבחני תמיכה או הליכי מכרז). דווקא במקרה של התארגנות להט"ב בית ערבית ראשונית, שיחסה למסד עשוי להיות לכל הפחות חשדני, ראוי לשקול אפיקי תמיכה יצירתיים וכחות קשיחים מכפי שמקובל ביחסים שבין הממסד לארגוני חברה אזרחית.

ג. משרד העבודה והרווחה ו/או המשרד לשוויון חברתי יפעלו ברגישות להנגיש את הנושא לבעלי תפקידים רלבנטיים בקהילות ערביות

אין אפשרות ריאלית לכפות על מנהלי בתי ספר, מחנכים, מורים, עובדים סוציאליים ופסיכולוגים בחברה הערבית, לאמץ תפיסות של הכרה בלהט"ב. לכן, יש להציע לבעלי תפקידים להיחשף באופן וולונטרי ומדורג לתכנים בנושאי להט"ב, וזאת במסגרת הכשרות וימי עיון, תוך שימוש בתמריצים חיוביים, לרבות תמריצים כלכליים. הכשרות אלה צריכות להתמקד בריכוך הסטיגמה כלפי להט"ב ובמתן ידע וכלים שיעודדו התערבות חינוכית/טיפולית במצבי סיכון, והפניית מקרים מתאימים לרשויות הרווחה.

ד. הקמת קואליציה של חברות וחברי כנסת שפועלות למען להט"ב בחברה הערבית

בכנסת הנוכחית (הכנסת ה-24) מכהנות לראשונה מספר חברות וחברי כנסת ממספר סיעות (המשותפת, מרצ והעבודה), ערביות וערבים, שמחזיקות בגישות פתוחות ומכילות כלפי להט"ב. כנבחרות ונבחרים ציבור שהם גם מובילי דעה, מצופה מהם להתאגד ולפעול יחדיו במסגרת פרלמנטרית כדי לתת ייצוג לנושא זה, ולפעול בכלים העומדים לרשותם כדי לסייע בקידום מדיניות מיטיבה כלפי להט"ב בחברה הערבית.

38. מענים ללהט"ב בחברה החרדית והדתית

להט"ב קיימות וקיימים בכל חברה באוכלוסייה הכללית, לרבות בחברה החרדית והדתית. חשוב לזכור שהציבור הדתי בישראל מגוון מאוד ואינו עשוי מקשה אחת. הוא כולל את הדתיים הלאומיים, החרדיים לאומיים, החרדים האשכנזים, החרדים מעדות המזרח וכן את הזרמים הרפורמי והקונסרבטיבי. בהקשר הלהט"בי המשותף לחלקים גדולים בציבורים הללו הוא הקושי לשלב את הזהות הלהט"בית יחד עם הזהות הדתית בשל קושי חברתי. הקהילה, בית הכנסת, הרב והמשפחה - במקרים רבים מדי בוחרים לנדות ולבודד להט"ב מהמרקם הקהילתי שהם. גדלו והתחנכו בו, ובמקרים מסוימים אף לנתק אותם. ממעגלי תמיכה כלכליים ונפשיים שרווחתם. הייתה תלויה בהם. משפחות גאות מודרות מקהילותיהן פעמים רבות, ופרקטיקות "טיפוליות" עדיין מתקיימות, במקביל לשיח של הסתה ושנאה מצד אנשי רוח ומובילי דעת קהל. עקב כך, שיעור האובדנות בקרב להט"ב מהחברה הדתית והחרדית גדול יותר משיעור האובדנות של להט"ב בציבור הכללי.

לצד זאת, קיימת אפליה כלפי להט"ב מהחברה הדתית והחרדית במתן שירותי דת הניתנים על ידי הרבנות הראשית. כך לדוגמה, קיימת בעיה ייחודית הנוגעת לגיור של ילדים שנולדו בהליכי פונדקאות בחו"ל. על פי ההלכה מגיירים לחומרא ילדים שנולדו מאם לא יהודייה, כאשר יש מחלוקת אם היהדות נקבעת לפי האם תורמת הביצית או האם הפונדקאית. הגיור אמנם מוכר לעניין תעודת הזהות, אך נדרש אישור של בית דין רבני לזהות היהודית של הרך הנולד, על מנת שלא יצטרך לעבור "חקירת יהדות" צולבת אם וכאשר ירצה להינשא דרך הרבנות בעתיד. פרקטיקה זו מקשה על זוגות גברים שמבקשים לרשום את ילדיהם כיהודים. אף שהדבר אמור להיות ברור מאליו חשוב להבהיר זאת: להט"ב יהודים ויהודיות זכאים ליהנות משירותי דת כמו כל יהודי. אחרת.

בנוסף, למרות שהזרמים השונים בחינוך הממלכתי מתנהלים באוטונומיה מסוימת, יש לוודא שגם בחמ"ד (חינוך

ממלכתי דתי) ניתן דגש בנושא המאבק בלהט"בופוביה ומיושמות כלל ההוראות והנורמות המחייבות בנוגע ללהט"ב במערכת החינוך. להט"ב אינו עניין "חילוני" בשום אופן, משום שהוא קיים בכל הקבוצות המרכיבות את הפסיפס הישראלי.

הפעולה הנדרשת

א. אישור הצעת החוק הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון - דין משמעותי לרבני ערים), שנועדה לאפשר הליך משמעותי לרבני ערים שפגעו בקוד אתי בסיסי (למשל השמעת דברי הסתה והשתלחות נגד להט"ב), וזאת בהתאם לנוסחים שהוגשו בעבר (פ/3037/20).

ב. הנהלת חמ"ד תגבש, תפרסם ותבצע תכנית עבודה בנושא מאבק בלהט"בופוביה שתכלול, בין היתר, את הטמעת חוזר מנכ"ל משרד החינוך (ראו סעיף 2), וזאת בדיאלוג עם ארגוני הקהילה הדתית הגאה.

ג. משרדי הדתות והפנים יפעלו להקלה על גיור ילדים שנולדו לגברים בהליכי פונדקאות בחו"ל.

39. מענים ללהט"ב בגיל השלישי

ההערכה היא שבישראל חיים כיום כ-74,000 זקנים וזקנות להט"ב, אך מתוכם רק כ-1,000 בקירוב מוכרים לארגוני הקהילה הגאה. [במחקר שערך מכון ברוקדייל בישראל בשנת 2018](#), התגלה שרבים מבני הקהילה בגיל השלישי חיים בגפם ובבידוד חברתי. לרבים מהם אין משפחה וחלקם חיים בריחוק ממשפחותיהם. בנוסף, קרוב לשליש מהם חוששים להיחשף בפני אנשי טיפול ורפואה, מכיוון שהם חוששים שדעות קדומות תפגענה בשירות שיקבלו. רבים מהם יצאו מהארון רק בשנות בגרותם, לאחר שהחברה הישראלית הבשילה לעבר קבלת להט"ב, וכעת בשנות ההזדקנות שלהם, הם נדרשים לחזור לחייהם בארון. אפקט החזרה לארון גדול אף יותר כשמדובר במפגש עם מוסד כבית אבות, דיור מוגן ומרכזי יום לקשיש. זאת כיוון שהצוותים המטפלים במוסדות אלו במקרים רבים חסרי ידע ורקע בהתמודדות עם הסוגיות הייחודיות הנוגעות לחברי הקהילה המבוגרים, כך שאפילו עם נכונות ורגישות אישית, ניתנים לעיתים טיפול ויחס לא ראויים ולא מקצועיים.

בנוסף, שנים רבות של דחייה, גילויי אלימות ולהט"בופוביה מופנמת, משפיעות על המצב הנפשי והפיזי, וגורמות לכך שרבים מבני אוכלוסייה זו הם במצב פיזי ו/או נפשי ירוד.

מדצמבר 2020 ועד ינואר 2021 נערכו מספר פגישות בין נציגות של ארגוני הקהילה הגאה לבין בעלי תפקידים במשרד הרווחה בנושא זה, בהובלת מר גל שחם, עו"ס ראשי להגנה על חוסים. במסגרת השיח נדונו אפשרויות לפיתוח מסגרות קהילתיות קבועות ללהט"ב בגיל השלישי (כגון בתי אבות, דיור מוגן וקהילות תומכות), ואף נערכו מספר קבוצות מיקוד של להט"ב בגיל השלישי על ידי ארגוני הקהילה. המסקנה המשותפת שעלתה מהשיח היא שפתיחת מסגרות קהילתיות קבועות ללהט"ב בגיל השלישי היא אופרציה מורכבת ביותר שדורשת, מעבר להתגייסות המדינה, גם התגייסות של יזמים פרטיים והיתכנות כלכלית. מטעמים אלה הוחלט לעת עתה לא להתקדם בערוץ זה.

יחד עם זאת, הועלו מספר כיווני פעולה אחרים ופשוטים יותר שניתן לקדם לטובת להט"ב בגיל השלישי.

הפעולות הנדרשות

א. תמיכה תקציבית בבניית קהילות מקומיות של להט"ב זקנים באמצעות שת"פ בין הרשויות המקומיות, ארגוני הקהילה הגאה ומשרד הממשלה הרלבנטיים, במודל של פעילות מועדוני מופ"ת לגיל השלישי.

ב. הכשרת אנשי מקצוע בתחום הטיפול בלהט"ב בגיל השלישי ובני משפחותיהם (עו"סים, פסיכולוגים, אנשי סיעוד ומקצועות טיפוליים נוספים), כולל התייחסות לנושא של זקנים שהם הורים או סבים/סבתות ללהט"ב, וכן לבני משפחה של זקנים להט"ב.

ג. פיתוח הכשרות חובה עבור עו"סים במחלקות לשירותים החברתיים ואנשי טיפול נוספים העובדים עם זקנים להט"ב, והקצאת משאבים לשם כך.

ד. בדומה לכך, תקצוב הכשרות עבור צוותי בתי דיור מוגן ובתי אבות בנושא עבודה עם זקנים להט"ב ובני משפחותיהם.

40. יישום מלא של מעני סיוע ושיקום ללהט"ב בזנות במסגרת חוק איסור צריכת זנות

חוק איסור צריכת זנות (הוראת שעה ותיקון חקיקה), התשע"ט-2019, נכנס לתוקף בדצמבר 2020. בבסיס החוק עומדת התפיסה המבקשת להעניק לאנשים המעוניינים לצאת ממעגל הזנות סיכוי ממשי לעשות זאת, באמצעות שילוב של שני כלים: אכיפה מנהלית נגד צרכני זנות, ובמקביל פיתוח מעני רווחה ממוקדים עבור עובדי ועובדות מין. אלא שטיפול רק בהיבט ההרתעה נגד צרכי הזנות, מבלי לקחת בחשבון את הצורך במתן מעני רווחה הולמים לנשים וגברים המעוניינים לצאת ממעגל הזנות - עשוי לא רק לפספס את מטרת החוק - אלא להביא להיפך מהתוצאה הרצויה. נשים וגברים שכיום מתפרנסים מזנות כדי לשרוד כלכלית לא יוכלו להשתקם בהצלחה ולמצוא חלופות תעסוקה ללא סיוע נרחב של הרשויות. למעשה, אכיפה מנהלית נגד צרכני הזנות עשויה להביא להידרדרות בתנאים ובמקומות שבהם ניתנים שירותי מין, עקב הצורך של עובדי ועובדות המין "לחמוק" מרשויות האכיפה. המחוקק היה ער לכך ולכן נקבע בסעיף 1 לחוק כי:

"מטרתו של חוק זה להביא לצמצום הזנות באמצעות קביעת איסור צריכת זנות, כחלק ממהלך משולב הכולל חינוך והסברה לציבור והרחבת דרכי טיפול ושיקום לאוכלוסיות בזנות (בחוק זה - המהלך המשולב לצמצום הזנות), מתוך הכרה במאפייניה הפוגעניים של הזנות ובנזקים הכרוכים בה."

בהקשר הלהט"בי יש לציין שנשים טרנסיות נמצאות בסיכון מוגבר להיקלע לזנות עקב האפליה הרחבה הקיימת בחברה הישראלית כלפי אנשים על הקשת הטרנסית, לרבות בשוק התעסוקה. חלקן נעדרות עורף משפחתי תומך ומקורות פרנסה, ועל כן נשאבות לזנות על מנת לשרוד כלכלית. כאמור, הכנסת והממשלה היו ערות לשיקולים אלה, ולכן לאחר אישור החוק בכנסת, התקבלה בינואר 2019 החלטת ממשלה מס' 4462 המחייבת תקצוב ייעודי של 30 מיליון ₪ בשנה לטובת פיתוח מענים משלימים לנשים וגברים בזנות, כולל עבור נשים טרנסיות, וזאת בנוסף למענים הקיימים. תקציב זה אמנם אושר בוועדת הכספים של הכנסת באפריל 2019, אך [סקירה של מרכז המידע והמחקר של הכנסת מילוי 2019](#) חשפה שההקצאות התקציביות שנקבעו בהחלטת הממשלה רחוקות ממילוי ייעודן.

בשל היעדר מענים מספקים לאנשים בזנות (ולמעשה אי קיום החלטה מס' 4462), פנתה במאי 2020 קואליציית ארגוני הקהילה אל שרי המשפטים, הרווחה והבט"פ בבקשה לדחות את האכיפה של החוק עד להתקדמות משמעותית בפריסת המענים כאמור. לבקשה זו הצטרפו גורמים נוספים, ואכן שר הבט"פ דחה את כניסתו של החוק לתוקף בחצי שנה.

למרבה הצער, המדינה לא השכילה לקדם באופן משמעותי את המענים הנדרשים במהלך תקופת הדחייה; בספטמבר 2020, [דו"ח מעקב מפורט של המרכז להעצמת האזרח](#) חשף ש-66% מהסעיפים בהחלטה 4462 עדיין לא יושמו בשטח. מדובר בתמונת מצב מדאיגה ביותר שסותרת לחלוטין את תפיסת "המהלך המשולב" שמעוגן בסעיף 1 לחוק.

יחד עם זאת, יש לציין לטובה את משרד הרווחה שקיים התייעצות עם ארגוני הקהילה הטרנסית שהובילה לשינויים והתאמות בחלק מהמענים לנשים טרנסיות בזנות - למשל בהעדפת מודל של "דירות מעבר" המתאפיינות במספר מצומצם של שוהות על פני הוסטל.

הפעולה הנדרשת

א. יישום מלא של החלטת ממשלה 4462 בלוחות זמנים מוגדרים.

ב. המחקר המלווה המתבצע על ידי מכון ברוקדייל בהתאם להחלטת הממשלה יעסוק בהשלכות הרחוביות של יישום החוק והחלטת הממשלה על אנשים בזנות מקהילת הלהט"ב, בהתבסס על נתונים מהשטח ותוך התייחסות לעמדות השונות הקיימות בקהילה הגאה ביחס לחוק.

41. טיפול באפליית להט"ב בשוק התעסוקה

למרות החוק והפסיקה האוסרים על אפליה בתעסוקה מחמת נטייה מינית וזהות מגדרית, בפועל קשה מאוד להוכיח אפליה בקבלה לעבודה, בהתקדמות בעבודה או בפיטורים. למעסיקים להט"בופובים עומדות שלל טכניקות להסוות את מניעיהם, ועובדה זו פוגעת בלהט"ב ובאנשים על הקשת הטרנסית בפרט. [סקר שנערך בשנת 2014 ע"י נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה](#) חשף נתונים מטרידים: כ-80% מחברות וחברי הקהילה הגאה סברו שקיימת אפליה כלפי להט"ב בשוק העבודה. 68% מהטרנסים והטרנסיות העידו כי הופלו במקום העבודה, וכ-39% מהלסביות, ההומואים והביסקסואלים. ות העידו על כך.

נתונים עגומים נאספו גם ביחס לפרקטיקות האפליה שהופנו כלפי להט"ב: בקרב הומוסקסואלים, לסביות ובי-סקסואלים/ות ההתנהגויות השכיחות ביותר הן "הומו" על חשבונם מצד עמיתים ומצד הממונה (41%-23%, בהתאמה). אצל טרנסים וטרנסיות, לא זו בלבד שנמצא שהם סובלים מסוגים רבים יותר של התנהגות פוגענית, אלא שהם סובלים מכך בשיעורים ובתדירות גבוהים יותר. 72% דיווחו שהם סובלים "מהומו" על חשבונם מצד הממונה ו-58% ציינו שהם סובלים מ"הומו" על חשבונם מצד העמיתים במקום העבודה - לפעמים, לעתים תכופות או כל הזמן. התנהגויות פוגעניות נוספות שבלטו בשכיחותן ביחס לטרנסים וטרנסיות הן דרישה להתלבש בלבוש המתאים ל"מין המקורי" (39%).

בשנת 2015 בוצע ע"י הנציבות [סקר נוסף בקרב 666 משיבים בעניין זה](#). סקר זה העמיק וחייד את הממצאים והתובנות שהעלה הסקר הקודם. כמו כן, בסקר נוסף שערך ארגון LGBTTech, גדול אף משני הסקרים הקודמים, העידו 63% אחוז מהמשיבים.ות שיציאה מהארון במקום העבודה "תלויה בנסיבות". בעולם מתוקן אנשים לא צריכים לחשוש לצאת מהארון במקום עבודתם אלא להתמקד בעבודה מבלי צורך להסתיר את זהותם. מחקרים שנערכו במדינות שונות מצביעים על כך שעובדות ועובדים להט"ב שמרגישות בנוח במקום העבודה - מתאפיינות בפרודוקטיביות גדולה יותר ורציפות תעסוקתית ארוכה יותר מאשר עובדות ועובדים שמתאמצות להסתיר את זהותן. הסקר של הנציבות משנת 2015 נחתם במסקנות הבאות:

"מהסקר עולים ממצאים מעניינים באשר למוכנות הגבוהה של חברי הקהילה לשוק עבודה מודרני, הבאה לידי ביטוי בשיעור גבוה של בעלי השכלה על-תיכונית או אקדמית. ואולם כישורים אלה אינם בהכרח באים לידי ביטוי בדפוסי השילוב שלהם בעבודה. הדבר נכון בייחוד לגבי טרנסג'נדרים, שבנוגע אליהם כל תופעות הלוואי של אפליה שכיחות וחריפות יותר. החסמים בשילובם באים לידי ביטוי במגוון של דרכים ובשלבים שונים בתעסוקה, החל משלב חיפוש העבודה והקבלה לעבודה, המהווה חסם מרכזי עבור להט"ב, דרך הקושי במציאת מקום עבודה התואם את היקף המשרה הרצוי ואת הכישורים, ההשכלה והניסיון של המועמדים, חוויות פוגעניות וקושי להתקדם במקום העבודה, הן מבחינת התפקיד והן מבחינת השכר, וכלה בפיטורים. בדומה לסקר הקודם הסקר הנוכחי מראה שלאפליה של להט"ב יש השלכות קשות על המועסקים מהקהילה, אך גם על שוק העבודה, שכן מעבר להשפעה שיש לתופעה זו על שביעות הרצון ועל המצב הנפשי של מועסקים, התפקוד המקצועי שלהם נפגע בשיעורים גבוהים מאוד, ולעתים הם אף נאלצים להיעדר ממקום העבודה על רקע האפליה שחוו."

לנציבות שוויון הזדמנויות בעבודה סמכות לסייע משפטית לפונים ופונות שחוו אפליה תעסוקתית, לרבות בהגשת עתירות או בהצטרפות אליהן. עיקרון זה תופס כמובן גם כלפי אנשים שחוו אפליה על רקע נטייה מינית או מגדרית, כפי שבא לידי ביטוי בדו"חות התקופתיים שמפרסמת הנציבות.

יחד עם זאת, מעבר לטיפול פרטני במקרי אפליה כלפי להט"ב ולפרסום שני הסקרים שתוארו בסעיף זה, הנציבות אינה מטפלת באפליה כלפי להט"ב באופן מערכתי וסדור, כפי שמתבצע ביחס לאוכלוסיות הגיוון האחרות.

הפעולה הנדרשת

א. התייחסות ללהט"ב כחלק מתכנית העבודה השוטפת של נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה המגובה בסעיף תקציבי, וכן הכללת להט"ב במדד הגיוון (מדד הגיוון מספק כיום תמונת מצב על אי השוויון בייצוג במקומות העבודה ובשכר של נשים, ערבים, חרדים, יוצאי, אתיופיה ובני 45 ומעלה בעשרים ענפי כלכל מובילים).

ב. התקנת תקנה תקציבית (בדומה למודל "תקנת חינוך לסובלנות" במשרד החינוך) בגובה 3 מיליון ש"ח בשנה, לטובת העברת תוכניות גיוון ייעודיות והכשרות פרונטליות בנושא להט"ב למעסיקים בסקטור הציבורי והפרטי.

ג. תיקון הוראת מנכ"ל משרד הכלכלה 4.17 משנת 2020 שעוסקת בתכנית סיוע לקליטת עובדים נוספים בעסקים בישראל כך שתכלול גם אנשים על הקשת הטרנסית. בתכנית כיום מופעלים שלושה מסלולי סיוע בהם משתתף משרד הכלכלה והתעשייה בעלות השכר של עובדות ועובדים מחברה החרדית, הערבית, לרבות דרוזים, בדואים וצ'רקסים, אנשים עם מגבולות והורים יחידנים.

ד. נציבות שירות המדינה תקדם בהתייעצות עם ארגוני הקהילה הגאה נהלים המבטיחים מרחב בטוח והשתלבות מיטבית של להט"ב בשירות הציבורי (בתקווה שנומרות אלה יחלחלו גם למגזר הפרטי), בדגש על ההיבטים הבאים:

- תיקון חוזר נציבות שירות המדינה בדבר סנקציות משמעתיות הולמות שיוטלו על עובדי מדינה שיתבטאו באופן להט"בופובי, בדומה לסנקציות החלות על עובדי מדינה המתבטאים באופן גזעני.
- מינוי "ממונה להט"ב" בנציבות שישמש כתובת לפניית מצד עובדות ועובדים להט"ב מהמגזר הציבורי בסוגיות של אפליה, זכויות והשתלבות.
- גיבוש נוהל התאמה מגדרית שיחול כלפי עובדות ועובדים על הקשת הטרונית, הכולל למשל הקלות והתחשבות בהליכי התאמה מגדרית, שימוש בלשון פנייה מתאימה והדרכת עובדים ועובדות.

4.2 תמיכה ממשלתית בפעילות להט"ב ברשויות המקומיות ובמרכזים גאים

במדינת ישראל יש יישובים שבהם יחסית נוח לחיות כלהט"ב (למשל, תל-אביב-יפו וערי המרכז), ולעומת זאת יישובים שבהם חיים כלהט"ב עשויים להיות מורכבים וקשים לאין ערוך.

אחד ההיבטים החשובים ביותר במאבק שלנו לשוויון הוא הזכות לחיות חיים חופשיים ומלאים בכל מקום בארץ, מבלי שנרגיש שנכפה עלינו להגר ליישובים מסויימים כדי ליהנות ממרחב בטוח ומקהילה שמקבלת אותנו לחיקה. במרוצת השנים הוקמו בארבע הערים הגדולות (ת"א-יפו, ירושלים, חיפה ובאר שבע) וכן בערים נוספות (ראשון לציון, כפר סבא) "מרכזים גאים" או "בתים גאים" שמעניקים שירותים קהילתיים ללהט"ב, תחת קורת גג אחת, במגוון תחומים: חינוך בלתי פורמלי, שירותים טיפוליים ורפואיים, תרבות, העשרה, פנאי, משפחה ועוד.

שירותים אלה ממומנים בעיקרם על ידי הרשויות המקומיות, ופיתוחם תלוי ברצונה הטוב של כל רשות ורשות. כך יוצא שרשויות מקומיות חזקות כלכלית ובעלות תודעה שירותית גבוהה משקיעות בכך משאבים, ולעומת זאת רשויות מקומיות מוחלשות יותר אינן משקיעות בכך משאבים. כתוצאה מכך נוצר פרדוקס: להט"ב שגרים.ות ברשויות המוחלשות והפריפריאליות המאופיינות באוכלוסיה שמרנית יותר - לא נהנים.ות משירותים מותאמים, למרות שהצורך ביישובים הללו הוא דווקא הגדול ביותר. מדובר בבעיה ממשית של היעדר צדק חלוקתי, ולכן על המדינה מוטלת האחריות להקצות משאבים לטובת שירותים מותאמים ללהט"ב בכל הארץ, ובפרט ביישובים המוחלשים והפחות ידידותיים ללהט"ב.

הממשלה לקחה צעד ראשון ומשמעותי בדרך לכך, כאשר אישרה בדצמבר 2020 תיקון להחלטת הממשלה מס' 366, הכוללת בין היתר הקצאה של כספים קואליציוניים בהיקף 12,650,000 ש"ח למשרד לשוויון חברתי לטובת פיתוח מענים ללהט"ב ברשויות המקומיות.

המשרד לשוויון חברתי ביצע עבודת מטה משמעותית, בדיאלוג שוטף עם ארגוני הקהילה הגאה, והחליט להקצות את הכסף כדלקמן:

רוב התקציב יוקצה למימון פעילות מקומית בנושא להט"ב באמצעות הרשויות המקומיות במתכונת של מטצי'נג (90% מהפעילות במימון המשרד, 10% במימון הרשות). כדי ליהנות מהתקציב, הרשויות המקומיות התבקשו לגשת [לקול קורא מיוחד](#) שהופץ על ידי המשרד, ובהמשך יתבקשו להציג תכנית עבודה מסודרת, על פי קריטריונים שוויוניים שמגבש המשרד. תקציב נפרד של 1,250,000 יועד לירושלים לאור האתגרים הייחודיים של להט"ב בבירה. חלק נוסף מהתקציב מיועד לפעילות בנושא להט"ב שתבצע באמצעות מרכזי הצעירים ביישובים שונים.

230,000 ש"ח הושקעו במיזם משותף חדשני ופורץ דרך (יחד עם עמותת בת-קול) להקמת מרכז תמיכה אנונימי לנשים לטב"ק מהחברה הדתית.

50,000 ש"ח נוספים מימנו הכשרות של יעוצות לקידום מעמד האישה ברשויות המקומיות בנושא להט"ב, באמצעות עמותת חוש"ן.

רוב התכניות בתחום להט"ב של המשרד לשוויון חברתי עדיין נמצאות בחיתולים ובחודשים האחרונים סבלו מעיכובים ומקשיים בירוקרטיים עקב היעדר תקציב מדינה מאושר. יחד עם זאת, הנהגת המשרד וכן גורמי המקצוע הפגינו כל העת מחויבות לקידום התכניות, ולכן יש לקוות שמדובר בחבלי לידה בלבד.

הוצאת התכניות הללו אל הפועל היא קריטית בעינינו, בהיותה קפיצת מדרגה חסרת תקדים במשולש היחסים שבין הממשלה, הרשויות המקומיות והקהילה הגאה.

הפעולה הנדרשת

- המשרד לשוויון חברתי יבצע במהלך 2021 את תכניות הלהט"ב ויממש את התקציבים שנועדו לכך.
- לקראת סוף השנה המשרד לשוויון חברתי יערוך משוּב כולל לתכניות שהתבצעו, בדיאלוג עם ארגוני הקהילה, במטרה להפיק לקחים ולנקוט במקצה שיפורים.
- תכניות הלהט"ב יתוקצבו בבסיס תקציב המדינה, באופן רב-שנתי, כדי לנתק את התלות בכספים קואליציוניים.
- גובה התקציב יותאם להיקף התכנית ולפריסתה הגיאוגרפית הרחבה, ויוגדל ל-50 מיליון ש"ח.
- המשך התמיכה בקהילה הגאה בירושלים על צרכיה הייחודיים, כפי שנקבע בהסכם ארגוני הקהילה עם משרד האוצר מ-2016.

4.3 טיפול במבקשי מקלט להט"ב

מדינת ישראל, כמדינה יהודית ודמוקרטית, מחויבת מוסרית לסייע למבקשי מקלט שנשקפת סכנה מוחשית לחייהם בשל רדיפה על רקע מגדרי, אתני, נטייה מינית ובשל סיבות אחרות. מדינת ישראל אף חתומה, לצד מדינות נוספות, על אמנה רב-לאומית בדבר מעמד הפליטים - אמנה שאומצה בשנות ה-50 של המאה ה-20 בעקבות לקחי השואה וסירובן של מדינות רבות לסייע הומניטרית לפליטים שברחו מאימת המשטר הנאצי.

בין מבקשי המקלט בישראל ישנם כאלה הנרדפים על רקע נטייתם המינית או זהותם המגדרית. לפי הנתונים שנאספו במחלקת מבקשי המקלט שמפעילה האגודה למען הלהט"ב, רוב מוחלט של מבקשי המקלט להט"ב הם גברים המזדהים כהומואים, מקצתם נשים טרנסיות והיתר נשים לסביות וגברים טרנסים. כמו כן, רוב משמעותי (60%) מבין הפונים והפונות למחלקה הגיעו מהרשות הפלסטינית.

הניסיון מלמד שמצבם של מבקשי המקלט הפלסטינים קשה ומורכב יותר מיתר מבקשי המקלט בשל מעמדם הייחודי, ועל כן בחרנו להתמקד בהם:

מבקשי מקלט להט"ב משטחי הרש"פ נרדפים על ידי משפחותיהם ובמקרים רבים חשופים לאיומים ממשיים ברצח. במקרה כזה, קבלת סיוע מצד גורמי הרווחה והאכיפה ברש"פ אינה באה בחשבון ועשויה אף לפגוע במבקשי המקלט. עדויות מהימנות מלמדות על מעצרי שווא של להט"ב בידי גורמי האכיפה הפלשתיניים המלווים גם בהתעללות פיזית ונפשית. הימלטות לישראל היא לעיתים נתיב ההישרדות היחיד עבור מבקש מקלט להט"ב שסכנה נשקפת לחייו. אך גם כאן בישראל מבקש המקלט נמצא בסכנה. הימצאותו כאן כשב"ח (שוהה בלתי חוקי) חושפת אותו לסכנת כליאה או גירוש חזרה לשטח הרש"פ. בנוסף, הוא אינו זכאי לשירותי בריאות בסיסיים ואין לו משפחה או מעגלי תמיכה להיעזר בהם.

בשל העובדה שלפי הפרשנות המשפטית הישראלית אמנת הפליטים אינה חלה על תושבי הרש"פ, הפונים הפלסטינים מראש אינם רשאים להגיש בקשת מקלט, אלא בקשה להיתר שהייה זמני בלבד. היתר זה ניתן מטעם מתאם הרווחה במנהל האזרחי במשרד הביטחון, בגין רדיפה על רקע נטייה מינית/זהות מגדרית. ניתן להאריך את תוקף ההיתר לפי שיקול דעת של המנהל בכל ששה חודשים, והנפקתו מותנית בהסכמת המבקש ליישוב מחדש במדינה שלישית באמצעות מוסדות האו"ם.

ניסיונו מראה שהיתר שהייה ללא היתר עבודה מביא את מבקשי המקלט למצוקה כלכלית הישרדותית קשה שמתבטאת בהידרדרות לזנות, עבודה בשחור, מעבר בין קורות גג זמניות, דרות רחוב ועוד.

היעדר סיוע בדיוור ו/או מסגרות ייעודיות לאוכלוסייה זו מביא לכך שמסגרות הלנת החירום ללהט"ב (ראו סעיף 34) המוכנות לקלוט אוכלוסייה זו - מעטות, ואין יכולות לקבל את כל הפונים. הפונים עוברים בין קורות גג ופעמים רבות מוצאים עצמם ברחוב.

כמו כן, התניית אישור השהייה ביישוב מחדש של מבקש המקלט במדינה שלישית היא סוגיה מורכבת. ראשית, יישוב מחדש הוא תהליך ארוך שתלוי בשיתוף פעולה של גורמים זרים (מוסדות האו"ם, מדינה שלישית). שנית, מדינות המאפשרות יישוב מחדש למבקשי מקלט להט"ב מקצות לכך מכסות מצומצמות ולכן הסיכוי לקבל יישוב מחדש הוא נמוך. לכן, גם כאשר יש נכונות מצד מבקש המקלט לבחון יישוב מחדש - הוא עדיין "תקוע" במצב ארעי ללא זכויות בסיסיות. הזמניות הזו עשויה להימשך שנים שבמהלכן חייו של מבקש המקלט אינם פוגשים את הסטנדרט המינימלי של חיים בכבוד. בנוסף, חלק מהפונים לא מעוניינים ביישוב מחדש בשל נסיבות שונות (כגון מצב נפשי מעורער וחשש ממעבר למדינה ותרבות זרות). התניית היתר השהייה הזמני בהסכמה ליישוב מחדש מביאה לעיתים לחוסר שיתוף פעולה של מצד השוהים שעשויים להיות מגורשים חזרה לרש"פ.

לכל אלה יש מחיר נפשי גבוה המתבטא בבדידות, מתח, חרדה ודיכאון, ולעיתים אף אובדנות.

הפעולה הנדרשת

- מתן היתר עבודה יחד עם היתר השהייה למבקשת המקלט, על מנת לאפשר קיום בסיסי ולמנוע הידרדרות לזנות, עבודה בשחור וכו'.
- קיצור משך הזמן ממועד הפנייה של מבקשת המקלט למנהל האזרחי ועד לקבלת היתר השהייה.
- מתן גישה לשירותי בריאות וסיוע פסיכו-סוציאלי לאורך תקופת היתר השהייה.
- מציאת חלופות ראויות להתניה גורפת של ההיתר ביישוב מחדש במדינה זרה, ובחינה פרטנית של כל מקרה ומקרה.
- סיוע של המדינה מול מוסדות האו"ם ומדינות זרות בייעול וזירוז ההליכים ליישוב מחדש.

44. טיפול בבעיית ההתמכרויות בקהילה הגאה

אחת הסוגיות הרגישות הנוגעות ללהט"ב, היא צריכת חומרים פסיכו-אקטיביים והתנהגויות התמכרותיות שונות. מחקרים מעידים על מועדות גבוהה יותר של להט"ב לצריכת סמים גבוהה: קרוב ל-30% בקרב להט"ב, בהשוואה ל-9% באוכלוסייה הכללית (Schuler, Prince, Breslau, & Collins, 2020; Schuler, Stein, & Collins, 2019). שכיחות גבוהה זו נעה בדפוסים שבין שימוש "בינג" (שימוש רצוף ועמוס קצר מועד), שימוש לרעה (Abuse/Misuse) ועד להתמכרות (Addiction). על פי נתוני ועדת הסמים של הכנסת בנושא הקהילה הגאה וממחקרים שנערכו בישראל (Bonny-Noach & Shechory-Bitton, 2020), עולה בנוסף לכך, כי להט"ב מעשנים סיגריות בשיעור הגדול ב-200% (פי שלושה) לעומת הטרוסקסואלים. 25% מקרב להט"ב מדווחים על שימוש לרעה באלכוהול לעומת 10-5% בקרב הטרוסקסואלים. 65% שימוש בקנאביס לעומת 18%, ו-13% שימוש בתרופות ללא מרשם לעומת 5%. נשים לסביות עושות שימוש מובהק יותר באלכוהול ונמצאות ב-40% סיכון לשימוש בסמים מאשר נשים הטרוסקסואליות. בקרב אנשים על הקשת הטרונסית קיימות עדויות לשימוש בסמים ואלכוהול הגבוהים פי שלושה מאשר באוכלוסייה הכללית, ולצידה הערכות ניסיונות אובדנות של כ-40%. בכלל זאת, ידוע כי להט"ב עשויים לצרוך סמים ייחודיים להם, כגון קריסטל-מת', GHB/GBL, קאטאמין ועוד.

לפי נתונים אלו, סביר לכאורה להניח כי נתח משמעותי מכלל צרכני שירותי הרווחה המטפלים בסוגיית הסמים בישראל, יהיו חברי הקהילה הגאה, אך לא כך הדבר. ניכר אפוא כי להט"ב נמנעים מהסתייעות בשירותים הקיימים לטיפול בהתמכרויות, אף נוכח מצבי מצוקה ומשבר. הסיבות לכך קשורות למציאות בה השירותים הקיימים הוקמו לצרכי האוכלוסייה ההטרוסקסואלית, ונעדרים את ההתאמה הנחוצה לדפוס השימוש, לצרכים, לסוגי הסמים הייחודיים, ולסוגיות הקשורות בהיעדר הבנה או אף שיפוטיות כלפי זהותם המינית והמגדרית של להט"ב, גם על ידי אנשי מקצועות הטיפול והבריאות.

לעיתים עולה דאגה שעצם העיסוק בסוגיית ההתמכרות יעצים את הסטיגמה השלילית כלפי להט"ב כאנשים נעדרי מוסר או ריסון עצמי. אך קיימות סיבות מוכרות ומוכחות מחקרית למועדות הגבוהה יותר בקרב להט"ב לשימוש בסמים ולהתמכרויות. ראשית, להט"ב חשופים מגיל צעיר לתחושת אחרות ושונות, לא רק מול קבוצת השווים אלא אף מול הוריהם שעומדים להם מתקשים ליצור תהליכי הזדהות והפנמה. עם התבגרותם, להט"ב נחשפים ללהט"בופוביה מצד דמויות משמעותיות בחייהם ובזירה הציבורית. להט"בופוביה מחוללת תופעות דחק פסיכולוגיות, שבתורן מגבירות התנהגויות סיכניות כגון התמכרות לחומרים פסיכו-אקטיביים ויחסי מין לא בטוחים (Harte & Metson, 2012; Mor et al., 2008).

שנית, עם השנים להט"ב עשויים לאמץ בעצמם עמדות שליליות אלו ולהפנימם - תהליך המוכר כלהט"בופוביה מופנמת. הפנמת עמדות חברתיות שליליות עשויה להיות מקור לבושה, שנאה עצמית, ייאוש, דיכאון, שימוש בחומרים ממכרים וניסיונות אובדניים. להט"ב עשויים להיקלע לאורח חיים הנעדר ייצוג חיובי של חברות, זוגיות, מיניות בריאה, הורות או משפחתיות להט"בית, אפילו אם קיימת לכאורה נראות חיצונית של קבלה עצמית. כך, מתעורר צורך ריגשי חזק "להקהות" כאבים נפשיים הכרוכים בחווית החיים - באמצעות סמים.

לבסוף, ראוי לציין גם תהליכי סוציאליזציה פנים-קהילתיים בקרב להט"ב. תהליכים אלו קשורים לתת-התרבות הלהט"בית בישראל, אשר מחד מספקת ביטחון, שייכות קהילתית ותמיכה ומנגד, כרוכה גם בלחצים חברתיים להשתתף בפעילויות כמו נטילת סמים ומיניות לא בטוחה על מנת לקחת חלק ולהרגיש "שייך".

משנת 2011 התקבלו פניות רבות בשירותי הרווחה של עיריית ת"א-יפו לגבי להט"ב הזקוקים למענה טיפולי נוכח שימוש בסמים. בשנת 2012 הוקם שירות ייעודי בשיתוף פעולה עם הרשות למלחמה בסמים, האגודה למען

הפעולה הנדרשת

- משרד הרווחה יבחן, בשיתוף פעולה עם ארגוני הקהילה הגאה, את הצורך להקצות תקנים נוספים לתחום התמכרויות בקהילה הגאה ובפריסה גיאוגרפית רחבה יותר (מחוז צפון, דרום וירושלים).
- הרחבה של השירות האזורי שהוקם בתל אביב בכוח אדם ובמבנה המאפשר פעילות רחבה יותר.
- מימון ממשלתי לקמפיין הסברה פנים-קהילתי בנושא נזקי ההתמכרויות, בשת"פ עם ארגוני הקהילה הגאה. בתוך כך, מעגלי שיח, הסברה, party-keepers במסיבות.
- הכשרה ייעודית לטיפול בהתמכרויות בקרב להט"ב עבור: אישפוזיות ומרכזי גמילה, מרכזי יום ויחידות עירוניות להתמכרויות, אנשי מקצועות הבריאות הפיסית והנפשית.
- מימון מחקר וליווי אנשי אקדמיה את התהליך.
- ליווי של פסיכיאטר ייעודי את השירותים השונים, ברמה הארצית.

45. פיתוח מענים ייעודיים ללהט"ב במערכת הבריאות

להט"ב פוגשים ופוגשות את מערכת הבריאות באופן יומיומי בדומה לאנשים בציבור הכללי. במקרים רבים מפגש זה כרוך בקשיים ממשיים או באי נעימות עקב חוסר ידע או חוסר היכרות עם סוגיות להט"ביות, ולעיתים מדובר בתוצאה של להט"בופוביה מופגנת של אנשי הצוות הרפואי. הבעיה הזאת נוכחת במיוחד בפריפריה הגיאוגרפית. מערכת הבריאות חייבת להתייחס לכל מטופליה בשוויון, תוך רגישות תרבותית לקהילות השונות הפוקדות אותה. יש לכך חשיבות אדירה לא רק במובן האנושי, אלא גם במובן הבריאותי - להט"ב שייחשפו ליחס לא נאות מאנשי צוות רפואי, יעדיפו להימנע מקבלת טיפול רפואי, דיווח על בעיותיהם או בירור תלונות המטרידות אותם - מה שבסופו של דבר יתורגם לנזק בריאותי.

מחקרים שנעשו בארץ ובעולם מצביעים על כך ששיעור האנשים בקרב ציבור הלהט"ב שנמנעים מפנייה לשירותי הבריאות במקרה הצורך, גבוה משיעורם באוכלוסייה הכללית.

בינואר 2021 פורסם, לאחר עבודה ממושכת מול ארגוני הקהילה הטרונסית, נוהל של האגף לבריאות הנפש במשרד הבריאות שכותרתו: "הנגשה תרבותית של שירותי בריאות הנפש לאנשים על הקשת הטרונסית". נוהל זה משפר משמעותית את נגישות שירותי בריאות הנפש כלפי אנשים על הקשת הטרונסית, ובין היתר קובע חד משמעית שזהות מגדרית איננה הפרעה נפשית, ושאנשי המקצוע מחויבים לכבד את זהותו המגדרית של מטופל. ללא קשר לשאלת קיומם או היעדרם של הליכים רפואיים.

הפעולה הנדרשת

א. פתיחת תקנה תקציבית/מכרז לטובת הכשרות צוות רפואי

משרד הבריאות יפתח תקנה תקציבית/מכרז לטובת הכשרת אנשי צוות רפואי, פסיכיאטרי וגריאטרי בסוגיות רפואיות ייחודיות ללהט"ב, כגון: תהליכי התאמה מגדרית של אנשים על הקשת הטרגנסית, טיפול נאות במשפחות גאות, מצוקות נפשיות הנובעות מלהט"בופוביה, גורמי סיכון לתחלואה ייחודיים ללהט"ב. הכשרה זו תוטמע גם בבתי הספר למקצועות הרפואה (בדגש על בתי הספר לרפואה ולסיעוד), ותוכניות ההתמחות במקצועות הרפואה השונים (רפואה המשפחה, כירורגיה, פנימית, אנדוקרינולוגיה, מחלות זיהומיות, פסיכיאטריה ועוד). הקצאת התקציב ובניית תכנית ההכשרה תיעשה בשיתוף החברה לרפואת להט"ב וארגוני הקהילה העוסקים בבריאות ובהסברה, ותוך העדפה תקציבית למימון הכשרות צוותים רפואיים בפריפריה הגיאוגרפית, באמצעות מערכת תמריצים כלכלית.

ב. מינוי "נאמן להט"ב" בכל מוסד רפואי גדול

במסגרת החברה לרפואת להט"ב מונח מתוך הצוות הסיעודי שני נאמני להט"ב בבתי החולים ברזילי ורמב"ם. יש להמשיך ולהרחיב פרויקט זה כך שבכל מוסד רפואי ציבורי (בתי חולים וקופות חולים) ימונה נאמן להט"ב בשכר - אדם מקרב עובדי הצוות הרפואי או הסיעודי בעל היכרות עם סוגיות להט"ב, אשר עבר הכשרה במטרה להיות כתובת נגישה ופתוחה לציבור הלהט"ב בתלונות או בעיות. דרכי ההתקשרות עמו יפורסמו במוסד הרפואי.

ג. גיבוש תכנית למניעת אובדנות בקרב להט"ב

במשרד הבריאות פועלת יחידה למניעת אובדנות המפעילה תכנית פעולה בעניין זה. במסגרת פעילות זו, יש לפתח מענה ייעודי לאובדנות בקרב להט"ב - בין היתר על ידי הקצאת תקנים לעניין, וגיבוש תכנית פעולה מתוקצבת בשיתוף עם ארגוני הקהילה הגאה והחברה לרפואת להט"ב.

ד. הרחבת התכנית בנושא רפואת אנשים על הקשת הטרגנסית

בשנתיים האחרונות התקיימה במחוז תל אביב של משרד הבריאות תכנית בשם "רפואת טרנס", שהופעלה בשיתוף פעולה בין מרפאת לוינסקי לבין כמה מארגוני הקהילה. מטרת התכנית להעניק כלים להתגברות על חסמים במפגש בין אנשי הקהילה למערכות הבריאות, באמצעות הכשרות ייעודיות לאנשי מערכת הבריאות. במסגרת התכנית התקיימו בכל שנה כ-100 הכשרות לעובדי ועובדות מערכת הבריאות. בנוסף, התקיים אחת לשנה כנס מקצועי ל-200 עובדי מערכת הבריאות, ואף הוקם אתר ייעודי המעניק ידע לעובדי מערכת הבריאות ולאנשים טרנסים בנושאים הקשורים לבריאות הקהילה הטרגנסית.

בעקבות פנייתנו למשרד הבריאות בבקשה להמשיך בהפעלת התכנית חרף המשבר התקציבי, ב-11.1.21 עדכנה לשכת מנכ"ל משרד הבריאות שהתכנית תתבצע באמצעות מכרז על חשבון התקציב שהוצמד לחוק איסור צריכת זנות (החלטת ממשלה 4462).

יש לנתק את הזיקה בין חוק איסור צריכת זנות לבין המענה הנדרש, ולשלבו כחלק ממענה רחב כפי שהוצע בסעיף א לעיל.

ה. אכיפת רישום מגדר בקופות החולים

התאמת מערכות הרישום במוסדות הרפואיים לאנשים על הקשת הטרגנסית (לדוגמא, מערכת STMS שנמצאת בשימוש בקופ"ח כללית ובמדינות אחרות עוברת התאמה לקשת הטרגנסית - אך לא נעשתה התאמה בארץ).

46. נגישות לטיפול התאמה מגדרית

חלק ניכר מהאנשים על הקשת הטרגנסית עוברים טיפולים וניתוחים רפואיים מסוגים שונים לצורך השלמת תהליך ההתאמה המגדרית. מטרת הטיפולים והניתוחים היא ליצור הלימה בין הזהות המגדרית של האדם לבין החזות החיצונית והפיזיולוגית המאפיינת אותו, כפי שנתפשת ונחזית בחברה. מחקרים שנעשו בעניין זה מוכיחים שההלימה הזו מסייעת בהפחתת האלימות והטרנספוביה שסופגים אנשים על הקשת הטרגנסית וכן במניעת אובדנות ובשיפור משמעותי באיכות חייהם.

הנחיה כתובה ומפורשת של משרד הבריאות קובעת שסל הבריאות הממלכתי מכסה מגוון רחב של ניתוחים וטיפולים להתאמה מגדרית (לא רק "ניתוח תחתון"). יחד עם זאת, לצערנו ישנן קופות חולים שממאנות לאשר התחייבויות כספיות עבור חלק מהניתוחים והטיפולים, כדוגמת ניתוחי נישוי פנים.

טכנולוגיות נוספות שמסייעות להשתלבות אנשים על הקשת הטרגנסית בחברה כוללות טיפולי הסרת שיער שכיום אינם בסל הבריאות, וטיפול של קלינאית תקשורת לנישוי קול שלא ברור האם כלול בסל (כדאי לציין שטיפול של קלינאית תקשורת זול יותר מניתוח לנישוי קול הנמצא בסל, ואף פחות פולשני ממנו).

גם הנגישות לניתוחים גניטליים באברי המין ("ניתוחים תחתונים") מוגבלת מאוד עבור אנשי הקהילה הטרגנסית מארבע סיבות עיקריות: הראשונה היא איסור אנכרוניסטי שקבע משרד הבריאות ב-1986 על ביצוע ניתוחים גניטליים בשוק הפרטי. כתוצאה מאיסור זה, לאנשים על הקשת הטרגנסית אין ברירה אלא להמתין, לעיתים במשך שנים, עבור תור לביצוע ניתוח ברפואה הציבורית. שנית, החלופה לביצוע הניתוחים בארץ היא ביצועם באופן פרטי בחו"ל - פרוצדורה סבוכה הגוררת הוצאות כספיות ניכרות - כאשר סיבוכים בניתוח בהמשך "נופלים" על המערכת הציבורית הישראלית. שלישית, בישראל כיום פועל מנתח אחד המסוגל לבצע ניתוחים גניטליים. הסיבה הרביעית היא ההקצאה המצומצמת של חדרי ניתוח בבתי החולים: מדובר בהקצאה של שני ניתוחים בחודש לכל היותר בבית חולים אחד (תל השומר), כאשר אחד מהם הוא בדרך כלל ניתוח תיקון.

מסיבות אלה אנשים על הקשת הטרגנסית נאלצים, בסיומו של הליך בירוקרטי ממושך ממילא לקבלת אישור לניתוח התאמה מגדרית, להמתין פרק זמן נוסף, הנמשך לעיתים שנים, עד לביצוע הניתוח בפועל. נתונים שהתקבלו ממשרד הבריאות במסגרת חוק חופש המידע בינואר 2021 מאשררים זאת ומלמדים שזמן ההמתנה הממוצע לניתוח גניטלי עומד על 3-4 שנים. לפי המידע שבידינו, אלה זמני ההמתנה הארוכים ביותר לניתוחים מכל סוג המצויים כיום בסל הבריאות, ואף בפער ניכר מניתוחים אחרים הנחשבים לכאלה הכרוכים בזמני המתנה ארוכים.

הפעולה הנדרשת

א. הקצאת שעות חדרי ניתוח והכשרת מנתחות לניתוח תחתון

יש להקצות ימי ניתוח נוספים לטובת ניתוחים תחתונים.

ב. ביטול האיסור על ניתוחים גניטליים בשוק הפרטי בארץ

על משרד הבריאות לתקן את סעיף 4 בחוזר מנכ"ל מס' 2014/16 שבו נקבע כי: "הניתוחים העיקריים לשינוי מין ייערכו בבתי חולים כלליים ציבוריים בלבד", ולפתוח את האפשרות לביצוע ניתוחים בשוק הפרטי על ידי מנתחים.ות שהוכשרו לכך. חשוב להדגיש שאפשרות זאת צריכה להיפתח בנוסף למסלול הניתוחים הציבוריים המצויים בסל הבריאות - ולא במקומו.

ג. פרסום נוהל פנימי לדרכי עבודתה של הועדה להתאמה מגדרית

לפי סעיף 4.3.3 בחוזר מנכ"ל 2014/16 שצוין לעיל, הועדה להתאמה מגדרית "תגבש ותפרסם נוהל פנימי לפעילותה". למרות שחלפו 7 שנים מאז נכנס חוזר המנכ"ל לתוקף, וחרף פניות חוזרות ונשנות מצד ארגוני הקהילה, הנוהל הפנימי טרם גובש. במסקנות הצוות הבין-משרדי לקידום הקהילה הטרגנסית (ראו סעיף 5), נדונו דרכים שונות לפישוט המנגנון המסורבל הנכפה על הפונים.ות לוועדה, וזאת בהתאם לסטנדרטים המקצועיים הנהוגים במדינות מתקדמות. יש לאמץ סטנדרטים אלה לתוך הנוהל הפנימי באופן שקוף וסדור.

ד. מימון ציבורי מלא לניתוח פרטי בארץ/בחו"ל כאשר אין זמינות לניתוח בבית חולים ציבורי בארץ

כיום ניתוחי התאמה מגדרית מנקבה לזכר (F2M) כלל אינם מתבצעים בישראל, ועל כן, משרד הבריאות מממן ניתוחים כאלה המתבצעים מחו"ל.

בדומה לכך, יש לאפשר גם מימון ניתוחי התאמה מגדרית מזכר לנקבה (M2F) כאשר הנגישות לניתוחים בארץ נמוכה, ואינה מאפשרת למעוניינת בכך לקבוע תור לניתוח במשך למעלה משנה. ידוע לנו על נשים טרנסיות הממתינות לניתוח שנתיים, שלוש ואף למעלה מכך. מדובר במצב בעייתי שמרוקן מתוכן את אחריות המדינה לספק שירותים הנמצאים בסל הבריאות.

לכן, יש לתקן את חוזר מנכ"ל מס' 2014/16 ולקבוע שהיעדר נגישות לניתוח התאמה מגדרית במשך תקופה העולה על שנה, תחייב את משרד הבריאות במימון הניתוח שיבוצע באופן פרטי, גם אם בחו"ל.

ה. אכיפת דרישת משרד הבריאות מול קופות החולים בדבר מימון ניתוחים שאינם באברי המין

בעבר התגלעו מחלוקות בין משרד הבריאות לבין קופות החולים בשאלת סוגי הניתוחים להתאמה מגדרית הכלולים בסל הבריאות. מחלוקות אלה הביאו להתנהלות שירותית ולא הוגנת של קופות החולים כלפי אנשים על הקשת הטרנסית. בחלק מהמקרים טיפולים מסוימים (כגון נישוי פנים) מומנו על ידי קופות החולים, ובחלק מהמקרים קופות החולים סרבו לממנם.

למיטב הבנתנו, מחלוקת זאת הוכרעה על ידי משרד הבריאות שקבע בהנחיה מפורשת וכתובה שכלל הניתוחים להתאמה מגדרית – לרבות נישוי פנים – כלולים בסל הבריאות.

ידוע לנו שלפחות חלק מקופות החולים מסרבות להכיר בהנחיה של משרד הבריאות, ועל כן יש לחדד את ההנחיות באופן רחבי, מול כל קופות החולים, ולמנוע כל ספק בעניין.

ו. הכללה בסל הבריאות של טיפולים נוספים הנדרשים במסגרת הליכי ההתאמה המגדרית

טיפולים אלה כוללים למשל הסרת שיער, טיפול ע"י קלינאית תקשורת, ציוד רפואי תומך וכן טיפול ותמיכה פוסט-אופרטיבית (אחרי ניתוח תחתון). מכיוון שתהליך ההחלמה מניתוח זה מסובך מאוד ומצריך כאמור טיפולים תומכים, ראוי שבדומה לניתוחים גדולים אחרים יתאפשר למנותחות תהליך החלמה מממן ומקצועי.

ז. הכשרת צוותים רפואיים לטיפול פוסט-אופרטיבי

נדרשת הכשרה של צוותי סיעוד ביחס לליווי התהליך השיקומי ההכרחי לאחר הניתוח. הכרחי שבכל מחוז תהיה לכל אחת מקופות החולים לפחות אחת שהוכשרה לכך.

47. תיקון מדיניות כליאת אנשים על הקשת הטרנסית בשירות בתי הסוהר

באפריל 2018 התקין שב"ס בנוהל מס' 16075318 את הסדרי הכליאה של אנשים על הקשת הטרנסית. נוהל זה הוביל לשיפור דרמטי בקשר למציאות חייהם של אסירות ואסירים על הקשת הטרנסית. במקביל, צרכים שהוצפו מהשטח ומקרים שנחשפו בתקשורת מחדדים את הצורך לרענן את הנוהל כדי שיהלום באופן מיטבי את רווחתם וזכויותיהם של אנשים על הקשת הטרנסית.

בתאריך 28.4.21 נשלח לשר לביטחון פנים ח"כ אמיר אוחנה בעניין זה מכתב מפורט מטעם הבית הפתוח בירושלים לגאווה ולסובלנות. במכתב זה הוצגו המלצות קונקרטיות לתיקון הנוהל שיוצגו כאן בתמצית.

הפעולה הנדרשת

א. ביטול האבחנה הארכאית בין אסיר "שהשלים" תהליכי התאמה מגדרית לבין אסיר שלא "השלים" הליך זה, וקביעת האבחנה על בסיס פרטני.

ב. ביטול תקופת המקסימום להפרדה ובידוד של אסיר, הנעשית בדר"כ עם קליטתו לצורך הערכת מצב פרטנית עד לשיבוצו, אלא העברתו בהקדם האפשרי לתנאי כליאה שאינם בתנאי הפרדה ובידוד.

ג. ביטול הדרישה להעמיד את האסיר בפני וועדה רפואית לצורך "אבחנה" בדבר זהות מגדרו, וזאת על סמך הסטנדרטים המקובלים בדבר אי תלות בין הליכים רפואיים ספציפיים לבין זהות מגדר.

ד. ביטול מדיניות החיפוש הגופני הנוכחית המכונה "חצי-חצי", שבה סוהר מחויב לעשות חיפוש גופני על חלקים "גבריים" ואילו סוהרת מבצעת חיפוש על חלקים "נשיים". נוהל זה נחוזה לעיתים קרובות על ידי טרנסים וטרנסיות כפוגעני וגובל בהטרדה מינית. יש להכשיר בכל מתקן כליאה סוהר וסוהרת לחיפוש על אנשים על הקשת הטרנסית, ולהעניק לאסירים אלה את החופש לבחור האם סוהר או סוהרת יבצעו על גופם חיפוש.

ה. מינוי בעל תפקיד בשב"ס שיופקד על יישום הנוהל וטיפול בפניות מצד אסירים על הקשת הטרנסית.

48. קידום מיניות בריאה בקהילה הגאה

ע"פ הדוח האפידמיולוגי התקופתי האחרון של משרד הבריאות (30.11.2020), משנת 1981 ועד תום שנת 2019 התגלו בישראל 10,430 מקרים חדשים של נשאי HIV וחולי איידס. בשנת 2019 דווח על 388 מקרים חדשים. הקבוצה שבה שכיחות ה-HIV הינה הגבוהה ביותר מבין אוכלוסיות הסיכון הינה MSM (גברים השוכבים עם גברים).

בזכות התקדמות מדע הרפואה הידבקות ב-HIV אינה נחשבת עוד למחלה קטלנית אלא למחלה כרונית. טיפול תרופתי מתאים וקבוע הניתן כבר משלב מוקדם מעניק למטופל תוחלת חיים מלאה בזמן שתופעות הלוואי של הטיפול בלתי מורגשות עד מינימליות, ואף מוריד לאפס את סיכון ההדבקה. יחד עם זאת, הידבקות ב-HIV מלווה בסיכונים בריאותיים ארוכי טווח וכן כרוכה בתלות יומיומית בטיפול תרופתי.

כיום קיימות אסטרטגיות מניעה ששימוש מיטבי בהן יכול להביא למיגור ההדבקות ב-HIV בישראל, ובעיקר בקרב MSM, המהווים רוב מוחלט מההדבקות המתרחשות בישראל בקרב ילידי הארץ. למרות שמיגור ה-HIV אפשרי, בשונה ממדינות רבות בעולם, בישראל אין תכנית לאומית למיגור HIV והמשאבים המוקצים לתחום זה מצומצמים. אלה האתגרים העיקריים במיגור נגיף ה-HIV:

ראשית, קיימות מספר בעיות הקשורות בהיעדר נגישות מספקת של PrEP ("פרפ" - טיפול מונע הדבקה טרום חשיפה): היענות נמוכה יחסית בקרב אוכלוסיות היעד, חוסר בהסברה מוסדרת המוביל לשימוש לא מיטבי, ירידה בשכיחות השימוש בקונדום בקהילה הגאה ועליה בתחלואת המין שאינה HIV. כמו כן, על אף שפרפ נכלל בסל הבריאות, מחירו עדיין יקר יחסית לעולם (בסביבות 200 ₪ לחודש) ולכן מתקיים סביבו סחר לא מוסדר. רוב רופאי המשפחה טרם עברו הכשרה למתן מרשם פרפ ועל כן אזוריים גיאוגרפיים רבים, בעיקר בפריפריה, אינם "מכוסים" על ידי רופאי משפחה שהוכשרו לכך. בנוסף, עדיין לא אושרה בישראל התוויה לנטילת פרפ on demand (נטילה סביב מגע מיני ספציפי, בשונה מנטילה יום-יומית).

שנית, קיימות מספר בעיות הקשורות בהיעדר נגישות של PEP ("פפ" - טיפול מונע לאחר חשיפה): פפ ניתן בבתי חולים בלבד אך קבלתו מלווה בבירוקרטיה מסורבלת: בנוהל אין התייחסות למתן הטיפול לקטינים ללא צורך בידוע הורים. מדובר בחסם עבור קטינים רבים הפעילים מינית בלא ידיעת הוריהם או שאינם מעוניינים לשתף את הוריהם בקיום יחסי מין לא מוגנים או להזדהות בפניהם כ-MSM.

שלישית, קיימות בעיות הקשורות בחינוך והסברה: מערכת החינוך בישראל מתקשה ליישם תכניות לחינוך מיני ובני ובנות נוער רבים שמתחילים בפעילות מינית אינם מודעים דיים לדרכי הדבקה ומניעה של מחלות מין. לצוותי חינוך וייעוץ חסר הידע הנדרש להעברת חומרים אלה. ההשפעה של חוסר זה על נוער להט"בי גבוהה משמעותית, מאחר והסיכוי שיחשפו להדבקה גבוהה משמעותית עקב שכיחות HIV ומחלות מין בקהילה הגאה.

רביעית, ע"פ סקרי הוועד למלחמה באיידס, למעלה מ-70% מהאוכלוסייה בישראל לא נבדקו מעולם ל-HIV. כמו כן, מדווחים מקרים רבים של late presenters אשר מאובחנים בשלבי נשאות מתקדמים, בעקבות תסמינים ולא בבדיקת סקרינינג יזומה, בעיקר בקרב אוכלוסיות בעלות נגישות נמוכה למידע (כגון: ערבים, דתיים, פריפריה והיוצאים מהארון בגיל מאוחר). אבחון מאוחר משפיע גם על בריאות המטופל עצמו וגם על מעגלי ההדבקה, שכן טיפול מוקדם והגעה לסטטוס "undetectable" (עומס נגיפי מתחת לסף הזיהוי) מונע הדבקות נוספות.

חמישית, סטיגמות לגבי החיים עם HIV והחשש הגבוה מהדבקה, כמו גם החשש בביצוע בדיקה מזוהה (שאינה אנונימית), מהווים חסם לבדיקה עבור רבים. בנוסף, מודעות נמוכה בקרב צוותי רפואה ברפואה הראשונית מביאה לכך שמטופלים רבים אינם נשלחים לביצוע בדיקת HIV. כשמדובר ב-MSM לעיתים קרובות המטופל אינו משתף את הרופא בהיותו משתייך לקבוצה זו ועל כן אינו נשלח לבדיקות מתאימות למחלות מין הרלוונטיות ל-MSM. ידוע לנו שבמקרים רבים נמסרת תשובה חיובית באופן לא מיטבי בשירותי הרפואה בקהילה, כפי שמדווח לעיתים קרובות על ידי מטופלים שאובחנו בקופות החולים.

שישית, אוכלוסיית הטרנס היא אחת מהאוכלוסיות הנחשבות בעולם כאוכלוסיות עם שכיחות HIV גבוהה ובישראל

מאפיינות במיעוט נתונים בישראל ועל כן לא מוגדרות כקבוצות סיכון ואין לה מענים ייעודיים. בארה"ב כ-14% מהנשים הטרנסיות וכ-3% מהגברים הטרנסים חיות וחיים עם HIV וישנם גורמי סיכון רבים וייחודיים באוכלוסייה זו להדבקה ב-HIV. בישראל ישנו תת-תיעוד בנוגע לשכיחות הנגיף באוכלוסייה זו, עקב סיווג לקוי וההערכות הן כי מנגנוני ההסברה, הבידוק והטיפול באוכלוסיות אלה אינם מיטביים.

שביעית, קיימים פערים בהתוויית חיסון לוורוס הפילומה בקרב MSM, וזאת בשל העובדה שמדובר בקבוצת סיכון להידבקות בוורוס הפילומה (העשוי לגרום לנגעים וסרטנים מסוגים שונים). ההתווייה לחיסון MSM היא עד גיל 45, מתוך תפיסה שעד גיל זה הסבירות שהתרחשה הדבקה היא גבוהה. תפיסה זו אינה לוקחת בחשבון אנשים שהתחילו לקיים פרקטיקות מיניות עם גברים בגילאים מאוחרים, היכולת להדבק בזנים שונים של הנגיף וכמו כן מצטברים נתונים גם לגבי השפעת החיסון לטובה גם לאחר הדבקה ואפקטיביות החיסון גם לאחריה.

הפעולה הנדרשת

א. גיבוש תכנית לאומית מתוקצבת ובעלת יעדים מדידים למיגור ה-HIV, בשיתוף הוועד למלחמה באיידס, החברה לרפואת איידס, החברה לרפואת להט"ב ונציגי משרד הבריאות, החינוך והאוצר.

ב. הנגשת PrEP on demand: התוויית PrEP on demand והנגשת מידע לגבי אופן נטילה זה; הוזלת מחירי ירפ"א לצורך הוזלת מחירי סל התרופות; ייבוא תרופות גנריות נוספות לישראל; הקצאת משאבים למיזם משותף של המחלקה לשחפת ואיידס במשרד הבריאות יחד עם הוועד למלחמה באיידס לאיתור אנשים בסיכון והנגשת הטיפול, שנכתב ואושר, אך לא הוקצה לו תקציב; תקצוב פעילויות הסברה של משרד הבריאות בשיתוף הארגונים הרלוונטיים, כגון: כנסי מידע לרופאים ואוכלוסיות יעד, הפקת חומרי הסברה וקמפיינים.

ג. עדכון נוהל PEP: התייחסות לקטינים המבקשים לקבל טיפול מונע ללא יידוע הורים (כפי שקיים בבדיקות HIV המתאפשרות מגיל 14 ללא יידוע הורים); הכללת רופאי משפחה והכשרתם כנותני מרשם לטיפול המונע ללא צורך בהגעה למיון.

ד. הסדרה ובקרה של החינוך המיני המועבר בבתי הספר, פיקוח על הכשרת צוותים חינוכיים בתחומים אלה, פיקוח על שילוב תכנים על מחלות מין במסגרת תכניות כישורי חיים בחט"ב ובתיכון, תקצוב להעברת סדנאות על ידי ארגונים שפיתחו מומחיות בנושא זה.

ה. התוויית חיסון הפילומה גם לגברים MSM ללא הגבלת גיל.

ו. חידוש המיזם המשותף של הוועד למלחמה באיידס, איגי ומשרד הבריאות, אשר הופעל בהצלחה וכלל הסברה לנוער להט"ב, חלוקת קונדומים במועדונים והפעלת ניידות בדיקות בזירות של הקהילה הגאה. המיזם אושר להארכה ע"י וועד מכרזים, אך לא הוזרם אליו תקציב מאז שנת 2019. על המיזם להתרחב להסברה גם על מיניות מיטבית בסוגיות: מניעת מין בתמורה, יחסי ניצול ויחסי מין תחת השפעת חומרים.

ז. הנגשת בדיקות אנונימיות ל-HIV בפריסה ארצית, הכוללות גם מערכי ייעוץ טרום הבדיקה וליווי עו"ס לצורך link to care במקרים של תשובה חיובית. מימון קבוע למרכזי הבדיקות של הוועד למלחמה באיידס והבית הפתוח לכלל מחלות המין, לרבות משטחי גרון ופי טבעת, בשונה מהמצב בשנים האחרונות שבו לעיתים התקצוב לבדיקות מחלות מין ניתן ולעיתים לא ובכל מקרה ללא בדיקות לוע ופי טבעת, על אף שהינן משמעותיות עבור להט"ב.

ח. תקצוב מחדש של הקמפיינים השנתיים למין מוגן ועידוד בדיקות עידוד בדיקות בהיקף רחב לקהילה הגאה, בשיתוף המחלקה לשחפת ואיידס, לפ"מ וארגוני הקהילה הרלוונטיים, כפי שהתבצע בשנים עברו.

ט. הגדלת משאבי מרפאת לוינסקי של משרד הבריאות המעניקה טיפול וייעוץ רפואי ללהט"ב במחוז ת"א, על מנת שתוכל לתת מענה לנפח גדול יותר של מטופלים. ות ולהציע מגוון שירותים רחב יותר, בפרט באבחון, ייעוץ וטיפול במחלות מין, בהשראת מודל מרפאת Dean Street הלונדונית.

י. תקצוב הכשרות הסברה לצוותי רפואה ראשונית במגזרים השונים בנוגע לחשיבות ביצוע בדיקות HIV ולגבי תסמינים המחייבים בדיקה, למניעת אבחון מאוחר והיכרות עם סוגיות ספציפיות בבריאות מינית להט"ב, מתן תשובה חיובית ל-HIV, מניעת סטיגמה ואפליה.

יא. איסוף מידע לגבי טרנסיות וטרנסים, כפי שכבר מבוצע ב-MSM וקבוצות אחרות, לדו"ח האפידמיולוגי של משרד הבריאות לגבי אפיון הנדבקים ב-HIV מהמעבדות, קופות החולים ומרכזי הבדיקות, וזאת לצורת התאמת מענים לקבוצות מובחנות אלה.

49. רווחה ובריאות בקרב אנשים שחיים עם HIV

למרות השיפור הדרמטי בטיפול בנגיף ובהפחתת סיכוני ההדבקה, עדיין קיימת סטיגמה חברתית שלילית כלפי אנשים שחיים עם הנגיף. באוקטובר 2020 ערך הוועד למלחמה באיידס סקר ובו נבדקו התפיסות החברתיות בנוגע לחיים עם HIV. התפיסות החברתיות כפי שבוטאו בסקר זה, מובילות להתמודדויות ייחודיות עם סטיגמה חברתית וסטיגמה עצמית משמעותית ובעלת השלכות נפשיות קשות. כיום, סוגיה מרכזית וייחודית בהתמודדותם של אנשים החיים עם הנגיף HIV היא החולי חברתי - עמדות אנכרוניסטיות ותפיסות מוטעות לגבי המחלה כסופנית ולגבי אופן ההדבקה בה, המגביר ניידו והרחקת אנשים החיים עם הנגיף, אפלייתם ויצירת מצב חברתי מתמשך של שתיקה, השתקה וסוד.

הסטיגמה קשה במיוחד ביחס לאנשים מבוגרים שחיים עם HIV. בעולם המערבי, 25% מהאנשים החיים עם HIV נדבקו לפני 1990, השנה בה נכנס לשימוש הטיפול התרופתי המשולב שהפך את המחלה מסופנית לכרונית. בנוסף, מעריכים שלפחות שליש מהאנשים החיים עם HIV מעל גיל 50. קבוצה זו מתאפיינת בהתבגרות מואצת מבחינה גופנית עקב החלפת הטיפול ל HIV עם השנים, עמידות לכדורים שונים ועוד אשר משפיעים על צפיפות עצם, מחלות לב וכן מצב נפשי ירוד. אפיון מצבים אלו כמצב כרוני משפיע בצורה ישירה על איכות החיים וירידה משמעותית הן בהיבט הפיזיולוגי והן בהיבט הנפשי- פסיכולוגי. בתקופה של טיפול תרופתי מיטבי ותפיסה של HIV כמצב רפואי כרוני המאפשר תוחלת ואיכות חיים גבוהות, המבוגרים יותר חווים חוסר תקשורת עם חברי הקהילה האחרים ועם אלו המטפלים בהם.

כמו כן, קיימים פערים בהקשר לנגישות לטיפול הרפואי ב-HIV: תושבים חוזרים מחויבים בתקופת אכשרה בת חצי שנה שבה אינם זכאים לקבלת טיפול תרופתי, אלא אם ישלמו סכום גבוה לביטול תקופת האכשרה; חלקים בקהילת הלהט"ב משתייכים לאוכלוסיות קצה בעלות קשיים בהיענות לטיפול כגון: מתמודדי בריאות הנפש, נעדרי מעגלי תמיכה, אנשים בתעשיית המין, חסרי מעמד אזרחי, נגמלים מסמים ומשתמשי סמים פעילים. במקרים רבים, לשירותי הרווחה והארגונים המסייעים לאוכלוסיות אלה חסר הידע הדרוש בתחום ה-HIV על מנת לסייע בתהליכי link to care והיענות לטיפול. רבים מנשאי ה-HIV מהאוכלוסיות השונות נעדרי מעגלי תמיכה, שומרים על דבר נשאותם בסוד ונזקקים לליווי וסיוע רגשי. אלו הזקוקים לליווי רגשי ושאינם מקבלים אותו, לרבות נשאי HIV המחזיקים בידע שגוי או תפיסות שליליות וסטיגמות לגבי החיים עם HIV, מתקשים לעיתים בהתמדה בטיפול.

הפעולה הנדרשת

א. הקצאת משאבים לפעולות הסברה בנושא אנטי-סטיגמה לגבי אנשים החיים עם HIV המיועדים לאוכלוסייה הכללית ולקהילה הגאה.

ב. מענים לאספקת תרופות לתושבים חוזרים הנמצאים בתקופת אכשרה, על מנת למנוע הפסקת רצף טיפולי, העלאת עומס נגיפי, מניעת פיתוח עמידויות לטיפול ומניעת הדבקות נוספות עקב עומס נגיפי מדיד.

ג. מסלול מהיר לקבלת שירותי בריאות הנפש דרך קופות חולים. במסגרת הרפורמה בבריאות הנפש מופנים מטופלים לקבלת טיפול, אך ישנה תקופת המתנה ארוכה של מספר חודשים. יש לקצר את תקופת ההמתנה עבור מאובחנים חדשים הזקוקים לשירותי בריאות הנפש (אשר לגבי רבים מהם ישנו קושי ב-link to care), שכן עבור חלקם ישנו צורך אקוטי בהתערבות בשעת משבר ולעו"סים אין את ההכשרה הדרושה לעבודה עם אוכלוסיות בריאות הנפש.

ד. הכשרת עו"סיות בכל קופות חולים ובמסגרות רווחה בפריסה ארצית לצורך מתן תשובה חיובית, התערבות בשעת משבר ו-link to care ללא תקופת המתנה.

ה. תקצוב מערכי תמיכה בארגונים המתמחים בקהילה הגאה לצורך טיפול באנשים החיים עם HIV ולקיום הכשרות להטמעת מומחיות בתחום ה-HIV בארגונים אלה.

ו. קיום הכשרות בנושא טיפול באנשים החיים עם HIV לאנשי טיפול ורווחה במוסדות ובשירותים ציבוריים, למתן שירות נגיש, מקצועי ומזמין לקהילה החיובית לנגיף.

ז. תיקון ספר הליקויים: הכרה על ידי הביטוח הלאומי בתופעות הנפשיות והפיזיות הקשורות ב-HIV, טרם הגעה לגיל הזקנה.

ח. הארכה והרחבת ביטוחים סיעודיים דרך קופ"ח עבור אנשים החיים עם HIV.

ט. עדכון פרוטוקולים רפואיים והקדמת הבדיקות המיועדות לגיל השלישי לגילאים צעירים יותר עבור אנשים החיים עם HIV.

50. התייחסות ללהט"ב במסגרת עבודת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עורכת מעת לעת מפקדי אוכלוסין בקרב משקי בית לצורך ניתוח נתונים סטטיסטיים המתפרסמים לציבור ומשמשים כלים חשובים בידי מקבלי ההחלטות.

על אף שהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה אוספת נתונים על משקי בית, היא נוהגת להתעלם לחלוטין מקיומם של תאים משפחתיים גאים ומקיומם של אנשים על הקשת הטרונסית. הלמ"ס מחזיקה בעמדה ששאלות על נטייה מינית וזהות מגדר עשויות להיות אינטימיות ופרטיות ולא ראוי שגוף ממשלתי יבקש באופן יזום מאזרחים ואזרחיות מידע כזה. עמדתנו היא שאין פסול בהפניית שאלות מסוג זה ובלבד שמדובר בשאלות רשות מובהקות הנתונות לשיקול דעת מוחלט של המשיב.ה. לצד זאת, חשוב להבחין בין שאלות על נטייה מינית/זהות מגדרית (שעבור אנשים מסוימים עשויות להיות אינטימיות) לבין תיעוד תאים משפחתיים מקהילת הלהט"ב. משפחות גאות (ומשפחות בכלל) נדרשות בכל מקרה להליכים בירוקרטיים מסוגים שונים במסגרת מימוש ההורות, כך שממילא עניין זה לא מצוי בספירה הפרטית. למידע סטטיסטי על משפחות גאות עשויה להיות חשיבות למחקר ולפיתוח מענים, ואין שום הצדקה "להסתיר" אותו או להתעלם ממנו.

בתאריך 14.2.21 התקיימה פגישה בין נציגות מארגוני הקהילה הגאה לבין בעלי תפקידים בלמ"ס. בפגישה זו התברר שללמ"ס יש מידע ראשוני לגבי שיעורם של בני ובנות זוג מאותו מין ביחס לאוכלוסיה, אז נדרשת העמקה טרם פרסום הנתונים. סוכם שהלמ"ס יעניקו לחוקרות וחוקרים מטעם ארגוני הקהילה גישה מלאה למידע זה, ויקיימו עמנו דיאלוג לגבי טיוב הנתונים ופרסומם בהמשך.

הפעולה הנדרשת

טיוב הנתונים המצויים בידי הלמ"ס על משקי בית של זוגות להט"ב ופרסומם באופן רשמי, בתיאום עם ארגוני הקהילה הגאה, עד לשנת 2022.

